
2. BASKI
MEKÂN MESELESİ
Andy Merrifield
Antonio Negri
Asef Bayat
David Harvey
Loïc Wacquant
Miguel Amoros
Soner Torlak
MEKÂN MESELESİ
Kent-Mekân-Direniş Kitaplığı
TEKİN
TEKİN

Tekin Yayınevi: 586
ISBN: 978-9944-61-085-8

TEKİN YAYINEVİ
Ankara Cad. Konak Han, No: 15/A Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0212) 527 69 69 Faks: (0212) 511 11 22
www.tekinyayinevi.com
e-mail: info@tekinyayinevi.com
Sertifika No: 12336

MEKÂN MESELESİ
Andy Merrifield, Antonio Negri, Asef Bayat, David Harvey, Loïc Wacquant, Miguel Amorós, Soner Torlak
Kent-Mekân-Direniş Kitaplığı

© Tekin Yayınevi, 2014

Dizi Editörleri Soner Torlak - Önder Kulak
Editör Ayşegül Çakan
Çeviri Soner Torlak - Önder Kulak
Kapak Tasarım Nadir Çakır
Sayfa Tasarım Gülizar Ç. Çetinkaya

1. Baskı Ekim 2014
2. Baskı Şubat 2016

Baskı ve Cilt Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, No: 12/197-203
Topkapı / İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Kitabın tüm yayın hakları *Tekin Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti*'ne aittir. Tanıtım amacıyla; kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz, yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

Andy Merrifield, Antonio Negri,
Asef Bayat, David Harvey, Loïc
Wacquant, Miguel Amorós, Soner Torlak

MEKÂN MESELESİ

TEKİN

Asef Bayat 1954 Tahran, İran doğumlu. Illinois Üniversitesi Sosyoloji ve Orta Doğu Çalışmaları bölümlerinde profesör olan Bayat, lisansını 1977'de Tahran'da siyasal ve sosyal bilimler üzerine yaptı, doktorasını 1984'te Kent Üniversitesi'nden aldı; 2003'ten 2009 yılına kadar Hollanda'da Leiden Üniversitesi'nde Modern Dünyada İslam Çalışmaları Uluslararası Enstitüsü'nde (ISIM) yöneticilik görevini yürüttü. Siyaset sosyolojisi, toplumsal hareketler, kent mekânı ve siyaset, Orta Doğu'da gündelik hayat siyaseti üzerine çalışan Bayat, İslamcı hareketleri karşılaştırmalı olarak inceledi. Türkçe'de *Sokak Siyaseti* (Phoenix Yayınları, 2008) kitabı çevrildi ve *Ortadoğu'da Maduniyet: Toplumsal Hareketler ve Siyaset* (İletişim Yayınevi, 2006) başlığıyla bir derlemesi yayınlandı. Bayat'ın diğer kitapları şunlardır: *Workers and Revolution in Iran* (1987), *Work, Politics and Power* (1991), *Making Islam Democratic: Social Movements and the Post-Islamic Turn* (2007), *Life as Politics: How Ordinary People Change the Middle East* (2010), *Being Young and Muslim: New Cultural Politics in the Global South and North* (2010, ed.).

Antonio Negri 1933 Padua, İtalya doğumlu. Günümüzün en etkili siyaset felsefesi düşünürlerinden ve yazarlarından olan Negri, felsefe eğitiminin ardından 1957-58 yıllarında Benedetto Croce tarihsel Çalışmalar Enstitüsü'nde çalıştı. 1959 yılında Hukuk Felsefesi alanında profesör olan Negri, 1967 yılına kadar Padue Üniversitesi'nde öğretim görevliliği yaptı. 1969-1973 yılları arasında etkili olan Potere Operaio çevresinin kurucularından biriyken, 1979 yılına kadar özellikle otonomcu çevrelerde siyaset yaptı. 1979'da Aldo Moro'nun Kızıl Tugaylar tarafından kaçırılıp öldürülmesi üzerine başlatılan operasyonda tutuklandı ve 34.5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. 1983 yılında Radikal Parti'den milletvekili seçilerek hapisten çıktı ancak aynı yıl dokunulmazlığının kaldırılması üzerine İtalya'yı terk etti. 1997'ye kadar Fransa'da yaşayan Negri, bu yılda kendi isteğiyle cezasının kalanını yatmak üzere İtalya'ya döndü ve 2003'e kadar hapiste kaldı. Negri'nin Türkçe'de yayınlanan kitaplarından bazıları şunlardır: *Aykırı Spinoza* (Otonom Yayıncılık), *Yaban Kuraldışılık* (Otonom Yayıncılık), *Marx Ötesi Marx* (Otonom Yayıncılık), *İmparatorluktaki Hareketler* (Otonom Yayıncılık), *Çokluk* (M.Hardt ile birlikte, Ayrıntı Yayınları), *İmparatorluk* (Michael Hardt ile birlikte, Ayrıntı Yayınları), *Ortak Zenginlik* (Michael Hardt ile birlikte, Ayrıntı Yayınları)

Andy Merrifield 1960 Liverpool, İngiltere doğumlu. Cambridge Üniversitesi Murray Edwards College'da Beşeri Coğrafya bölümünde profesör olan Merrifield, okulu erken yaşta bırakarak çeşitli işlerde çalıştı ve çeşitli ülkeleri dolaştı. 1980'li yılların ortasında Liverpool Politeknik Üniversitesi'nde coğrafya, felsefe ve sosyoloji alanlarında lisansını tamamladı. Doktorasını coğrafya üzerine Oxford Üniversitesi'nde yaptı, David Harvey ile çalıştı. Uzun yıllar İngiltere ve ABD'de coğrafya kürsülerinde öğretim görevliliği yaptı. 2003'te akademiyi bırakarak Fransa'da bir köyde yaşamaya başladı. 2011'de akademiye dönene kadar burada geçirdiği süreyi, Türkçe'ye de çevrilen *Eşeklerin Bilgeliği: Kaotik Bir Dünyada Sükunet Arayışı* (Doruk Yayınları, 2014) kitabında anlattı. Türkçe'ye çevrilen diğer kitapları, *Metromarksizm: Şehrin Marksist Bir Hikayesi* (Phoenix Yayınları, 2012) ve *Büyülü Marksizm: Yıkıcı Siyaset ve Hayal Gücü*'dür (Doruk Yayınları, 2013). Merrifield'ın 2013 tarihli *The Politics of En-*

counter: Urban Theory and Protest under Planetary Urbanization ve 2014 tarihli *The New Urban Question* kitapları, "Kent-Mekân-Direniş Kitaplığı" kapsamında çevrilmektedir. Merrifield'ın diğer kitapları şunlardır: *The Urbanization of Injustice* (1997), *Dialectical Urbanism* (2002), *Guy Debord* (2005), *Henri Lefebvre: A Critical Introduction* (2006).

David Harvey 1935 İngiltere doğumlu. Kent kuramı konusunda Henri Lefebvre'nin "kent hakkı" kavramsallaştırmasını Marksist ekonomi politik ile bağlantılı biçimde kuramlaştıran Harvey, New York Üniversitesi'nde antropoloji ve coğrafya kürsülerinde profesör olarak ders vermektedir. Akademik olarak en fazla referans verilen İngilizce yazan yazarlardan olan Harvey'nin kuramsal çerçevesi, dünyadaki pek çok kent hareketi içinde tartışılmakta ve hayata geçirilmektedir. Türkçe'ye çevrilen kitapları: *Postmodernliğin Durumu* (Metis Yayınları, 1997), *Sosyal Adalet ve Şehir* (Metis Yayınları, 2003), *Umut Mekânları* (Metis Yayınları, 2008), *Paris, Modernitenin Başkenti* (Sel Yayıncılık, 2012), *Sermaye Muamması* (Sel Yayıncılık, Nisan 2012), *Sermayenin Mekânları* (Sel Yayıncılık, 2012), *Asi Şehirler* (Metis Yayınları, 2013).

Loïc Wacquant 1960 Fransa doğumlu. Kaliforniya Üniversitesi'nde Sosyoloji bölümünde profesör olan Wacquant, sosyoloji alanında interdisipliner çalışmalarıyla çığır açıcı kuramsal yaklaşımlar ortaya koyan bir düşünürdür. Pierre Bourdieu'nün öğrencisi olan Wacquant, sosyoloji, antropoloji, kriminoloji, psikoloji, kentsel ve kültürel çalışmalar ile mimarlık disiplinlerini bir arada ele alarak, özellikle kentsel siyasal yönetimsellik üzerine çalışmalar yapmıştır. Türkçe'ye çevrilen kitapları; *Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi* (Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011), *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (Pierre Bourdieu'yle birlikte, İletişim Yayınları, 2003), *Ruh ve Beden: Acemi Bir Boksörün Defterleri* (Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2012).

Miguel Amorós Anarşist teori ve aktivizmin önemli isimlerinden olan Amorós, 1968'den sonra Kara Bayrak, Özgür Ülke, Barikat, Kontrolsüzler ve Toplumsal Devrim gibi pek çok anarşist grubun kuruluşunda bulunmuştur ve belirli sürelerle hapiste yatmıştır. Sitüasyonist Enternasyonal ve Guy Debord'un düşüncelerine yakın bir kentsel siyaset tasavvuru olan düşünür, özgürlükçü alternatif yayınlarda editörlük ve yazarlık yapmıştır. Öne çıkan eserleri arasında 2003 tarihli *Balius ve Durruti'nin Arkadaşları* ile 2006 tarihli *Durruti Labirentte* bulunmaktadır. Avrupa'daki anarşist ve otonom işçi hareketi üzerine makaleleri ve eserleri bulunan Amorós, son olarak 2014'te enerji krizi ve toplumsal duruma ilişkin kitabı *Emergency Exit*'i yayınlamıştır.

Soner Torlak 1982 İstanbul doğumlu. Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Yüksek lisansını Ankara Üniversitesi SBF'de Siyaset Bilimi'nde yaptı. Halen aynı bölümde doktora öğrencisidir. Sendika.org, Birgün Kitap, Evrensel gibi yayınlarda yazıları yayınlandı, Latinbilgi.net sitesine editörlük yaptı. Çeşitli yayınevlerinde editörlük, redaktörlük ve çevirmenlik yaptı.

İÇİNDEKİLER

Mekân Meselesine Bir Giriş 11
Soner Torlak

Tersyüz-olmuş-şehir'de Siyaset 29
Asef Bayat

Çokluğun Mekânı: Metropol 57
Antonio Negri

Hesap Uzmanlığı Yönetişimine Karşı: Yeni Bir Kentsel Kolektif Tüketime İlişkin Notlar 73
Andy Merrifield

Neoliberal Şehirde Marjinallik, Etnisite ve Cezalandırma: Analitik Bir Kartografya 97
Loïc Wacquant

Kentsel Mücadeleler ve Sınıf Mücadelesi 129
Miguel Amorós

Kentsel Mekân Mücadeleleri Neden Önemlidir? 141
David Harvey

İsimler ve Kavramlar Dizini 175

MEKÂN MESELESİNE BİR GİRİŞ

Mekân Meselesine Bir Giriş

Soner Torlak

Haziran İsyanı, mekân eksenli siyaset üzerine oldukça verimli bir tartışma ve kavramsallaştırma zemini kurması bakımından hayırlı oldu. Öncesinde daha çok akademik ilgiye mazhar olan ya da ekoloji üzerine kafa yoran aktivistlerin yorulmaksızın vurgu yaptığı sosyo-mekânsal praksis biçimleri, İsyan'la birlikte ete kemiğe bürünüp gündelik sohbetlerimizin konusu haline geldi. Yaşadığı mekân üzerinde hak iddia etmek ve gerektiği durumlarda bu mekânda direnişe geçmek, muhtemelen insanlık tarihi kadar eski. Her ne amaçla yapılırsa yapılsın, siyaset her daim bir mekâna ihtiyaç duyar. Doğrudan mekânı talep etmeseniz bile, o mekân üzerinde hareket eder, mücadelenizin insan kaynağını ve araçlarını büyük ölçüde o mekândan devşirirsiniz.

Gündemimizdeki tartışmanın yeniliği ise bir tarihsel sistem olarak kapitalizmin mekânı belirli bir sermaye birikim rejimi çerçevesinde doğrudan hedeflemesinde ve sermayenin doğrudan mekân dolayımıyla gerçekleştirilmesinde yatıyor. Küreselleşen sermaye tahakkümünün elini kolunu her anlamda serbest bırakmasını sağlayan teknolojik gelişmelerle birlikte, üretimin yarattığı artı-değerin, dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleştirilebildiği bir çağda, kentler de bu artı-değerin gerçekleştirilmesinin mekânlarından en önemlisi hale gelmiş durumda.

Meselenin bir boyutu çıplak ekonomi-politik. Egemenler, özellikle kent mekânlarını sürekli yeniden "yaratıcı yıkıma" maruz bırakmalarına yol açan bir tür rantiyer yasaya tabiler. Değeri yükselen parselleri ve kentsel mekânları yeniden düzenliyorlar, merkezi kent mekânlarını daha fazla tüketebilenlerin kullanımına açabilmek adına, yoksulları kentin sınırlarına doğru sürüyorlar. Meselenin diğer boyutu oldukça ideolojik. Egemenler, yok-

sulların kamusal mekânları kullanmaya haklarının olmadığını düşünüyorlar, yoksullardan açıkça tiksiniyorlar, ayrıca bu "akılsız" kitlelerin isyan etmemesini sağlamak adına her türlü özgürlükçü kamusal alan fikrinden alabildiğine korkuyorlar. Direniş hatlarının örüldüğü yer de burası. Yine de söylemek lazım: Elimizde hazır bir reçete yok. Mekân üzerine verilen bu savaşta, aklımızda kaldığı kadar tarihsel deneyimlerden esinlenip, gücümüzün yettiği kadar gündelik mücadelelerle yol alıyoruz.

Mekân üzerine süregiden mücadelenin diğer yanıyla bir bellek savaşı olduğunu da sürekli akılda tutmak gerekiyor. Taksim Meydanı ve Emek Sineması'na yönelik saldırının ideolojik dozunun çokça yüksek olduğu aşikar. Egemenler mekânları kendi suretlerinde yaratmak istiyorlar; aksi takdirde her yerde toplumsal belleğin "hatıralarıyla" yüklü başka suretlerle karşı karşıya geliyorlar. Taksim Meydanı'nı bilinen haliyle ortadan kaldırmak, onlar için 1 Mayıs 1977'yi de ortadan kaldırmak demek, gecekonduları ortadan kaldırmak, bu gecekondularda birikmiş direniş deneyimlerini silmek demek. Mekânların belleğini silmek, bu belleğin toplumsal belleğe referansla "istenmeyen şeyleri" hatırlatmasının önüne geçmek durumundalar. Kent mekânını yeniden talep etmek, bu anlamda, nostaljik ve romantik bir "istemezükçülük" değil, ahir zaman Faustlarına karşı verilen bir kolektif bellek savaşıdır.

Kent Ne Güzel Şey, Haydi Yıkalım! : Kapitalizm ve Kent

"Mekân siyaseti" üzerine yürüyen kuramsal tartışmaların kökü oldukça derinlerde yatıyor.[1] Burada bu kökleri bütün ayrıntılarıyla ele almak mümkün değil, ancak mekân meselesine giriş yapmamızı ve bu meseleye dönük üretilen tezlerin nerelere atıfta bulunduğunu anlamamızı sağlayacak bir harita denemesine girişebiliriz. Sanayi Devrimi sonrasında insanlığın doğayla kurduğu ilişkide

1 Başlıktaki kentin yıkılması meselesine dönük keyifli ve iddialı bir pasaj: "Temerküz ve iktidarın simgesel göstergesi kent, kapitalizmin doğrudan kendisi halini aldı. Bu kitap, sadece dünyanın sokaklarında olanları anlatmakla kalmıyor, buna karşı alternatifleri tartışıyor, ileri sürüyor, iddia ediyor. "Kent reformu" ve "Yeni gecekondu hareketi" ile bir başka demokrasi örgütlenebilir mi? Kenti yıkmak, kapitalizmi yıkmak değil mi?" (Yeğin ve Tanok, 2014: 7).

yaşanan geri döndürülemez ve şiddetli dönüşümün ortaya çıkardığı yeni toplumsallık biçimlerinin cenderesinden kurtularak eşitlik ve özgürlük temelinde ilişkilerin kurulması, mekân meselesinin temel eksenini oluşturuyor. Bu anlamda mekân üzerine yürüyen tartışmanın büyük bir kısmı, kapitalist sistemin insanlığa dayattığı her türden yabancılaşma biçiminin aşılabileceği bir siyasetin nasıl mümkün olduğu sorusuna verilen yanıtlardan oluşuyor.

Kapitalizmin işleyişine ilişkin en kapsamlı çözümlemeyi yapan düşünürler olarak Karl Marx ve Friedrich Engels'in yazdıkları arasında kentin doğrudan kendisini sorunsallaştıran bir eser mevcut değilse de, kapitalist sistemin işleyişinin olası sonuçları ve kapitalizmin yıkılmasını sağlayacak çelişkilerden bahis açılan pek çok pasajda, kente ilişkin değerlendirmelere rastlamak mümkündür. Marx ve Engels, *Alman İdeolojisi*'nde maddi emek ile zihinsel emek ayrımı arasındaki işbölümünü incelerken, kent ve kırın birbirinden ayrılmasına özel bir vurguda bulunmaktadırlar.

> "En büyük maddi ve zihinsel işbölümü, kent ile kırın ayrılmasıdır. Kent ile kır arasındaki karşıtlık, barbarlıktan uygarlığa, aşiret düzeninden devlete, bölgesellikten ulusa geçişle birlikte ortaya çıkar ve zamanımıza kadar bütün uygarlık tarihi boyunca sürüp gider (...) Kentin varlığı, yönetimin, polisin, vergilerin vb. zorunluluğunu, kısacası, belediye örgütünün, bu nedenle de genel olarak siyasetin zorunluluğunu içerir. Kent ile kır arasındaki bu uzlaşmaz çelişkinin kaldırılması, ortaklaşa (komünal) hayatın ilk koşullarından biridir" (Marx ve Engels, 2013: 42).

Burada kentin varlığının yarattığı zorunlulukların, siyaseti de zorunlu kılması iddiası, Marx ve Engels'in kapitalist toplumu ortadan kaldırma gizil gücüne sahip sınıf olarak işaret ettiği proletaryanın "siyasal" mekânına da işaret etmektedir. Marx ve Engels'in kuramsal çerçevesi dahilinde kent, kır yaşamındaki aşırı parçalanmışlığın ve "örgütsüzlük"ün tam tersine, "örgütlenme"yi dayatıyordu. Tarihsel akışı dahilinde, Marx ve Engels'e göre, serflerin Ortaçağ boyunca, toprak sahiplerinin işkencesinden

kaçarak yerleştikleri kentlerdeki işbölümü, bir kısmını belirli bir zanaat öğrenmek zorunda kalarak loncaların kapalı sistemine hapsederken, bir kısmını ise kentin ortaya çıkardığı gündelik işlerde çalışmaya zorluyordu. Birbirinden ayrı meslek grupları ve ustalar etrafında örgütlenmiş, parçalı yapıya sahip loncalara dahil olan serfler, kalfa olacak; diğerleri ise pleb haline gelecekti. Böylece "Kentlerdeki gündelik iş zorunluluğu 'pleb'i yaratacaktı" (Marx ve Engels, 2013: 76). Dolayısıyla, modern anlamda bir mekân siyaseti olarak "bütünüyle kent düzenine karşı ayaklanan" ilk toplumsal tabaka, plebler olacaktı. Kalfaların isyanı, loncaların parçalı yapısı nedeniyle sınırlı etkilere sahip olurken, plebler in başlattığı isyanların başarısızlığının nedeni ise şuydu: "Kentlerin plebleri, birbirlerine yabancı ve kente ayrı ayrı gelmiş olan bireylerden oluştuğu için, örgütlü, savaş için donatılmış ve dört gözle kendilerini kollamakta olan bir güç karşısında örgütsüz bir halde bulunuyorlardı" (Marx ve Engels, 2013: 77).

Marx ve Engels'in metinlerinde "kent", hem tarihsel olarak geri döndürülemez bir olgu ve burjuva egemenliğinin doğrudan mekânı hem de kapitalizmi yıkacak olan sınıfı yaratarak, ona bir tür doğal örgütlenme zemini sunan bir karşı-mekân olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu anlamda *Komünist Manifesto*'daki paradoksal "ilerleme" anlatısı, burjuvazinin insanlık tarihindeki bütün dinsel, feodal ve kutsal bağları parçalamasına referans vererek, kenti, kapitalizmin yıkılmasına yol açacak olan sınıf mücadelelerinin daimi mekânı olarak kayıt altına alıyordu. Engels'in İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu kitabı ise "ilk kez sanayileşmenin hareket yasasını kentleşmeninkiyle birleştirerek ve neticede bir Kent Marksizmi üreterek, sermaye birikimi ile sınıf dinamiklerini bir gelişim analizinin içinde dokumayı başaracaktı" (Merrifield, 2012: 71). Engels'in İngiltere'nin kentlerindeki gündelik yaşama dönük tespitlerine yer verdiği kitabında, farklı toplumsal sınıfların kent mekânını nasıl kullandıkları analiz ediliyor ve endüstriyel kentlerdeki sınıfsal ayrışmanın aynı zamanda bir mekânsal ayrışma olarak da hayat bulduğu ampirik verilerle destekleniyordu (Engels, 2013).

Daha sonra mekân üzerine en güçlü kuramsal analizleri yapacak olan Henri Lefebvre, Manuel Castells ve David Harvey'nin mekânın dinamiğini anlamak adına Marksizm'in analiz çerçevesini kullanmalarının nedeni, kuşkusuz bahsi geçen atıflardan fazlasıdır. Marx ve Engels'in endüstriyel kapitalizmin işleyiş tarzını kavramsallaştırabilmek adına işe koştuğu "diyalektik" yöntem ve "yabancılaşma" mefhumu, bu düşünürler tarafından "kent"in işleyiş biçimini anlamak adına devralınmış durumdadır. Marksizm'in siyaset felsefesinin en önemli etik-politik uğrağı olan "insani özgürleşme"ye dönük mücadele, özellikle Lefebvre ve Harvey'nin kuramsal çerçeveleri dahilinde sınıfsal praksisle birlikte işleyen bir sosyo-mekânsal praksis tahayyülüne yol açacak biçimde "kentsel mücadeleleri" de kapsar hale gelecektir.

"İtiraz", Gündelik Hayatın Eleştirisi, Kent Toplumu ve Gösteri Toplumu

Bugün "mekân siyaseti" ve "kentsel mücadeleler" denildiğinde akla gelen ilk isim olan Henri Lefebvre, insani özgürleşmeye dönük mücadelelerin, salt ekonomik/sınıfsal değil, aynı zamanda toplumsal/mekânsal olarak işlediğini ve bunun da Marksizm'e "mekânsal" bir aşı gerektirdiğini ileri sürecektir. Buradaki mekânsal aşı, ekonomi politiğin eleştirisi ile gündelik hayatın eleştirisini bir araya getirmekten başka bir şey olmayacaktır. Lefebvre, Kentsel Devrim'e "çıkış noktamız bir hipotez olacak: *Toplumun bir bütün halinde kentleşmesi*" cümlesiyle başlamakta ve bir bütün halinde kentleşmeden doğan toplum anlamında "kent toplumu" kavramını ortaya atmaktadır (Lefebvre, 2012: 7).

Lefebvre'nin kent toplumu kavramsallaştırması, emek süreci tarafından dolayımlanan insanlık ile dış doğa arasındaki ilişkiyi analiz etmek için ilk olarak Marx tarafından kullanılan yabancılaşma kavramının, dar ekonomik anlamıyla üretim yerine çok daha geniş bir eylem alanına genişletilip uygulanmasına ihtiyaç duyulmasına denk düşmektedir. Bu anlamda insanlığın tecrübe ettiği yabancılaşma, Lefebvre'ye göre, salt üretim ilişkilerindeki konumundan değil, aynı zamanda kentin kendine has

dinamiklerinden de kaynaklanmaktadır. Lefebvre böylece insani özgürleşmenin yolunun sınıf mücadeleleriyle birlikte kentsel mücadelelerden de geçtiğini ileri sürmektedir. Lefebvre, fazlasıyla genişletilmiş olan yabancılaşma tanımını, buna uygun olarak genişletilen bir proletarya tanımıyla tamamlayacaktır.

Lefebvre gündelik yaşam devriminin, *itiraz* adını verdiği yeni bir başkaldırı biçimi tarafından hızlandırıldığını ileri sürer (Schecter, 2014). İtiraz, asla parti politikası anlamında siyaset değildir; gündelik yaşamın yeniden keşfedilmesini ve hazzın, şiirin, mutluluğun, sanatın, hayal gücünün, aşkın ve bizzat devrimin praksisinin yeniden tanımlanmasını amaçlamaktadır. Meselenin aslında ekonomi-politiğin eleştirisi ile gündelik yaşamın eleştirisi arasındaki diyalektik olduğunu (Lefebvre, 2012) ileri süren Lefebvre'nin kurtuluş vizyonu bütün bu yaklaşımının bir tür doğal uzantısı olarak "kentsel devrim" olacaktır. Dolayısıyla kentin kendi dinamiklerinden kaynaklanan bir yabancılaşma biçiminin, doğrudan kente dönük, onu talep eden ve kentte tecrübe edilen gündelik hayatı dönüştüren bir etik-politikayla aşılabileceği iddiası, Lefebvre'nin temel iddiasıdır (Lefebvre, 2013a).

Bütün bu düşüncelerin tarihsel arka planında, dünyanın dört bir yanında yerleşik siyaset biçimlerini ve iktidar teknolojilerini sarsan 1968'in yattığını da söylemek gerekiyor. Kapitalizme küresel bir alternatif olarak varlığını sürdüren ve kuramsal temellerini nihai insani özgürleşme olarak komünizmi inşa etme söyleminden alan Sovyetler Birliği'nin endüstriyel kalkınma üzerinden kapitalist kentlere benzer kentler inşa etmesi de Lefebvre'nin mekân üzerine düşüncelerinin şekillenmesi açısından kritik önemdedir.[2]

Öte yandan Lefebvre'nin kuramsal çerçevesini hayata geçirme hedefiyle[3], Marx ve Rimbaud'nun toplumsal ve estetik deneyimin

2 Darrow Schecter'in bu konudaki cüretkar vecizesi üzerine düşünmeye değer: "Gündelik hayatın eleştirisi olmaksızın ekonomi-politiğin eleştirisinin, otoriteryen devlet sosyalizmiyle ve yirmi birinci yüzyılda artık pek esamisi okunmayan devletçi sosyalist sanatla sonuçlanması muhtemelken, ekonomi-politiğin eleştirisi olmaksızın gündelik hayatın eleştirisi ise etkisiz estetik protesto, züppelik ve akademik soyutluk duvarına toslamaya meyyaldir." (Schecter, 2014)

3 Lefebvre ile sitüasyonistler ve sürrealistlerin ilişkisi için Bkz. (Lefebvre, 2014) ve Bkz. (Ross, 1983)

yapısal dönüşümüne ilişkin teşhislerini, yerleşik parti ve devletlerin cansız ritüellerinin ötesinde, yani Guy Debord'un "gösteri toplumu" (Debord, 1996) diye işaret ettiği şeyin ötesinde, devrimci bir siyaset biçimine tercüme etmeye girişen sitüasyonistler ise doğrudan kenti hedefleyen ve kentin sokaklarında salınan kendine has bir praksis felsefesinin yaratıcı öncüleri olarak görülebilir (Erdoğan, 2008).

Sitüasyonistler siyasal olarak sınıf mücadelesinin hiçbir dar üretimci anlamı olmadan yeniden başlatılması için çağrıda bulunurlar. Sınıfsız bir toplumu ya da sanat olarak belirlenmiş yapay biçimde ayrı bir faaliyet alanını kurmak amacıyla, işbölümünü ve buna karşılık gelen etkin planlayıcılar/uzmanlar ile edilgen uygulayıcılar/işçiler arasındaki ayrımı parçalamaya dönük bir tasarı olarak sınıf mücadelesini yeniden ortaya koymaya çabalarlar.

Sitüasyonist sınıf mücadelesinin amacı, planlama ve uygulamayı birleştirmeye yönelik bir estetik kavrayışla liberteryen sosyalist kavrayışı öz-yönetim ile birleştirmektir. Sitüasyonistler, üretim araçlarının ve devlet iktidarının doğrudan denetiminin peşine düşmekten ziyade, ücretli çalışmanın reddiyle yaratıcı bir etik-politik siyaset felsefesinin de peşine düşerler.

Dolayısıyla örneğin Dadaistler ve sürrealistler[4] gündelik hayat ile sanat arasındaki ayrımın zaten görünür olan gözden kaybolma eğilimini hızlandırmak isterken, sitüasyonistler niceliğin (olgusal olarak eşi görülmemiş gerçek zenginlik, teknolojik gelişme ve bolluk düzeyleri) niteliğe (daha önceki, kıtlığın kol gezdiği üretim evresine uygun ama şimdi gereksiz bir disiplin biçimi olarak ücretli çalışmanın reddine) dönüşmesini talep ederler.[5]

4 "Sürrealizmin siyasal taraftarlarınca savunulan gündelik hayatın devrimi, Kant ve Freud tarafından tasarlanan, onların Lautréaumont, Marx, Rimbaud, de Chirico, Magritte ve diğerlerinin çalışmalarında buldukları olanak üzerinden deneyim üzerindeki sınırların ayrı ayrı tahrip edilmesini öngörmektedir. Ekonomi-politiğin eleştirisini duygusal bastırmanın eleştirisi ile tamamlamak amacıyla Marx ile Freud'u birlikte okuma yönündeki bu girişim, Marcuse ve Frankfurt Okulu'nun diğer bazı temsilcilerini bir hayli andırmaktadır". Dadaizm ve sürrealizmin düşünsel kökenlerine ve siyaset felsefelerine ilişkin titiz bir değerlendirme için (Schecter, 2014: 5.Bölüm); ayrıca (Breton, 2009)

5 Mekân siyasetinin yaratıcı akımları üzerine harika bir anlatı ve bir gayri-resmi tarih denemesi için Bkz. (Marcus, 1999)

Kent Hakkı

Lefebvre'nin Marksist ekonomi-politikle gündelik hayatın eleştirisini bir araya getirdiği kuramsal çerçevesinin en kritik kavramı ise "kent hakkı"dır.[6] Kent hakkı, bir kentte yaşayanların kendi gündelik hayatları dahilinde kenti dönüştürebilme ve bu vesileyle kendilerini de dönüştürebilecekleri bir mekân yaratma, "kenti yeniden icat edebilme" (Harvey, 2013: 44) hakkına işaret etmektedir. Egemenlerin mekânları kendi ihtiyaçları doğrultusunda inşa etme ve örgütleme faaliyetine karşı yönetilenlerin, yoksulların, ezilenlerin ya da madunların kentte insanca ve onurlu yaşama hakkına atıfta bulunan bu kavram, David Harvey tarafından kendi kuramının temel unsurlarından biri olarak titiz biçimde geliştirilmiş durumdadır.

Harvey, Lebefvre'nin "kentsel" olana vurgusunu, kentin ekonomi-politiğine yaptığı vurguyla yetkinleştirmektedir. Harvey'e göre kent hakkı, artı-üretim ile bunun kullanımı arasındaki gerekli bağlantıya kimin hakim olduğu sorusuna odaklanmalı ve "sermayenin tahakkümüne karşı gerçekleşen her türden toplumsal mücadeleyi bir araya getirmeye dönük bir slogan ve siyasi erek olarak benimsenmelidir" (Harvey, 2014). Harvey'nin kuramında kentleşme, pek çok açıdan artık değerin gerçekleştirilme alanlarından biridir. Bu anlamda işyeri temelinde yürüyen sınıf mücadeleleri, kapitalist sistemi yıkmak adına ne kadar önemliyse, sermayenin dolaşımı dahilinde üretim ile gerçekleştirilme arasındaki içsel bağlantı nedeniyle, kentsel alandaki değerin üretimi ve gerçekleştirilmesine dönük mücadeleler de o kadar önemlidir (Harvey, 2014).

Harvey'nin kente özgün dinamikleri de dahil ettiği anti-kapitalist mücadele perspektifinin temel vurgusu, tarihteki Paris Komünü, 1919-20 İtalyan Kızıl Yılları gibi büyük "mekânsal müca-

6 Fransızcası "La Droit à la Ville", İngilizcesi "The Right to the City" olan kavram bu metinde "Kent Hakkı" olarak çevrildi. Harvey'nin *Asi Şehirler* kitabında Ayşe Deniz Temiz tarafından "şehir hakkı", Vefa Saygın Öğütle ve Emrah Göker'in derlediği Gezi ve Sosyoloji kitabında yer alan Hatice Kurtuluş'un yazısında ise "kente hak" olarak çevrilmesi uygun görülüyor. Bu konuda özel bir iddiam yok, sadece "kent hakkı"nın daha yerleşik olması nedeniyle bu tercihi yaptım - y.n.

delelerin hem bir sınıf mücadelesi hem de işçilerin yaşadıkları yere dair hemşerilik/yurttaşlık hakları mücadelesi olarak düşünülmesi gerektiği"dir (Harvey, 2013: 186-187). Bu vurgunun hareket noktası, Harvey'e göre, kentleşmenin kendisi de bir üretim sonucudur ve bu üretim, binlerce işçinin istihdam edildiği, hem değer hem de artı-değer yaratan bir süreçtir. Harvey bu kavramsallaştırma çerçevesinde Paris Komünü'nün de bizzat şehri üretmiş olan proletaryanın kendi ürününe sahip olma ve onu denetleme hakkını talep etmesi anlamına geldiğini ileri sürmektedir.

Burada Harvey'nin "kent hakkı"nı, halihazırdaki kapitalist kent üzerinde hak iddia etmekten çok, kenti sosyalist bir siyasal topluluk olarak, yoksulluğu ve toplumsal eşitsizliği ortadan kaldıracak, çevre üzerinde yaratılan tahribatı onaracak tümüyle farklı bir model üzerinden yeniden inşa etme hakkı olarak tarif ettiğini söylemek gerekiyor.

Öz-yönetim ve Katılım

Kentsel mücadelelerin sınıf mücadelelerinden devşirdiği ve yine kapsamını genişlettiği kritik bir diğer kavram da, sitüasyonist mekân siyaseti bahsinde dile getirdiğimiz "öz-yönetim"dir. Özellikle Avrupa'da liberteryen akımlar, kavramı, çok geniş bir kolektif eylem kapasitesi doğrultusunda genişletmektedir. Öz-yönetim, "insanlığın doğal ihtiyaçlarını aşmak yoluyla siyasal özgürlüğün temellerini yaratmanın yanı sıra kendi ihtiyaçlarını karşılamak adına doğayı dönüştürdüğü alan olarak işyerini işaret etmektedir" (Schecter, 2014: 4.Bölüm). Kavram, geniş anlamdaki kullanımı dahilinde merkezi iktidara karşı, insanların yaşadıkları ve çalıştıkları mekânlarda kolektif bir karar mekanizması doğrultusunda kararlar alıp uygulamasına karşılık gelmektedir. Öz-yönetim, kent merkezli toplumsal mücadeleler açısından ve özellikle belirli mekânların ele geçirildiği tarihsel uğraklarda bir tür kendiliğinden uygulama olarak ortaya çıkmaktadır. Burada önemli olan, merkezi devlet iktidarına karşı merkezsiz bir tür konfederasyon dahilinde bu öz-yönetim deneyimlerini makro ölçekte muktedir kılmaktır. Paris Komünü'nde komünarların şehrin gündelik işlerini yürütmek, ba-

rikatları idare etmek ve insanların düzenli beslenmesini sağlamak adına yürüttüğü belediye deneyimi (Bax, 2014) ve Rusya'da 1905 Devrimi sonrasında ortaya çıkan sovyetler, tarihsel gelişkin öz-yönetim örnekleri olarak sayılabilir.

Sendikalizm, konsey komünizmi, liberteryen sosyalizm ve anarşizm gibi akımların kendi kuramsal yaklaşımlarında ve pratik mücadelelerinde sıkça vurgu yapılan öz-yönetim kavramının kentsel mücadeleler açısından kritik uğraklarından biri 1919-1920 İtalyan Kızıl Yılları'dır. İşçi konseylerin başını çektiği bir fabrika işgalleri dalgası, 1919-1920 yılları boyunca İtalyan ekonomisini felç edecekti. Gramsci o zamanlarda, *Ordine Nuovu*'daki makalelerinde, işçi konseyinin, liberal demokratik devletin yerini alabilecek biçimde radikal demokratik bir katılım ve kolektif karar alma alternatifi olduğunu ileri sürmekteydi. Konsey yalnızca üretici işlevleri değil, Marx'ın Paris Komünü'nün yaptığını öne sürdüğü gibi, yurttaşlık işlevlerini de kendisinde toplayacaktı. Gramsci'nin tahminine göre, konseyler, sendikalar ve partiler gibi sosyalist hareketin geleneksel organları eliyle örgütlenen halihazırda varolan ancak her anlamda güçsüz düşmüş dayanışma biçimlerini için kurumsal bir çerçeve sağlayarak ortak duyuyu da değiştirecektir. Gramsci'nin konseylerin "yurttaşlık işlevlerini de kendisinde toplaması" vurgusu, sınıf mücadelesi temelli komünist devrim kuramına sosyo-mekânsal mücadele vurgusunun eklenmesi anlamına gelmektedir (Schecter, 2014: 4.Bölüm).

Küresel Kontra-atak: Sokak Siyaseti ve "İsyan"

Neoliberal kapitalizmin kentin kendisini bir meta olarak pazarlamak ve artı-değeri gerçekleştirmek adına kent yoksullarına karşı yürüttüğü savaş, küresel ölçekte bir otoriterleşme-askerileşme eğilimiyle birlikte giderek şiddetleniyor. Geçtiğimiz on yıla kadar "toplumsal düzeni sağlama" amacı güden polislik faaliyetleri, artık askeri teçhizatlarla donanmış özel yarı-ordular eliyle "isyan bastırma"ya odaklanmış durumda. Gelişmiş kapitalist ülkelerin metropollerindeki kent yoksulları, karmaşık iktidar teknolojileriyle donanmış devletler eliyle her gün kitlesel şekilde

hapsediliyor, sokaklarda bastırılıyor, katlediliyor ve sürülüyor. Bu, tablonun karanlık tarafı. Tablonun aydınlık tarafında ise sokak siyaseti ve isyan duruyor.

Mekân siyasetine ilişkin bizim meşgul olduğumuz literatür, işte bu küresel kontra-atağın şifrelerini çözmeye çalışıyor. Bu deşifre faaliyeti dahilinde en önemli tartışmalardan biri hiç kuşkusuz strateji ve özne tartışmaları olarak ön plana çıkıyor. Strateji tartışmalarındaki ana izlek, bugün savaş alanının kentler/metropoller olduğu konusunda hemfikir denilebilir. Nicel olarak dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşıyor ve bu oranın 2050 yılı itibariyle üçte ikiye çıkması bekleniyor (BM, 2014).[7] Lefebvre'nin "kent toplumu" (Lefebvre, 2013b), Mike Davis'in "gecekondu gezegeni" (Davis, 2007), Andy Merrifield'ın "gezegenin kentleşmesi" (Merrifield, 2014) kavramsallaştırmaları ve Hardt ve Negri'nin yeni siyasal öznenin mekânının "metropol" olduğuna dönük iddiası (Hardt ve Negri, 2011: 249-259), bu durdurulamaz gidişin teşhis edilmesiyle doğrudan bağlantılı. Siyasetin her daim bir dönüştürme iddiasıyla hareket ettiği ancak ayaklarını da halihazırdaki toprağa basmasının gerektiği düşünüldüğünde, ilk önce bu türden bir durum tespitinin yapılması gerekiyor.

Siyaset bir "mekân"a ihtiyaç duyduğu kadar, bir "özne"ye de ihtiyaç duyuyor. Lefebvre, Harvey, Hardt ve Negri gibi mekân meselesine ilişkin tartışmayı Marksizm referansıyla yürüten düşünürler, sınıf mücadelelerine ilişkin rezervlerini korumakla birlikte, kapitalizmin yapısal dönüşümleri çerçevesinde sınıfın bileşiminin de değiştiğini, emek kategorisinin yalnızca sanayi işçilerini değil, artık toplumsal hayatın dili ve kodları da dahil olmak üzere yaşam üzerinde emek harcayan -yaşamı üreten- herkesi kapsadığını ileri sürmekteler. Bununla birlikte küresel çaptaki ortak eğilimleri benzer şekilde teşhis etmekle birlikte, mekân siyasetinin her bir yerelliğin kendi özgünlüğündeki dinamiklerinin göz ardı edilmemesi gerek-

7 BM raporundaki en önemli kısım ise kuşkusuz "21. yüzyılda karşılaşılacak en önemli meydan okumanın kentsel mekânları "yönetmek olacağı" iddiasının dillendirildiği kısım - y.n.

tiğini ısrarla not düşen Asef Bayat gibi düşünürler de mevcut. Ortadoğulu bir akademisyen olarak Bayat'ın mekân siyasetine ilişkin evrensel normlar formüle etme eğilimine çekimser yaklaşmasının haklı gerekçeleri de var. Kent yoksullarının -Bayat'ın terminolojisi dahilinde "madunların"- politik faaliyetlerinin gündelik hayatın yeniden üretilmesiyle iç içe geçtiğini göstererek literatüre "sokak siyaseti" (Bayat, 2008) kavramını armağan eden Bayat, bir yandan Ortadoğu'daki mekân mücadelelerinin "istisna addedilerek" dünyanın geri kalanındaki mücadelelerden ayrı ele alınmasını karşı çıkıyor, diğer yandan ise "gündelik yaşamın eleştirisi" bağlamında Ortadoğulu kent yoksullarının direniş biçimlerini kendi mekânlarının dinamikleriyle değerlendirmeye çalışıyor.

Strateji tartışmaları ise mekân meselesinin can alıcı noktası. Bu tartışmada "özne"nin "isyanı"na kayıtsız şartsız güvenden, kurtarılmış kent parçaları yaratmaya, merkezi iktidara dönük örgütlü bir vurucu hamleden, belediyeler yoluyla konfederatif öz-yönetim yapıları kurmaya kadar pek çok öneri mevcut. Sondan başlayalım. Dünya sathında askeri diktatörlüklerle ya da egemenlerin ideolojik, ekonomik, kültürel ve askeri zoruyla yeşertilen -ve aralıksız bir devlet terörüyle sürdürülen- "liberal demokrasiler"in bir kamu yönetimi ve müteahhitlik meselesi olarak güdükleştirdiği yerel yönetim, eskilerin söylemeyi sevdiği deyimle "mahalli idareler", insanların yaşadıkları "mahal"de nasıl yaşayacaklarına karar vermelerine dönük katılımcı mekanizmaların kurulması anlamında, mekân siyasetine dönük tartışmaları doğrudan ilgilendiriyor. Belirli yerelliklerde seçim yoluyla yönetme erkine geçici süre için hakim olmak, dosta düşmana alternatif bir yerel yönetim pratiğini hayata geçirebileceğimizi göstermek adına önemli. Ancak bir halk demokrasisine dönük mücadeleden bağımsız halkçı belediye pratikleri ne kadar anlamlı olacaktır? Öz-yönetim, öz-savunma, katılımcı bütçe, yönetenlerin geri çağrılması, mahalle komiteleri, sokak savunma komiteleri olmaksızın "solcu belediyecilik" yapmanın soluğu nereye ne kadar yetecektir? Bir süre sonra bizi halkçı müteahhitlerden, halkçı rantçılardan ve halkçı "başkan"lardan kim koruyacak?

Neoliberal aklın kentlere dönük tecavüzlerine karşı koyarak "kurtarılmış" kent parçaları yaratmak ve buradan doğru yeni bir siyaset filizlendirmek ise bir yanıyla önemli. Sitüasyonist Enternasyonal'in 1962'de sarf ettiği "Hakiki şehircilik, bu işgal belirli kent mekanlarında kırıldığında ortaya çıkacak. Bizim 'inşa' dediğimiz şey de buralarda başlayacak" sözleri buraya oturuyor (SI, 1962: 7.Tez). Harvey'nin, sınıfsal praksis ile sosyo-mekânsal praksis makro bir siyasal çerçevede buluşturulmadığında, mekânları "kurtarmanın" bir süre sonra bir tür kedi-fare oyununa döneceği mealindeki uyarısını da kenara yazalım.

Mekân siyasetinin mücadele ile müzakere sarkacında işlediği ve muhatabının egemenler -devlet ve kurumları, şirketler, polis/ordu/kontrgerilla/istihbarat, merkez medya ve diğer uzantılar- olduğu düşünüldüğünde, bir yandan doğrudan eylem, fiili işgal ve cepheden mücadele, diğer yandan yasaların etrafından dolaşma, belirli hakları yasallaştırma ve yerel ve ulusal düzeylerde parti siyasetine katılma şeklinde ortaya çıkan siyasal davranışların çelişkili biraradalığını analiz etmek, bir strateji ya da stratejiler belirlemenin ön koşulu gibi görünmektedir.[8]

Yeni Bir Mekân Siyaseti İçin

Bu topraklarda madenlere karşı, HES'lere karşı, nükleer santrallere karşı, gecekondu yıkımlarına karşı, yoksulların kent merkezinden kovulmasına karşı biriken öfke ve mücadele pratiklerinin yarattığı enerji, Haziran İsyanı'yla birlikte bu sefer memleket çapında bir "kurtuluş" talebine dönüştü. Yerel seçimler, bu kurtuluş talebinin tarihsel deneyimlerden devralınan kavramlarını yeniden ve daha kitlesel mecralarda dile getirebilmek için bir vesileden başka bir şey değil. Egemenlerin koyduğu kurallara göre oynanan seçim oyununda onları kendi silahlarıyla vurmak bir yere ka-

8 Bu çelişkili biraradalığın analizinde Antonio Gramsci'nin kuramsal çerçevesinden her anlamda faydalanmak gerektiğini düşünüyorum. Bugün üzerinden çok uzun yıllar geçmesine rağmen Gramsci'nin kapitalist toplumlarda "sivil toplum"un nasıl işlediğine dönük ortaya koyduğu kavramlar, yeni bir mekân siyasetinin kavramsal cephaneliğinde, kuşkusuz üzerine çokça düşünülerek, yerini almalıdır - y.n.

dar mümkün. Sandık deplasman, sokak kendi sahamız. Sokağın enerjisini sandıkta eritmediğimiz, sandıktan çıkan alternatifleri, doğrudan kenti talep eden daha güçlü bir sokak siyasetine tahvil edebildiğimiz zaman, sitüasyonistlerin bahsettiği "hakiki şehirciliği" yapmaya başlamışız demektir.

Bugün yapılması gereken, tarihsel öz-yönetim deneyimlerimizden damıttığımız derslerle yeni siyasal paradigmaya uygun inşa faaliyetlerine girişmek gibi görünüyor. Küresel ölçekte parlamenter demokrasinin kredisini yitirmesi ve şiddetli bir temsil kriziyle yeniden siyasetin asli mekânı haline gelen "sokak", katılımcı bir öz-yönetim faaliyetinin tohumlarını bağrında taşıyor. İnsanın, iradesini bürokratik koridorlara teslim etmek yerine doğrudan hak talebini dillendirmesine imkân tanıyan sokak, bahsettiğimiz inşa faaliyetinde de asli unsur olacak.

Haziran İsyanı, Metin Yeğin'in dediği gibi bir "mekân-kimlik-ekoloji" isyanıydı (Yeğin, 2013)[9]; buna Deniz Yıldırım'ın vurguladığı "halkçı ve demokratik bir kamusallık talebi"ni (Yıldırım, 2014)[10] de özellikle eklemek lazım. İsyan'da mekânları ele geçirdik ve bir süre tuttuk. Artık yeni bir isyan momentini bu sefer üreterek kendi kendine yetmemizi ve tabi ki mekânları geri vermememizi sağlayacak bir kurucu siyasete ihtiyaç var. Dünyadaki sayısız deneyimin yanında, özellikle Arjantin'deki Barikatçılar ve İşgal Fabrikaları deneyimleri hatasıyla sevabıyla sosyo-mekânsal praksis ile sınıfsal praksisin nasıl bir araya getirilebileceğine ilişkin muazzam örnekler sunuyor.[11]

9 Metin Yeğin ile Merve Tuba Tanok'un radikal bir mekân siyasetini kavramsallaştırdıkları ve bahsi geçen tezi titizlikle işledikleri harika çalışmaları için Bkz. (Yeğin ve Tanok, 2014)

10 "Ben Haziran Ayaklanması'nın, Gezi Direnişi'nin halkçı-kamucu bir ayaklanma olduğunu söylüyorum. Buradaki kamuculuk devletin varlıkları elinde tutması anlamında değildir sadece; müşterek varlıklarımızın halk tarafından savunulduğu, yağmaya karşı direnme kanalları açan ve halkın o alana yerleşerek, zapt ederek birlikte inşa ettikleri yeni kamusallık bağlamında, yeni bir kamuculuktur karşımızdaki. Bu bir tesadüf değildir. Türkiye'de özellikle son 4 sene içerisinde toplumsal duyarlılığı bu kadar rahat örgütleyen iki vaka olduğunu düşünüyorum. Bunlardan bir tanesi Tekel Direnişi'dir, diğeri de Haziran Ayaklanması/Gezi Direnişi'dir. Kapsamı, etkisi bakımından Haziran çok daha sarsıcıdır; ama gökten zembille inmemiş, üzerinde yükseldiği sınıfsal ve siyasal motivasyonlar bakımından Tekel'i izlemiş, öğrenmiş ve ilerletmiştir diyebiliriz".

11 Arjantin'deki Barikatçılar ve İşgal fabrikaları hareketlerine ilişkin ayrıntılı ve "içeriden" bir analiz için Bkz. (Yeğin, 2006)

Kentsel dönüşüm adı altında girişilen gasp ve haydutluk, HES inşa etmek için ortak zenginlik olan derelerin temellük edilmesi, yoksulların kent merkezlerinden sürülmesi, AVM garabetleri ve her türden mekânın sermayenin yağmasına açılması tam da bahsini geçirdiğimiz sermayenin gerçekleştirilmesi ihtiyacına denk düşüyor. Sosyo-mekânsal direniş de işte burada devreye giriyor. Kendini mekânları yağmalayarak yeniden üreten bir sistemi kısa devre yaptırmanın yolu, bu mekânları işgal etmekten geçiyor ve buraya kadar güzel.

Ancak işgal edilen mekânlardan doğru sistemi kısa devre yaptırmak "isyan günlerinde" hayati önemdeyken, isyandan sonra elimizde sadece çocuklarımıza anlatacak afili anılarımızın kalmaması için bu mekânları da kendi meşrebimizce yeniden üretmemiz gerekiyor. Haziran İsyanı bir sosyo-mekânsal isyandı. Bu anlamda toplumsal yarıklardan kaynayan suları egemenlerin üzerine boca ederek mekânları yeniden sahiplendi. Henri Lefebvre, belirli bir mekânın bir süreliğine özgürleştirebileceğini ancak her zaman eğer daha ileri bir özgürleştirme sürecine girilmediği takdirde, özgürleştirilmiş olan mekânın, bir süre sonra egemen pratik tarafından tekrar emildiğine, ele geçirildiğine şahit olunacağını söylüyordu; Gezi Parkı işgali bize bunu fazlasıyla gösterdi. Harvey de Lefebvre'yi teyit ederek "egemen pratik değişmedikçe mekânlar her zaman tehdit altında olacaklar Toplumsal yaşamı daha yaygın bir şekilde nasıl örgütleyeceğinizi düşünmeye başlamalısınız. Aksi takdirde egemen pratik galip gelir ve biz de tekrar en baştan başlarız, mekânları özgürleştirmeye yeniden başlarız" sözlerini sarf edecekti (Baysal, 2012).

Mekân üzerindeki hak iddiasının, mekânı, üzerinde yaşayanların ihtiyaçlarını üreten ve bu üretime dönük katılımcı karar alma mekanizmaları geliştirerek yeniden örgütleyen deneysel yapılar inşa etmek zorundayız. Grev ve direnişlerin yaşandığı fabrikalar, gasp edilmeye ve santrallerle kurutulmaya çalışılan tarımsal araziler iyi birer başlangıç olabilir. Kazova ve Greif fabrika işgali deneyimleri eksiğiyle gediğiyle birer işaret fişeğidir, hiç yoktan

ne türden hatalar yaptığımızı görmek bile bu hatalara bir daha düşmemek adına umut verici.

Bu süreçte, sınıfsal praksisin fabrika işgalleri ve kooperatifler üzerinden sosyo-mekânsal praksisle iç içe geçmesi, bize, mekânların simgeselliği üzerinden verdiğimiz bellek savaşını bir adım daha ileri taşıyarak yeni bir mekânsal bellek yaratma şansı da sunacaktır. Özellikle hegemonya çatlaklarının derinleştiği, müzakere ile mücadelenin iç içe geçtiği yerelliklerde bu türden bir kurucu (ve elbet yıkıcı) siyaset üzerinden inisiyatif almak, isyanlar tarihinin ocağında iyice tavlanmış deneyimlerden devşirdiğimiz derslerle birlikte yeni bir mekân siyasetinin de yolunu açacaktır.

TERSYÜZ-OLMUŞ-ŞEHİR'DE SİYASET

Tersyüz-olmuş-şehir'de Siyaset

Asef Bayat

Özet

Neoliberal yeniden yapılanma dikkate değer ekonomik ve toplumsal değişimler ortaya çıkarmıştır. Ekonomik kuralsızlaşma, devletin daraltılmış rolü ve toplum sözleşmesinin krizi, muazzam sayılarda madun grupların, hayatta kalmak ve yaşamlarını iyileştirmek adına artık kendi başlarına kaldıkları anlamına geliyordu. Dolayısıyla, halihazırdaki tartışmalar dahilinde güçlü bir görüş, neoliberal şehrin -sermayenin yönettiği ve refahın tadını çıkardığı, madunların ise kısılıp kaldığı- bir kayıp şehirdir; "kent hakkı"nın neredeyse tamamen ortadan kaybolduğu bir açıkça eşitsizlik ve dengesizlikler şehridir. Bu sonuç, fazlasıyla makul görünürken, ben ise bu yazımda, elit yönetiminden ve madunların başarısızlığından çok neoliberal kentlilik haliyle ilgili bir şeyler ortaya koymak niyetindeyim. Bu şehirlerin yeni gerçeklikleri, kendine has yeni bir siyaset biçimi yaratmaktadır. Yazım, Orta Doğu'da yakın zamanda ortaya çıkan kentsel dönüşümü ele alarak, neoliberal şehrin "tersyüz-olmuş-şehir" olarak adlandırdığım kilit mekansal niteliğinin nasıl da "sokak siyaseti"ni teşvik etmeye ve "siyasi sokak"ın müjdesini vermeye teşne olduğunu tartışmak yoluyla bu kendine has siyaset biçimini ayrıntısıyla ele almaktadır.

Giriş

Eşitsizlik, şehir açısından yeni bir şey değildir. Zenginlerin, yoksulların ve farklı etnik kökenden halkın yan yana yaşadığı Ortaçağ Yakın Doğu'sundaki surlarla çevrili şehirler de kayda değer hiyerarşileriyle dikkat çekiyorlardı (Abu-Lughod 1971; Sassen 2006). Her ne kadar modernite, sınıf-uzamsal ve ırksal bölünmeler anlamında yeni eşitsizlikler doğurduysa da, yaşadığımız neoliberal yayılma, şehirleri eşi benzeri olmayan biçimde

değiştirmektedir. Ortadoğu'da (başta Mısır ve İran'da, yanı sıra Fas ve Türkiye'de) yaptığım araştırmalara dayanan bu makale, liberal-olmayan devletteki "neoliberal şehir"in kent mekânı ve kentli madunlar açısından ne anlama geldiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Burada neoliberal şehrin sıradan kentliler üzerinde ne türden gerilimlere neden olduğunu ve onlara ne türden "fırsatlar" sunduğunu, nihayet ne türden tepkileri kışkırttığını incelemeyi amaçlıyorum.

Neoliberalizm, büyük ölçüde, ekonomi ve toplumun devlet düzenlemelerinden kurtulmasını ve bunun yerine, bireyler ve tüzel kişiler tarafından, piyasanın görünmez elinin aracılık ettiği kendi öz-çıkarlarına uygun biçimde denetlenmesini savunan bir ideoloji olarak anlaşılmaktadır. Neoliberal mantığın 1980'li yıllarda "Ekonomik Reform ve Yapısal Uyum" programlarının uygulanması üzerinden yaygınlaşması, küresel Kuzey ile küresel Güney'in ekonomileri ve toplumlarına kalıcı biçimde damgasını vuracaktır (Harvey, 2007). Bu süreç, kent mekânları üzerinde de kalıcı etkiler bırakarak, "neoliberal şehirler" olarak adlandırılabilecek olguyu ortaya çıkaracaktır.

"Neoliberal şehir", böylece, piyasa üzerinden işleyen bir kentleşmedir; sakinlerinin ihtiyaçlarından ziyade, piyasanın mantığıyla şekillenen, kamusal meselelerden çok bireysel ya da tüzel çıkarlara yanıt veren bir şehirdir. Neoliberal şehir, artan bir ekonomik kuralsızlaşmanın ve üretimin, kolektif tüketimin ve kent mekânının özelleştirilmesinin damgasını taşır. Bu mantık dahilinde, kent mekânı, şehrin kamusal ihtiyaçlara dönük hizmet etmekten ziyade, kârlılık peşindeki kapitalist faaliyetin bir alanı haline gelecek biçimde, Harvey'nin "artı-sermayenin emilimi" olarak adlandırdığı olgunun bir fonksiyonuna dönüşmektedir. Bu da devlet ve kamu görevlilerinin şehri şekillendirmede öncekinden daha az role sahip olması ya da kent sakinlerinin çıkarları yerine sermaye birikiminin lehine hareket etmesi anlamına gelmektedir. Bu yeni ortaya çıkan yeniden yapılanma biçimi, pratikte, hepsi de kent mekânını ve siyaseti dönüştürmek adına geniş kapsamlı

sonuçlara yol açacak biçimde, çalışma/üretim, kolektif tüketim ve yaşam-dünyaları alanlarında pek çok değişime de neden olacaktır (Hackworth, 2006).

1990'lı yıllar boyunca Ortadoğu'da Yapısal Uyum'un kademeli biçimde hayata geçirilmesiyle, eski halkçı ya da sosyalist devletler, giderek kamusal hizmetlerden ve kolektif refahtan geri adım atacak; kamu şirketleri bu dönüşüme uyumlu hale getirilecek, özel teşebbüsler artacak ve kentsel istihdam yapısı çarpıcı bir dönüşüme maruz kalacaktır. Bugün ise, bir zamanlar, 1960'lar ve 1970'lerdeki sömürgecilik-sonrası çağda işçilerin ve iyi eğitimli orta tabakaların rüyası olan geleneksel emek-yoğun kamu sektörünün iyiden iyiye daralmasına şahit oluyoruz. Başka hiçbir kesim, kamu şirketlerine bağlı olarak statünün yanı sıra ikramiyeler, teşvik primleri, iş güvenliği, esneklikten bu denli faydalanamayacaktır. En örgütlü sendikaların ortaya çıktığı ve bahsi geçen kesimin istihdamının daha da arttığı dönem de bu dönemdir. Ancak neoliberal dönüşümle birlikte, bu kesimin istihdamı da azalacak; ikramiyeler, iş güvenliği ve refah azalır ya da tamamen ortadan kalkarken, işçiler işten çıkarılacak, başka alanlara kaydırılacak ya da farklı işler için yeniden eğitilecektir. Neoliberal dönüşüm sürdükçe, hepsi bir arada kentsel emeğin parçalanmasına yol açacak biçimde, işsizliği, geçici çalışmayı ve giderek artan bir gayri-resmileşmeyi daha da körükleyecektir (Bayat, 2002). Son zamanlarda ise, neoliberal şehirlerin ekonomik kaderine, her yere nüfuz eden, dağınık bir gayri-resmi ve geçici bir iş ve hizmetler sektörü damgasını vurmaktadır (Portes ve diğ., 1989; Gilbert, 2004). Tahminen 180 milyon Arap, bu sektörden geçimini sağlamaktadır (de Soto, 2011).

Kamu otoritelerinin kolektif tüketime dönük yükümlülüklerinden kısmi geri çekilişi, halkın gündelik ihtiyaçlarını ya özel sermayenin kaprislerine ve STK'ların vicdanına ya da hayırsever kuruluşların insafına terk edecektir. Yalnızca ekmek, yağ ve gaz gibi temel tüketim maddelerinden tasarrufa gidilmekle ya da tamamen kısıtlanmakla kalmayacak, kira denetiminin kaldırılması,

ekonomik olarak güçsüz (özellikle de yeni evli ve genç ailelerden oluşan) pek çok haneyi de toprak piyasasının güdümüne sokacaktır. Kentsel faaliyetlerde özel sermayenin hakimiyetiyle, temel ürünlerin, hizmetlerin ve okulların, sağlık ocaklarının, karakolların/güvenliğin yanı sıra içme suyu, elektrik, ulaşım, çöp toplama, yeşillendirme, temiz hava gibi alanlar da özelleştirmeye maruz kalacak ya da devletin bütçeye uygun koşullarının düşük yatırım nedeniyle kötüleştiği ve "gizli özelleştirmeler" eliyle daraltıldığı üçlü sistem (devlet-özel-STK'lar) eliyle yönetilir hale gelecektir. Dolayısıyla bu gizli özelleştirmeler dahilinde, muhataplar kamu hastanelerine kendileri ilaç getirmek ya da çocuklar kamusal eğitimin kötüleşmesine bağlı olarak kendilerine ayrılan ilginin azalmasını telafi etmek üzere özel dersler almak zorunda kalmaktadır (Bkz. Karshenas ve Moghadam, 2006). Masraflı olan özel sektör ve kalkınma açısından pek az anlamı olan STK'lar büyümesini sürdürmektedir. Kimlik siyaseti (örn. İslamcı STK'lara karşı Hıristiyan STK'ları) etnik ya da dini bölünmeleri teşvik etmekte ve derinleştirmektedir (Tadros, 2009). STK sektörü özünde küresel Güney'in toplumlarında piyasalaşmaya ve metalaşmaya düzenli geçişin aracısı olarak faaliyet yürütmektedir (Elyashar 2005).

Bugün kırık dökük yapılar ve büyük ihmallerle işçi sınıfı sosyal konutlarının kötüye giden durumu, gecekondu yaşamının yaygınlaşmasına denk düşmektedir (Davis 2006). Mısır'ın, Nasır'ın bölüşümcü sosyalizminin bir eseri olan sosyal konutları, ihmal ve umursamazlık nedeniyle standartların altındaki gayri-resmi yerleşimlerden pek de farklı değildir ve iyileştirilme ve tadilat ihtimali de çok sınırlıdır. Harvey'nin "elinden alma aracılığıyla birikim" olarak adlandırdığı olgu dahilinde devletler, ederi yüksek toprakları, alışveriş merkezleri, tatil siteleri ya da iş merkezleri gibi mega projeler arayışıyla şirketlere teslim etmek üzere, yoksulların güvencesiz kiracılar sıfatıyla şehir merkezinin dışına sürülmesini desteklemektedir. Burada mülksüzleştirmenin fiilen yüksek fiyatlar ve sert toplumsal ekolojinin görünmez zoruyla hayata geçirildiği kadim siyasanın yaygınlaşması söz konusudur. Dolayısıyla

sosyal konutlar ya da refah-devleti döneminin lütufları yerine, -havaalanları, alışveriş merkezleri, devasa mağazalar (namı diğer AKIA), turistik mekanlar ve güvenlikli siteler gibi- büyük ölçüde yerli ve yabancı elitlere hizmet eden fantastik hacimlerdeki mega projelere şahit olmaktayız.

Kuşkusuz bu süreçler tamamen yeni değildir, aksine, eş zamanlı olarak ademi-merkeziyetçilik, demokrasi ve yurttaş katılımı müjdesini veren neoliberal politikalar eliyle vurgulanmış ve derinleştirilmiştir. Devletin rolünün azaltılması düşüncesi, "sivil toplumun" STK'lar, yerel konseyler ve belediyeler üzerinden hizmet sağlamak, bütçeleri örgütlemek ya da yerel planlamayı icra etmek üzere kent yönetişimine katılımına dayandırılmaktadır. Sivil toplum her ne kadar eşitsizse de ve etkili yönetişimi ancak öncelikli olarak daha ayrıcalıklı kurumlarda hayata geçirebiliyorsa da, yine de madunların seferberliği adına fırsatlar da ortaya çıkartabilmektedir. Bu kayda değer süreçler, kentsel uzam ve sakinleri açısından ne anlama gelmektedir? Kentli madunların siyaseti, yaşadığımız neoliberal zamanlarda nasıl ifade edilebilir? Hernando de Soto ya da de Souza gibi gayri-resmilik taraftarları, gayri-resmi kesimi, küresel Güney halklarının serbest girişimi geliştirmek yönündeki derin arzularının açık ifadesi olarak görmektedir. Gayri-resmilik böylece ekonomi üzerindeki boğucu devlet denetimine bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır (de Soto 1989, 2003).

De Soto (2011), rap devrimlerinin de kısmen "girişimci yoksulları özgür kılmak" üzere "piyasa güçleri" tarafından teşvik edildiğini iddia edecek denli ileri gitmektedir. Ben burada bu türden argümanların geçerliliğine ilişkin bir tartışma yürütme niyetinde değilim -ki doğrusu güçlü bir argüman da neoliberal politikaların devrimci muhalefette kilit bir rol oynadığını ileri sürmektedir (Ayeb 2011; El-Mahdi ve Marfleet 2009). Bunun yerine, gayri-resmilik üzerine oluşan hacimli literatürün, gayri-resmi yaşamın mekânsal içeriğine yönelik çok az ve neoliberal şehirlerin etkilerine yönelik çok daha az şey söylediğini ileri sürmeyi tercih ediyorum.

Tersyüz-olmuş-şehir

Neoliberal şehrin kilit önemdeki bir mekânsal özelliğinin, ikili ve diyalektik "tersyüz-olma" ve "çitleme" süreçleriyle ilişkili olduğunu düşünüyorum. İlk olarak neoliberal şehir, muazzam sayıda kent sakininin, madunun, kamusal alanlarda -sokaklarda, somut bir "açık hava ekonomisi" dahilinde- faaliyet yürütmek, geçinmek ya da sadece yaşamak zorunda olduğu "tersyüz-olmuş bir şehir"dir. Burada kamusal alan, insanlar açısından, hayatta kalmak, faaliyet yürütmek ve yaşamı yeniden üretmek adına vazgeçilmez bir mal varlığı, bir sermaye haline gelmiş durumdadır. Kahire, Tahran ya da Amman sokaklarında iş saatlerinde dolaşıldığında, sokaklarda açık havada faaliyet yürüten çok sayıda insanın hayret verici varlığı fark edilecektir: İnsanlar çalışmakta, etrafa koşuşturmakta, durmakta, oturmakta, pazarlık etmekte ve araç kullanmaktadır. İş gününün ortasında, insanların kapalı alanlarda olması gereken saatlerde, neden bu kadar akıl almaz bir trafiğin olduğu merak edilecektir.

Kamusal sektörün yeniden yapılanması, istihdam güvencesinin ortadan kaldırılması ve imalâttan hizmet sektörüne ve yüksek teknolojik sermaye yoğun endüstrilere doğru kayma nedeniyle artan işten çıkarmalar ve işsizlik (Ortadoğu-Kuzey Afrika bölgesi 1990'larda dünyadaki en yüksek işsizlik oranına sahipti; yine %26 ile gençler işsizliğinde de zirvedeydi; Al Tamim, 2012), işportacılar, kuryeler, şoförler ya da gösterişli seyyar lokantaların yanı sıra (sokak çamaşırhaneleri, araba yıkamalar, tamirciler, sokak arası tamirhaneler gibi) sokak tezgahlarında iş yapanları ortaya çıkaracak biçimde geçici ve kalıcı gayri-resmi işlerde patlama yaratacaktı. Gelirin ve güvencenin (gıda yardımları, kira denetimi) daraltılması, pek çok yoksul aileyi, daha fazla aile üyesini (kadınları ve çocukları da) destek arayışıyla akrabaların gelirleri üzerinde baskı oluşturmayı tercih etmemeleri halinde genellikle "açık hava ekonomisi"ne dahil olmakla sonuçlanacak biçimde hayatını kazanmak üzere harekete geçirmeye zorlayacaktı.

Kuşkusuz her zaman "yolüstü barakaları" ya da basitçe evsiz-

lik seçeneği de mevcuttur. Ancak mekânın aynı zamanda kültürel olarak da inşa edildiği göz önüne alındığında, bahsi geçen olgu çeşitli biçimler alabilmektedir. Örneğin Ortadoğu şehirleri, Bombay ve Delhi gibi şehirleri karakterize edebilecek olan yalın evsizlik ya da "kaldırım yaşamı" türlerinden büyük ölçüde muaftır. "Dost ve düşmanlar"ın gözlerinin önünde açıkta bir hayat sürdürmenin en büyük başarısızlık olarak algılanması, aileleri yüksek fiyatlara da olsa belirli bir çatı altına girebilmeye zorlar. Bu çatı, sakinlerini sadece soğuk ve sıcak değil, aynı zamanda özellikle göz önünde olmaktan, seyirlik hale gelmekten de koruyan bir çatıdır. Yetişkin insanlar, çıplak yaşamın kültürel ıstırabına dayanamayabilirken, çocuklar açısından ise farklı bir durum vardır. Aslında, neoliberal kentlilik halinin karanlık yüzü olarak "sokak çocukları" artık dünyanın bu kısmındaki büyük şehirlerin belirgin bir damgası olarak ortaya çıkmaktadırlar. Sokak çocukları, şehrin kuytularında, köprü altlarında, mezarlıklarda ve ara sokaklarda kısmen kendine has bir düzeni, disiplini ve bir açık hava hayatta kalma ekonomisiyle (dilenme, çalma, çalışma ve fahişeliği içererek) "serpilen" açık hava toplulukları oluşturmaktadır (Fahmi 2007; Honwana ve de Boeck 2005).

Gecekonduculuk, geçici işler, el altından ödeme ve işportacılık, bundan böyle geleneksel yoksulun ayırt edici nitelikleri haline gelecektir. Yoksulluk, yüksek statüye, hedeflere ve sosyal becerilere sahip -kamu çalışanları, öğretmenler ve her türden fikir işçisi-eğitimli- genç nüfus arasında da yaygınlaşmaktadır. Böylece gayri-resmi yaşam, eğitimli orta sınıf varoluşunun da bir yönü haline gelmiş durumdadır. Halihazırda mevcut esnekliğin istismar edilmesi ve kamusal sektördeki aşırı istihdam, gayri-resmilik ve yolsuzluğun olanak sunmasıyla, pek çok devlet çalışanı, yetersiz gelirini genellikle "açık hava ekonomisi"nde ikinci ya da üçüncü bir işle desteklemektedir. Dolayısıyla taksicilerin, arzuhalcilerin ya da farklı türlerden tezgahçıların aslında öğretmen, düşük gelirli büro çalışanı, ordu personeli ya da hatta avukatlar gibi meslek erbabı olduğunu öğrenmek vakayı adiyedendir.

Erkeklerin "hiçbir zaman evde olmamaları"yla sonuçlanan biçimde her Allah'ın günü çalışmak zorunda olmasıyla, kadınlar ve ev kadınları da faturaları ödemek, banka işlerini halletmek, arabayı tamir ettirmek, gündelik alışveriş, çocukları okuldan almak ve resmi evrak işlerine koşturmak gibi geleneksel olarak erkeklerin meşgul olduğu görevlerin büyük kısmını üstlenmek durumunda kalmaktadır. Böylece erkeklerin yanı sıra kadınlar da, açık hava işçileri ya da getir-götürcü olarak, artan şekilde kamusal mekânlarda, sokaklarda, bürolarda, otobüslerde, tramvaylarda ve trafikte hareket etmekte ve görünür hale gelmektedir. Müslüman Ortadoğu'ya atfen hakim varsayımın aksine, "İslami gelenek", özellikle de örtünme, kadını kamusal varoluştan ve görünürlükten alıkoyamamıştır. Tam tersine, onları istenmeyen erkek bakışlarından "koruyarak" hareket imkânlarını arttırmıştır. Dindarlığın kamusal olarak ifade edilmesinin başörtüsü formunda yaygınlaşması her ne kadar kamusal mekânlardaki başı açık kadınlar üzerinde daha büyük bir baskıya yol açmışsa da, yine de kadınlar açısından, kamusal açık hava mekânlarında varolmak adına "geleneksel" ailelerden daha fazla kurtulmalarına da izin vermiştir. Kulağa şaşırtıcı gelebilir ancak 2008 yılı itibariyle İslam Cumhuriyeti idaresindeki Tahran'da, erkeklerin yanı sıra 800 civarında başı kapalı kadın taksi şoförü olarak çalışıyordu. Bu türden mecburi ve gerekli bir kamusallık hali, Andre Gorz'un, insanların hayatta kalmak adına çalışmak zorunda olduğu toplumsal ekonomi disiplinine (ya da zorunluluk alanına) karşı "özgürlük alanı" ve kendi kendini denetim olarak aile-içi ya da "ev işi" kavramsallaştırmasıyla keskin bir karşıtlık da içermektedir (Gorz 1982, 1985). Bugünün neoliberal şehirlerinde, açık hava ekonomileri ve kamusal görünürlük, kendini ifade etmek adına birer zorunluluk ve (bazı kadınlar açısından) birer mekândır.

Tersyüz-olmuş-şehir, çalışma yaşamının mekânsal nitelikleriyle de sınırlı değildir; insanların kendi gündelik varoluşları dahilinde geçimlerini sağladıkları ve faaliyet yürüttükleri patika olarak gündelik yaşam dünyalarında daha da güçlü biçimde yankı bulmaktadır. Sözün kısası, neoliberal mantık, açık hava yaşamının kilit bir

nitelik arz ettiği yaşam dünyalarının gayri-resmileşmesini yaygınlaştırmakta ve derinleştirmektedir. Bu nedenle, şehir merkezlerinin küresel girişimlere uyum sağlamak adına mutenalaştırılması, çok sayıda dar gelirli ve orta sınıf aileyi (memurlar, öğretmenler, meslek erbabı ya da işçileri) açık hava yaşamının esas olduğu genişleyen "gecekondu gezegeni" ve gayri-resmi yerleşim alanları dahilinde yoksulların hayatını yaşamaya zorlama eğilimindedir. Gayri-resmi varlık yalnızca büyük ölçüde sakinlerinin iş, sosyallik, eğlence ve istirahat yerleri olarak işlevselleştirdiği bir açık hava kamusal alanı üzerinde işleyen açık hava ekonomisi, gayri-resmi topluluklar, gecekondular ve gayri-resmi yerleşim alanları üzerinde de yükselmez. Kısacası, örneğin Kahire'deki Dar-el-Salam Mahallesi benzeri yoksul halkın sıkış-tıkış barınakları, kendi mekânsal ihtiyaçlarını karşılamak açısından fazlasıyla küçük ve yetersizdir. Ne bir avlu, ne yeterli büyüklükte odalar ne de geniş bir mutfak olmaksızın; tabii bunlar da varsa, mahalle sakinleri kendi gündelik varoluşlarını kamusal açık hava mekânlarına -sokak aralarına, caddelere, açık alanlara ya da çatılara- doğru açmak ve yaymak zorunda kalmaktadır. Yoksulların kamusal etkinlikler -düğünler, eğlenceler ve cenazeler- düzenleyerek kültürel yeniden-üretimle meşgul olduğu yerler de işte bu açık hava mekânlarıdır. Burada açık hava mekânları, çok sayıda kent sakininin hem ekonomik geçiminde hem de toplumsal/kültürel yeniden-üretiminde mecburi varlıklar olarak iş görmektedir (Bayat 1997a, 1997; Bayat ve Denis 2000).

Maliyeti yüksek kapalı site hayatının tadını çıkaran zenginlerin aksine, yoksulların, lokanta, kafe, tatil yeri ya da oteller gibi yaygın kapalı alanlara parası yetmez. Kahire sokaklarında Eid al-Adha (Kurban Bayramı) ya da Eid al-Fitr (Ramazan Bayramı) günlerinde dolaşan biri, bu alanların sunduğu fiyatı makul eğlence ve şenliğin tadını, bayramlık elbiselerini giymiş her yaştan insanın Nil Nehri ve diğer nehirlerin kıyısında çıkardığını gördüğünde, muazzam sayıda yoksul ailenin varlığının farkına varamayacaktır. İşsiz gençler ya da yaşlılar, aynen Kahire ya da Dakar'daki "kıraathane gençliği" örneğindeki gibi ancak açık hava

çayhanelerinde oturabilmekte, saatlerini kararlı biçimde burada geçirebilmektedirler (Masquelier 2010).

Yoksulların mümkün olduğunca kent merkezinden uzaklaştırılmasıyla zıt biçimde, neoliberal kentlilik halinin en aşikar niteliklerinden biri olan kendiliğinden bir kapanma süreci de mevcuttur. Gerçek ve hayali suç ve aşırılık tehlikeleriyle gecekonduların yaygınlaşmasıyla birlikte zenginlerin belirli şehirlerin ya da kapalı sitelerin "güvenli bölgeleri"ne -Beverly Hills, Utopias, Ortadoğu da dahil olmak üzere Küresel Güney'in mega şehirlerinin Rüya Toprakları'na- doğru tarihsel göçü ortaya çıkacaktır (Genis 2007; Bartu ve Kolluoglu 2008; Falzon 2004; Adham 2005; Landman ve Schönteich 2002). Güney'in aşırı zenginleri, özel şehirlerin sakinlerinin yaşam tarzlarına erişmeyi arzulayan yeni bir sınıfla, internet şirketlerinin zeki uzmanları ya da yazılımcıları da içeren bir yeni sınıfın komşuları haline gelecektir. Alt sınıflar kendi ağır varlıklarıyla "her yerdelermiş" gibi ortaya çıkarak sokakları ve diğer açık hava mekanlarını işgal ettikçe ve yayıldıkça, artık bu sözde-vatandaşların[12] fiziksel varlıklarından ve "toplumsal tehlikelerinden" endişe duyan zenginler de kendi kapalı ve ayrıcalıklı bölgelerine -özel plajlar, herkese açık olmayan mahalleler, kapalı siteler, güvenlikle korunan barlar, restoranlar, kendilerine ait sosyalleşme, çalışma ve hatta ibadet alanlarına- sahip olma arayışına gireceklerdir. Kahire gibi şehirlerde, küreselleşen zenginler sıradan insanların ibadethanelerine nadiren gitmektedirler. Bunun yerine, şeyhleri ve vaizleri kendi ayrıcalıklı yaşam alanlarındaki güvenli mekânlara getirterek kendi özel camilerini, hutbelerini ve dini eğitimlerini yaratmış durumdadırlar. Rio de Janerio ya da Johannesburg'da elitlerin güvenlik anlayışı, fazlasıyla gelişkin korumalar, arama noktaları, elektronik izleme sistemleri ve dikenli tellere dayanmaktadır. Arabaları bile güçlü kilitler, sürgüler ve alarmlarla donatılmıştır (Landman ve Schönteich 2002; Graham 2010).

Bu türden fiili ve hayali "arama noktaları" ve "bariyerler"le birlikte, neoliberal şehirler, flanörlerin ya da sakinlerinin kentsel

12 Kavramın orijinali "disenfranchised" olarak geçmektedir. Tam karşılığı "vatandaşlık haklarından mahrum bırakılanlar" olan bu kavramın Bayat'ın *Sokak Siyaseti* kitabında çevrildiği haliyle Türkçeleştirilmesi uygun görülmüştür - ç.n.

alanlardaki özgür akışının mekanları olmaktan çıkmış durumdadır. Bu da, gerçek ve hayali suç ve şiddet, başta kadınlar olmak üzere sıradan insanların bu şehirlerin pek çok bölgesine girişinin yanı sıra, zenginlerin hareket imkanlarını kısıtlarken, sokakların ve mahallelerin özelleştirilmesi, "yabancılar"ın bu ayrıcalıklı yerlere erişim haklarını kaybetmeleri anlamına gelmektedir (Phadke 2008; Sorkin 1992; Davis 1992). Dahası, yerel ahalinin delici bakışlarının dayattığı uyumsuz "kent ekolojisi", yabancılık, davetsiz misafirleri içe-dönük mahallelerin uygunsuz *habitus*undan dışlamaktadır. Böylece "açık hava faaliyetleri" ve "kapanma" modelleriyle hangi türden kentsel manzaraların kamusal ve özel mefhumlarına karşılık geldiği konusunda şüpheye düşülecektir. Eğer kamusal alan, geniş anlamıyla, kamusal otoriteler eliyle düzenlenen açık, erişilebilir ve tümden kapsayıcı bir alan olarak anlaşılırsa, öyleyse kentsel nüfusun bütün bunlara korku ya da uyumsuzluk korkusuyla erişimini kaybetmesi halinde, bu türden alanlar nasıl kamusal olabilir? Yoksulların yaşamlarının taştığı mekânların kamusal karakteri, özel ekonomik mal varlıkları ya da sosyalleşme ve kültürel yeniden üretim yerleri haline geldiğinde ne olmaktadır? Doğrusu bu mekânlar ne büsbütün kamusal ne de büsbütün özel hale gelmektedir; bunun yerine yasal olarak içerici bir statü ile kullanım açısından dışlayıcı bir el koyma arasında seyreden eşikteki mekânlara dönüşmüştür.

Böylece bu kentsel manzaralar dahilinde, farklı toplumsal sınıfların arasında melezlenmeyi ve birbirine karışmayı kolaylaştıran merkezi parklar ve açık alanlara dair herhangi bir Olmstedçi[13] bakış açısı da ortadan kalkmaktadır. Kentlerin her biri kendi kimliğine, muhafazasına ve sahip olma gururuna sahip farklı ve genellikle çelişen topluluklara doğru artan merkezsizleşmesi ve parçalanması; bazı düşünürlerin, birleşik kimliği ve uyumuyla sınırları olan bir mekânsal gerçeklik olarak şehrin ölümünü ilan etmesine yol açmıştır (Huyssen 2008; Koolhaas 2001). Bu argümana göre, bugün elimizde kalan şey, şehir değil, kentsel alandır. Fiilen şehirlere her ne kadar her daim farklılaşmalar, muhtelif

13 Atıfta bulunulan kişi ABD'nin ilk peyzaj mimarı ve Central Park ile Beyaz Saray'ı yapan kişi olan kent plancısı Frederick Law Olmsted'dir - ç.n.

yaşam tarzları ve yakın civarların yan yana dizildiği mekânsal birimler olarak dikkat çekilmiş (Parakash ve Kruse 2008:6-7) ve (diğerlerinin yanı sıra Lefebvre tarafından tanımlanmışsa da), yine de şehrin parçalanmasına ve ölümüne ilişkin kaygılar, kentsel alanlar dahilinde bazı köklü değişimleri de ifade etmektedir.

Neoliberal Şehirde Madun Siyaseti

Bu yeni mekânsal gerçeklikler, bugün Ortadoğu'daki mega şehirlerin iktidar ilişkileri hakkında bize ne anlatmaktadır? Neoliberal kentliliğin, özellikle de otoriter devletler ve baskıcı rejimler altında faaliyet yürüten kent madunlarının siyaseti açısından olası sonuçları nelerdir? Soldaki hakim görüş, neoliberal şehrin, sermayenin sözünün geçtiği, zenginlerin keyfini sürdüğü ve madunların ise sıkışıp kaldığı bir kayıp şehir olduğunu ileri sürüyor gibi görünmektedir. Neoliberal şehir, kent hakkı idealinin neredeyse tamamen ortadan kaybolduğu bir göze çarpan eşitsizlikler ve dengesizlikler şehridir. Küresel Güney'deki pek çok şehrin sunduğu kanıtlar, bu iddiayı kısmen destekliyor gibi görünmektedir (Bayat ve Biekart, 2009). Örneğin Mona Fawaz'ın Beyrut üzerine yaptığı çalışmalar, son otuz yılda hayata geçirilen neoliberal politikaların, (zorunlu göçlere, yabancı sermayeye ve şirketlere bağlı olarak) kentsel arsa fiyatlarının artması, sessiz tecavüzlerin[14] yayıldığı alanlardaki polis kontrolleri, sosyal hizmetlerin STK'lar ya da siyasi partiler gibi devlet-dışı kurumlarca karşılanması ve faydalanmaya çalışanların orta sınıfların da yoksullaşmasıyla birlikte artmasıyla bu türden zaten zayıf olan hizmetlere dönük daha fazla rekabetin oluşması nedeniyle gayri-resmi yurttaşları nasıl daha da güçsüz kıldığını belgelemektedir (Fawaz, 2009). Bu yaklaşım, Harvey'nin, yoksulların yapısal olarak kapitalizmin bir bütün olarak işlediği biçime dönük bir şeyler yapılmadığı takdirde, kurtulmaları çok zor olan bir sermaye mantığının içinde sıkışıp kaldıklarına dönük argümanıyla da uyumludur (Harvey 2008).

Mesela yoksullar, boş zamanın, yeşil alanların ve temiz havanın

14 "Sessiz tecavüz" olarak çevrilen kavramın Bayat'ın kitabında yer alan orijinali "Quiet enchroachment"tır. Burada Bayat'ın *Sokak Siyaseti* kitabında çevrildiği haliyle Türkçeleştirilmesi uygun görülmüştür - ç.n.

özelleştirildiği bir şehirde hayatlarını doğrudan etkileyen tahrip edici çevreyle nasıl başa çıkabilirler? Zenginler kendi özel bahçelerine, kapalı sitelerine, yazlıklarına ya da tenha ve klimalı rezidanslarına çekilirken, yoksulların ise çok az seçeneği mevcuttur. (Yoksullar ile diğer toplumsal hareketler arasında aracı konumundaki) STK'lara başvursalar bile, devlet içinde güçlü kurumlara sahip müttefikleri olmadıkça, bu da kâr etmeyecektir. Peter Evans'ın (2002) da ileri sürdüğü gibi, ancak yoksul toplulukların, STK'ların ve devletin birlikte hareket etmesiyle, kentsel "yaşanabilirliğin" sorunlarının üzerine gidebilecektir. Kısaca neoliberal şehir, Managua gibi şehirleri, bölgelere ve elitlerin işlerinden ve eğlencelerinden kapalı sitelerine taşıyarak şehrin geri kalanını gecekonduların yoksulluğuna, suça ve şiddete terk etmek üzere otoyollara ayırma yoluyla dağıtarak ve parçalayarak öldüren küresel elitlerin "kent-cinayeti"nin kurbanıdır (Rodgers, 2009). Bir başka deyişle, kentli madunlar, yani kent sakinlerinin çoğunluğu, kapitalist mantık, devlet iktidarı ve küresel ekonomik yapı eliyle yapısal olarak güçsüzleştirilmektedir. Yoksulların kendi başlarına yapabildikleri çok fazla şey yoktur. Çözüm belki de Sosyal Forumlar, ulus-ötesi STK'lar ya da hatta devlet-üstü organlar gibi daha geniş ulusal ya da küresel hareketlerin seferberliğinden geçmektedir.

Tamamen ayrı bir konum almak üzere, Mark Davis gibi düşünürler ise "gecekondu gezegeni"ndeki mülksüzler tarafından ortaya konulan sert direnişin farkındaymış gibi görünmektedirler. Aslında Davis (2004) açısından gecekondular, "patlamaya hazır yanardağlar" gibidir ve patlamaları "küresel bir kurtuluşçu" projeyi beraberinde getirecek "bir tür yeni, beklenmedik tarihsel özne"nin ortaya çıkışını müjdeleyebilecektir. Gecekonducuların, her ne kadar Marksist anlamda bir proletaryaya karşılık gelmeseler de, radikal eylemler gerçekleştirme potansiyeline sahip olduklarına inanılmaktadır. Doğrusu gecekondular halihazırda "kaos tanrılarının", mülksüzlerin, dışlanmışların "Orwellvari baskı teknolojileri"ne karşı koymak adına kendi kayda değer kaos stratejilerini -canlı bombalar ve "etkili patlamalar"- hayata geçirdikleri fazlasıyla değişken bir kolektife denk düşmektedir (Davis, 2006). Joe Beall ve Dennis Rodgers gibi diğer araştırmacılar ise Latin Ame-

rika'daki çarpıcı çete şiddetinin mülksüzlerin dışlanmış durumlarına bir yanıt anlamına geldiği görüşündedirler. Aslında çeteler, James Holston'un (1999: 148) kendi daha geniş dışlanmışlıkları bağlamında muhtemel alternatif gelecek adına yeni alanlar edinmek için şiddete meyleden "isyankar yurttaşlık" olarak adlandırdığı öncü biçimlere denk düşmektedir. Kısacası gecekondular, Eric Wolf'un 20. yüzyılın köylü savaşlarına benzer biçimde "21. yüzyılın kent savaşları"nı ilan etmektedir. Nihayet Dennis Rodgers'ın da sözünü ettiği biçimde, şiddetin, zenginleri ve yetkilileri aşarak yoksullara da zarar verecek biçimde yayılmasıyla, madunlar, temelde neoliberal ekonomi politik ve yandaşlarına karşı bu savaşı kaybedeceklerdir (Rodgers 2009; Beall 2007).

Bu analizler, bu neoliberal zamanlardaki madunların ikilemine dair kavrayışımıza ilişkin değerli öngörüler sunarken, aynı zamanda pek çok önemli soru da ortaya koymaktadır. Örneğin, Harvey'nin görüşleri çerçevesinde, mülksüzleştirme sürecine karşı koymanın çözümü, neoliberal saldırıyı püskürtmek ya da durdurmak üzere geniş ölçekli küresel toplumsal hareketler vücuda getirmekten geçiyorsa, yoksullar bu sorumluluğun altından nasıl kalkacaktır? Mülksüzler, kapitalist tecavüzün gidişini tersine çevirmek üzere bir toplumsal devrimi beklemeleri halinde, bu sırada ne yapacaklardır, kendi gündelik hayatlarında ne türden bir strateji izlemelidirler? Bir başka deyişle, öngörülebilen gelecek dahilinde kentli mülksüzler, mevcut kapitalist sistemin ve onu besleyen devletlerin yapısal ağına takılıp kalmış durumdadırlar. Ancak Mike Davis, daha önce de bahsedildiği üzere daha iyimser gibi görünmektedir. Davis, dehşetli bir direnişin, Ortadoğu'daki radikal İslam'ın dili ve şiddetli pratikleri (örn. canlı bombalar ve etkili bombalamalar) ve Afrika ve Latin Amerika gecekondularında Pentecostalism'in[15] hızla yaygınlaşması üzerinden halihazırda vuku bulmakta olduğunu ileri sürmektedir.

Ancak bu sürdürülmesi zor bir argümandır. Başka bir yerde göstermeye çalıştığım üzere, radikal İslam'ın kentli mülksüzlerin

15 "Pentecostalism": Hıristiyanlık dahilinde Tanrı'yla doğrudan kişisel ilişkiye vurgu yapan bir tür yenilikçi inanç akımı - ç.n.

ideolojisi olması çok zordur. Radikal İslam, aksine, mevcut ekonomik, siyasal ve uluslararası modeller dahilinde kendilerini dışlanmış hisseden, büyük ölçüde eğitimli orta sınıfların eğilimleri ve beklentileri üzerine inşa edilmektedir (Bayat, 2007). Davis'in gecekondulardan kaynaklanan muazzam şiddetten bahsederken atıfta bulunur gibi göründüğü şey, aslında, yoksulluk ve dışlanmanın arsız bir yabancı işgalle (Irak'ta ABD ve Filistin topraklarında İsrail işgali ile) birleştiği Bağdat ve Gazze gibi istisnai vakalar açısından anlamlıdır. Benzer bir durum, Ortadoğu da dahil olmak üzere küresel Güney'deki neredeyse başka hiçbir yerde, zaman zaman Bağdat'taki Sadr Şehri ya da Gazze Şeridi'nde ortaya çıkan şiddet türlerinin bir benzerini gözlemleyemeyiz. Pentecostal Hıristiyanlık meselesinde ise, bu akım 1990'lı yıllardan bu yana Latin Amerika ve Afrika'da kesinlikle hızla yaygınlaşmakla birlikte, gecekonducuları seferber etmekte pek de etkili değildir ve Pentecostal siyasi partiler de aşırı yoksul kesimlerden pek az destek almaktadır (Rodgers 2009; Coleman ve Stuart 1997). Afrika'da Pentecostal etiği, yani "ruhani bir erdem olarak zenginlik", kendi Kiliselerinden sürekli "hem zengin olup hem ruhunuzu kurtarabilirsiniz" vaazlarını duyan zenginliğe hevesli orta sınıfların ruhuna çok iyi biçimde hitap etmektedir (Gandy, 2005). Nihayet, Joe Beall ve Dennis Rodgers tarafından gecekondu savaşları ve şiddet üzerine yapılan hesaplar fazlasıyla Latin Amerika merkezli kalmaktadır. Beall ve Rodgers'ın "ekonomik ve siyasal ilişkilerin bir türevi" olarak kentsel şiddet analizi, kültürel olanı dışarıda bırakmakla maluldür. Aslında esas soru, Latin Amerika'nın pek çok şehrindeki bu türden yüksek şiddet halinin neden mesela az çok benzer ekonomik ve siyasal dışlanmanın mevzubahis olduğu Ortadoğu gecekondularında pek az yankı uyandırdığıdır. Bu anlamda yoksul halkın kendi siyasal kültürleri dâhilindeki siyasetini, kendine has öznellikleriyle ve farklı ülkelerdeki farklı mülksüz grupların sıklıkla kendi dışlanmışlık durumlarını işaret etmek (ya da etmemek) üzere ortaya koydukları muhtemel alternatif mekânlarıyla bağlantılı biçimde belirli bir bağlama yerleştirmek zorunlu hale gelmektedir.

Esasen çeteler gibi bu türden çatışmalı toplumsal şiddet ya da geleneksel geniş-ölçekli seferberlik ve toplumsal hareketler üzerine özel olarak odaklanmak, bizi, küresel Güney'in şehirlerindeki madunlar arasındaki karmaşık "siyaset olarak yaşam" süreçlerine yeterli dikkati vermekten de alıkoymaktadır. Edilgen-etken ya da kazan-kaybet gibi bu türden kategorik ikiliklere dönük özel bir mesai harcamak, bizi, madunların kendilerini ortaya koymak ve kendi paylarını savunmak üzere kesintili ve sessiz biçimde harekete geçebilmelerine dair daha karmaşık becerilerini araştırmaktan ve keşfetmekten alıkoyarak kavramsal tahayyülümüzü tuzağa düşürebilmektedir. Bu çerçeve dahilinde, neoliberal şehrin, sadece yoksulların değil aynı zamanda kadınların ve gençlerin de hayata geçirdiği madun mücadeleleri açısından farkında olmaksızın ne türden (baskılar ve kısıtlamalar bir yana) olanaklar sunabileceğini anlamanın derdindeyim. Burada neoliberal şehirliliğin liberal-olmayan rejimler ve muhafazakâr toplumsal ve dini akımlar zeminine karşı gelişmekte olduğu Ortadoğu'nun şehirlerinden yararlanıyorum. Bu yeni şehirlilik halinin, tersyüz-olmuş-şehir'in, sadece şiddetli bir dışlama sürecine karşılık geldiğini değil, aynı zamanda "sokak siyaseti" ve "siyasi sokak" olarak tanımladığım kavramlar etrafında toplumsal ve siyasal seferberlik adına önemli olası sonuçlara sahip olabilecek yeni kamusallık dinamikleri yarattığını ileri sürme eğilimindeyim (Bayat, 2010). Madun gruplar geleneksel kent haklarının büyük kısmını kaybederken, buna karşılık olarak kent hakkını farklı bir biçimde ve kimi durumlarda elitleri geri adım atmaya mecbur bırakacak şekilde geri kazanmaya dönük yeni kaçışlar keşfetme ve yaratma eğilimindedirler. Liberal-olmayan (otoriter) devletler bağlamında neoliberal tersyüz-olmuş-şehir'in toplumsal boyutları, "toplumsal gayrı-hareketler" olarak adlandırdığım taban seferberliği tipini ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal gayrı-hareketler hem sokak siyasetini hem de siyasi sokağı pekiştirmekte ve derinleştirmektedir.

Sokak Siyaseti

İnsanlar bir şeyleri değiştirmek üzere seçimle gelen iktidardan mahrum bırakıldığında ya da ona güvenmez hale geldiğin-

de, taleplerini karşılamak adına (işçilerin greve ya da üniversite öğrencilerinin boykota gitmesi gibi) hasımlarının üzerinde baskı oluşturacak biçimde kendi kurumsal güçlerine başvurma eğilimine girerler. Ancak bu türden kurumsal güçten/donanımdan yoksun olanlar (işsizler, ev kadınları ve geniş anlamda "gayri-resmi insanlar") açısından sokaklar hoşnutsuzlukları ifade etmek adına kritik bir sahne haline gelir. Ancak bahsi geçen madun gruplar için sokakların merkeziliği, yalnızca hoşnutsuzlukların ifadesinin ötesinde bir anlama sahiptir. Bu gruplar için sokaklar, fiilen, ekonomik hayatın yanı sıra kültürel hayatın da sürdürüldüğü ve yeniden üretildiği olmazsa olmaz bir varlık/alan olarak iş görecektir. Ekonomik ve kültürel sahnelerin her ikisinde de aktörler kamusal alanın ve kamu düzeninin denetimi üzerinde bir iktidar ilişkisine dahil olurlar. Bir başka deyişle, insanlar sokak siyasetine dahil olurlar. Böylece sokak siyaseti, belirli grup ya da kişiler ile otoriteler arasında, sokakların fiziksel ve toplumsal uzamı dahilinde -ana caddelerin arka sokaklarından ve görünmez kaçış alanlarından ana meydanlara- şekillenen ve ifade edilen bir dizi çatışma ve buna eşlik eden sonuçlar anlamına gelmektedir. Bahsi geçen çatışma ortaya çıkar, çünkü özneler, modern devletler altında ancak edilgen biçimde, devletlerin düzenleme yoluyla dayattığı yollar dahilinde kullanmaya zorlandıkları kamusal alanların etkin bir kullanımına yönelik girişimlerde bulunurlar. İşlerini sokaklara yayan işportacılar, yaşamları cadde kenarlarına taşan yoksul insanlar, kamusal arazileri işgal eden gecekonducular ya da sokaklarda yürüyüş yapan protestocular, hepsi sokak siyasetine bulaşmış durumdadır (Bayat, 1997).

Ancak sokaklar sadece çatışmaların şekillendiği ve/veya ifade edildiği alanlar değildirler. Aynı zamanda insanların kolektif kimlikler oluşturduğu ve dayanışmalarını kendi yakın çevrelerinden bilmedikleri, tanımadıkları kişilere doğru genişlettikleri mahallelerdir. Bu dayanışma yayılımını kolaylaştıran şey ise ortak değerlere sahip olmakla birlikte birbirlerini tanımayan bireyler arasındaki kısmen örtük ya da edilgen ağların işleyişidir. Pasif

ağlar, birbirinden ayrı duran bireyler arasındaki, bu bireylerin ortaklıklarının dile gelmeyen tanınmasıyla kurulan ve gerçek ya da sanal uzam üzerinden dolayımlanan anlık iletişimlerdir. Böylece belki de birbirini tanımayan işportacılar, yine de birbirlerinin el arabalarını, tezgahlarını ya da bağırtılarını fark ederek ortak konumlarının ayırdında olurlar. Benzer şekilde, ortak saç modeline, giyim tarzına ya da davranış biçimine sahip genç insanlar da birbirleriyle iletişime geçer ve illâ ki etkin ya da bilinçli bir iletişim kurmaksızın ya da bir örgütün parçası olmaksızın kendi ortak aidiyetlerinin farkına varırlar (Bayat, 1997).

Bir şey daha var. Hoşnutsuzlukları şekillendirmek, ifade etmek, yaygınlaştırmak ve geçim için bir varlık/alan olarak iş görmek bir yana, sokaklar aynı zamanda kolektif duyarlılıkları taşımak üzere sokakların fiziksellığinin ötesine geçen güçlü bir simgesel ifadeye karşılık gelmektedir. Bu da "Arap sokağı" ya da "Müslüman sokağı" kavramlarına atıf yapacak biçimde "siyasi sokak" demektir. "Siyasi sokak" ile, sıradan insanların kentsel kamusal alanlarda, taksilerde, otobüslerde, dükkanlarda, sokak kenarlarında ya da kitle gösterilerinde yaygın ve gelişigüzel biçimde ortaya koydukları kendi gündelik ifadelerini ve pratikleri dahilindeki kolektif duyarlılıklarını, ortak duygularını ve kamuoyunu kastediyorum (Bayat, 2010).

Bugün bu tersyüz-olmuş-şehir süreci, sokak siyaseti ve siyasi sokak dahilinde kritik bir uğrak haline gelmiş durumdadır. Kamusal alanın yoksul insanlar tarafından tedricen işgal ederek, yayılarak, işlevselleştirerek ve varlığını sürdürerek geri alınması, bir yanıyla kendiliğinden siyasi sokağı beslerken ve vurgularken, aynı zamanda sokak siyasetinin de bir ifadesidir. Bir başka deyişle, bu tedrici işgal vasıtasıyla mülksüzler, sürekli biçimde kentsel uzam *dahilinde* ve *hakkında* mücadelelerle meşgul durumdadırlar. Mülksüzler böylece kentsel biçimi şekillendirmek ve kentsel dokuyu ve toplumsal, kültürel ve duyusal -ses, koku ve görüş- modellerini dönüştürmeye dönük rekabette bir taraf haline gelmektedir. Ortadoğulu yoksullar (ya da San Fransisco'daki evsizler)

arasındaki mekân siyasetinin işbu yaşam-odaklı ve sürekli doğası, onu, kamusal alanlardaki, sokaklardaki varlığı yapısal ve kalıcı olmaktan ziyade esasen planlı ve geçici olan *Occupy* [İşgal Et!] hareketlerinden ayırmaktadır.

Peki kent dokusu dahilinde ve hakkında yürüyen bu çekişmeler, Ortadoğu'daki otoriter devletlerin siyasi ve ekonomik elitlere karşı örgütlü ve sürekliliği olan meydan okumaları bastırdığı koşullar altında nasıl gerçekleşmektedir? Burada otoriter yönetim altındaki siyasi baskıların kentli sözde-vatandaşları belirli bir seferberlik tarzına, örgütsüz ve mütevazı gayrı-hareketlere başvurmaya mecbur bıraktığını ileri sürüyorum. Gayrı-hareketler ya da kolektif-olmayan aktörlerin kolektif eylemleri, her ne kadar bahsi geçen pratikler nadiren bir ideoloji, bilinen bir liderlik ya da bir örgüt tarafından yönlendirilse de, benzer ancak birbiriyle bağlantısız talepleri kendi hayatlarında ve geniş ölçekte önemli toplumsal değişimlere neden olan çok sayıda parçalı haldeki insanın ortak pratiklerini tarif etmektedir (Bayat, 2010). Daha geniş anlamda gayrı-hareketler, örneğin Ortadoğu'daki Müslüman kadınlar, gençler ya da kentli sözde-vatandaşlar gibi grupların cinsiyet eşitliği, yurttaşlık ve kent hakkına dönük kendilerine has taleplerini karşılamakta, dağınık, örgütsüz ve parçalanmış olmalarına karşın nasıl başarıya ulaşabileceklerini ifade etmektedir. Ancak gayrı-hareket mefhumu özellikle kentli mülksüzlerin sokak siyaseti ve siyasi sokaklarla hemhal olma yollarıyla da uyumludur.

Sokak Siyaseti Dahilinde Mülksüzler

Gayrı-hareketler, Ortadoğu'daki ve yine küresel Güney'deki benzer bölgelerdeki kent mülksüzlerinin aktivizminin muhtemelen en göze çarpan niteliklerini sunmaktadır. Burada yoksul insanların hayatta kalmak ve hayatlarını daha iyi hale getirmek arayışıyla zenginler, güç sahipleri ve kamusal olana dönük sessiz, nüfuz eden ve sürekli tecavüzüne atıfta bulunuyorum. Açık bir liderlikten, dile gelmiş bir ideolojiden ya da kurulmuş bir örgütten yoksun biçimde, işbu dağınık çabalar büyük ölçüde bireysel, gündelik ve yaşam-boyu süren, zaman zaman (geri çekilme

zamanlarında) kolektif eyleme yol açan seferberliklere karşılık gelmektedir (Bayat, 1997). Ortadoğu'nun kadim şehirlerinde, bu durum, milyonlarca kırsal göçmenin felaketlerden kaçmak ve daha iyi geçim ve yeni hayatlar arayışıyla uzun göç yolculuklarına girişmeleri şeklinde ortaya çıkıyordu. Göçmenler yeni varoluşlarını, görünüşte kullanılmayan, göze çarpmayan ve fark edilmeyen kentsel kaçış alanlarında, arka sokaklarda, köprü altlarında, çatılarda ya da mega şehirlerin çeperlerinde bir yerlerde barınaklar kurmak üzere toprak parçalarını gasp ederek başlatmaktadırlar. Bir kez aileler buralara yerleştiklerinde, bunu hanelerini yakındaki trafolara bağlayarak elektrik edinme ve ardından da genellikle yeraltı borularına bağlantı kurarak ya da yöredeki komşu ya da kamusal su borularına hortumlarla eğreti biçimde erişerek şebeke suyu elde etme çabası izlemektedir. Telefon hatları da hemen hemen benzer biçimde kurulmaktadır. Komşuların sayısı arttıkça, yoksullar artık ihtiyaç dahilinde kolektif bir nitelik kazanacak girişimler olarak yollar, ibadet mekânları inşa etmekte ve çöp meselesini çekip çevirmektedirler (Bayat 1997a; Bayat ve Denis 2000). Bugün bu geçim alanı dahilinde yaklaşık 180 milyon Arap, ekmeğini bu türden ortamlarda, genellikle de düzenli işleri ve kentsel vasıfları olmaksızın, ana yollar, kaldırımlar ve meydanlarda, dükkan sahipleri ve zengin tüccarların yaratmış olduğu uygun iş olanaklarından faydalanmak üzere işportacılık ve sokak satıcılığı yaparak kazanmaktadır. Bu insanlar, küresel markaların -Nike ayakkabılar, Gucci tişörtler ya da Levi's kotlar- sahtelerinin de dahil olduğu çeşitlilik içeren ve fiyatı makul olan mallarını genellikle serbest biçimde satmaktadırlar. Örneğin Güney Kore'nin Seul şehrinde, Louis Vuitton'un bir mağazası, kendi çantalarının sahtesini hemen mağazanın önünde satan bir seyyar satıcıyı ancak satıcının sürekli tezgahını açtığı kaldırımın bir kısmını satın alarak durdurabilmiştir. Nike International ve Ralph Lauren de benzer sorunlardan muzdarip (Far Eastern Economic Review, 1992). Bu sözde-vatandaş grupları, yaşam dünyalarında kendi gündelik kolektif yaşamlarını, bir arada varolarak, tartışmaları tatlıya bağlayarak ve bu türden bir kapalı alanlar ekolojisine dahil

olmaya çalışan kanun kaçakları ve suçluların üstesinden gelerek idare etmektedir. Yine de bu durum, borç, yasadışı durumlar ve belirsiz alınyazısı gibi sürekli güvencesizlikleriyle başa çıkmalarına yardımcı olamamaktadır (Bayat, 1997a).

Halkın çoklukları eliyle hayata geçirilen bu türden gündelik pratikler, işgaller, Ortadoğu ve dolayısıyla dünya şehirlerini fiilen dönüştürmüş durumdadır. Zaman geçtikçe bu çokluklar, milyonlarca sakini, karmaşık yaşam dünyaları, ekonomik düzenlemeleri, kültürel pratikleri ve yaşam biçimleri olan kitlesel topluluklar oluşturacaktır (Sims 2011; Yonder 2006; Bayat 2010a). İşbu büyük ölçüde kapalı kentsel çeperlerde, yoksullar, birbirleriyle olan ilişkilerini daha çok kendine yeterlilik, karşılıklılık, esneklik ve müzakere üzerinde temellendiren görece özerk hayatlar sürmek yönünde hareket etmektedirler. Yaşamları, bürokrasi, kalıcı sözleşmeler ve disiplin gibi modern kavram ve kurumlara karşı ama yine de onlarla müzakere içinde ilerlemektedir. Bahsi geçen çokluklar, kentsel evrenin büyük parçalarını kendine mâl etmekte, talep etmekte ve hatta elitleri buralardan çekilmeye zorlamaktadır. Çokluklar bunları yaptığında, şehirlere kimin sahip olduğu, kimin idare ettiği ve kimin iktidar uygulayabildiği ve kentsel yönetişimde oyuncuların kimler olduğu soruları ortaya çıkacaktır.

Burada varlığının farkında olmakla birlikte, Yeni Kentçilik Ekolü'ndekine benzer romantik bir direnen madun portresi çizmek, sokak ve kaldırım hayatını romantize etmenin cazibesine kapılmak ya da gayri-resmilikte kentsel hastalıklara bir deva teşhis etmek niyetinde değilim (Duneier, 1999). Kuşkusuz mülksüzlerin toplumsal menkûlleri ve yaşam fırsatlarını bölüşümündeki ve hareketli topluluklar yaratmaktaki failliğini kabul etmek başlı başına değerlidir. Ancak neoliberal saldırının daha fazla gecekondu yıkımı, daha fazla mutenalaştırma ve daha fazla sokak tezgahı tasfiyesi getirmiş olduğunu kim reddedebilir? Modern devlet koşullarındaki denetim mantığının, siyasi otoritelerin herhangi bir kapalı ve korunaklı uzamı -gecekondular, gayri-resmi pazarlar, yeraltı hayatları ya da kayıtsız insanlar- hızla şeffaf, açık ve öl-

çülebilir varlıklara dönüştürdüğü olgusuna nasıl itiraz edilebilir? Doğrusu, kendiliğinden yerleşimlerin yıkılması ya da sokak tezgahlarının planlı biçimde dağıtılması ve hatta gecekondu ıslah programları, toplumsal denetimi sağlayabilecek bir şeffaflık ve bilgiyi hayata geçirmekten başka bir şeye hizmet etmeyebilecektir (Bayat ve Biekart, 2009). Nihayet gerçek odur ki, neoliberal kentlilik halinin esas mantığı, kendi içinde bahsi geçen türden paralel, bilinemez ve flu yaşam dünyaları yaratmanın arkasındaki gücü de taşımaktadır. Bu mantık, mülksüzleştirme ile yeniden sahip kılmayı bir arada işletmekte ve böylece kentin fiziksel ve toplumsal alanını uzun süreli bir hegemonya savaşının meydanı haline getirmektedir. Yapısal mülksüzleştirmeye ise yoksullar öyle kolayca teslim olmazlar; genellikle gecekondu tahliyelerine ve yıkımlarına direnirler ya da aksi takdirde bu düzenlemelerin siyasi açıdan pahalıya mâl olmasını sağlarlar. Başkan Mugabe yoksul halkın yaşam alanını imha etmişti, ancak bu girişim kendisine kitlesel bir öfke ve muhalefet olarak dönecekti (Wines, 2005). 2000'li yıllar boyunca Kahire'de ayrı ayrı yürütülen yıkımlar, öfkeli yerleşimcilerin sokak protestoları başlatarak yeniden iskân talep etmesine yol açacaktı; Tahran'da ise yoksullar 1990'ların başında ancak tazminat karşılığında gecekonduları tahliye etmekte uzlaştılar. Genel olarak gecekonduların tahliyesi ve yıkımı olur, ancak insanlar kaybettiklerini geri almak ve hayata yeniden başlamak üzere bu sefer farklı, daha uzak, daha az görünür ve daha az stratejik mahallere taşınacaktır. İşbu uzun yıpratma savaşında iktidarın sınırları da ortaya çıkmaktadır.

Yoksul halkın tedrici işgal hareketi, sadece toprak, sokak köşeleri ya da kamusal parklarda denetim sahibi olmakla ilgili değildir. Aynı zamanda toplumsal ve siyasal uzamlara -kültür alanları, kent düzeni, yaşam biçimi, duyusal alan, yani tek kelimeyle kent dokusuna- doğru da yayılmaktadır. Tersyüz-olmuş-şehir'de madunlar neredeyse her yerde görülmekte ve hissedilmektedir. Esasen zaten her yerdedirler. Belirli bir *habitus*un -varolma, davranma ve eyleme tarzının- taşıyıcıları olarak yoksullar, ana cadde-

lerde, kamusal parklarda ve sokak aralarında vardır; otobüslerde, kıraathanelerde, semt meydanlarında ve kaldırımlardadırlar. Yoksul gençler, sokaklardan, mahalle aralarından ya da herhangi bir uygun açık alandan başka nerede top oynayabilecektir ki? Yaşadıkları dar barınakları çok az fiziksel harekete imkân verirken, bu gençler, bütçelerine uygun bir tatilin tadını nerede çıkarabilecektir? Böylece, gezinirler, bir işle meşgul olurlar, boş otururlar, etrafta takılırlar ve dinlenmek için herhangi bir yeşil alana çömelir ya da buralarda uyurlar. Kahire'de yoksul kitleler kamusal yeşil alanları, Nil Nehri kıyısındaki kaldırımları, meydanları, kamusal parkları ve dinlenebilecekleri ya da piknik yapabilecekleri yeşil alanların her santimini kaplamış durumdadır. Yeşil alanların etrafı tellerle çevrilmiştir ancak bu da, özellikle mahalleler çöp, fabrika atıkları ve çevre kirliliğiyle boğuldukça, yoksulların kamusal yeşil alanlara doğru tedrici yayılmasının önüne geçemez. Dolayısıyla bunaltıcı görünüşleri, bakışları, davranışları ve yaşam tarzları, gürültüleri ve kokularıyla kamusal meydanlardaki rahatsız edici varlıkları üzerinden, madunlar, farkında olmadan hoşnutsuz elitleri kendi korunaklı cennetlerine geri çekilmeye zorlamaktadırlar.

Küresel Güney'in şehirlerindeki madunların bu türden yayılma pratikleri, yasadışı göçmenlerin uluslararası düzeyde kendi hareketlerini ve yaşamlarını idare ettiği yollardan birini çağrıştırmaktadır. Bugün artık her yerde muazzam yaygınlıkta denetimler, bariyerler, teller, duvarlar ve polis noktaları mevcuttur. Ve göçmenler yine de havadan, denizden, karadan, kamyonların kasalarında ve yük vagonlarında gizlenerek ya da sadece yalınayak biçimde akmaya devam etmektedir. Madunlar da küresel Güney'in şehirlerinde yayılır, nüfuz eder ve büyürler. Yerleşirler, iş bulurlar, bir şekilde ev edinirler, aileler kurarlar, topluluklar inşa ederler ve yasal güvence elde etmek üzere mücadele ederler. Aslında bu madun grupların ulusal ve uluslararası düzeyde elitler arasında neden olduğu sinir bozukluğu ve panik önemli ölçüde benzerdir. Kahire elitleri Yukarı Mısır'ın taşrasından gelen *fallahin*in (çarıklıların) "işgali"ne ağıt yakarken, İstanbul eliti ise,

Anadolu'dan göçen kırsal yoksullar anlamında olmak üzere "siyah Türkler"in tecavüzüne karşı uyarılarda bulunarak hep bir ağızdan bunların "modern şehirlerimiz"i köylüleştirdiği ve tahrip ettiği türküsünü söylemektedir (Bartu ve Kolluoğlu, 2008). Çok benzer biçimde, Hollanda'dakiler gibi beyaz Avrupa elitleri, fiziksel varlıkları ve kültürel tarzları, davranışları, başörtüleri, camileri ve minareleri ile "Avrupai" yaşam tarzını bozarak Avrupa'nın sosyal *habitat*ını boğduklarını düşündükleri bir "yabancı işgali"ne ilişkin şiddetli bir sinir bozukluğunu dillendirmekten çekinmemektedirler (Erlanger, 2011). Burada bir retorik mevzubahisse de, işgal, hem ulusal hem küresel düzeylerde gerçektir ve devam edeceğe benzemektedir. Bu öncülükler kentli madunlar eliyle yürütülen yumuşak gündelik pratiklerden de fazlasına denk düşmektedir. Madunlar istenmeyen siyasal sonuçları takip etmek durumundadır. Fırsatları ve toplumsal malları elde etmekle ve kent hakkını talep etmekle meşguldürler. Dolayısıyla, neoliberal şehir bir yandan kendi sakinlerinin çoğunu kentsel yurttaşlıktan mahrum bırakırken, diğer yandan sözde-vatandaşların elitleri sosyo-mekansal geri çekilmeye ve kapalı sitelere, özel güvenlikçilere, kilitli araçlara, parçalı yönetişime ve parsellenmiş hegemonyaya kapanmaya zorladığı da doğrudur. Böylece neoliberal "mülksüzleştirme yoluyla birikim" stratejisine karşılık olarak madunlar "yeniden edinme yoluyla hayatta kalma"ya başvurabilmektedir.

Yeniden-edinme'nin Mantığı

Bu karşılık, yani yeniden-edinme yoluyla hayatta kalma meselesi neden ve nasıl gerçekleşebilir? Bu süreçte iki kritik etken devredir. İlki, gayrı-hareketlerin kendine has özellikleriyle, ikincisi ise gayrı-hareketlerin içinde faaliyet gösterdiği siyasal ortamın (devlet biçimlerinin) doğasıyla ilgilidir. Daha önce de bahsedildiği üzere gayrı-hareketler, protestodan ziyade pratikle meşgul olan, ideoloji-odaklı olmak yerine daha çok eyleme teşne kolektif-olmayan aktörlerin kolektif eylemine karşılık gelmektedir (Bayat, 2010). Tanımı gereği sıradışı pratiklere denk düşen geleneksel aktivizm biçimlerinin aksine, gayrı-hareketler gündelik hayatın sıradan pra-

tikleriyle iç içedirler ve aslında doğrudan onun parçası ve unsurudurlar. Dolayısıyla yoksul insanların göç etmekteki, barınaklar inşa etmekteki ya da sokaklarda çalışmak, yaşamak, eylemek ve gezinmekteki kararlılığı; yasadışı göçmenlerin sınırları aşma, iş bulma ve geçimlerini sağlama arayışına girme fiilleri, bunların hepsi (toplantılara katılmak, yürüyüş ya da gösteri yapmak gibi sıradışı fiillerin aksine) gündelik hayatın sıradan pratiklerinin birer örneğini sunmaktadır. Bu gayrı-hareketlere gücünü veren, hasımlarında parçalanma ve belirsizliğe neden olabilecek şekilde aktörlerin birliği değildir. Gayrı-hareketlerin gücü, pek çok (dağınık haldeki) insanın kendiliğinden benzer şeyleri, tedricen ele geçirmeyi hayata geçirdiği toplumun normları ve kuralları üzerindeki sonuç veren etkilerinde yatmaktadır.

Ancak bahsi geçen durum, her koşulda ve her devlet biçiminde gerçekleşemez. Gayrı-hareketler genellikle, doğrudan eyleme başvurmaya zorlayan biçimde sözde-vatandaşların toplumsal ve maddi ihtiyaçlarını karşılayamayan, karşılamayan ya da bu gerekliliğin farkına varamayan devlet biçimleri altında faaliyet göstermektedirler. Dolayısıyla, iş ya da barınma talep etmek üzere kolektif protestolar gerçekleştirmek yerine, yoksul insanlar, gösterişsiz bir biçimde bahsi geçen ihtiyaçlarına dönük işe koyulmakta ve doğrudan eylem yoluyla bunları elde etmektedirler. Yoksullar bunda büyük ölçüde başarılı olmaktadırlar, çünkü altında faaliyet yürüttükleri devletler, genellikle otoriter karakterleriyle ve siyasal olarak her yerde hazır ve nazır olmakla birlikte toplum üzerinde tam denetimi dayatacak gerekli kapasite, hegemonya ve teknolojik yeterlilikten yoksun olan "hassas-devletler"dir. Böylece yeniliğe açık madunların kendi avantajına değerlendirebilecekleri pek çok kaçış, uzam ve denetim-dışı hat ortaya çıkmış durumdadır. Bu anlamda bu devletler her ne kadar halkı yönetmek üzere sayısız katı kurallar koymuşsalar da, yasaları genellikle kolayca ihlal edilmektedir. Bürokratları yoksullara merhametsizce davranıyorsa da, onları rüşvetle ayartmak genellikle çok da zor olmamaktadır. Nihayet görüntüdeki her yerde hazır ve nazırlık duru-

muna karşın devletin (hegemonya ve meşruluğu bir yana) elinin uzandığı alan, gayrı-hareketlerin serpilmek ve etkin olmak üzere faydalanabileceği sayısız serbest alan bırakacak biçimde fazlasıyla sınırlı kalmaktadır (Bayat, 2010).

Yine eşit derecede kritik olan bir diğer şey, aktörlerin yurttaşlık erdemleri, kendi varlıklarını toplumda görünür kılmak adına ısrarları ve yenilikçi kabiliyetleridir. Burada madunların, direnmek ve ilerlemek üzere uygun alanlardan yararlanmak üzere kendi sınırlarını kabul etme ve yine fırsatların ve yaratıcı pratik yöntemleri anlama ve keşfetme kapasitelerine atıfta bulunuyorum. İşbu varolma sanatı, bütün tuhaflıklara rağmen kolektif irade beyan etme, kısıtlamaların etrafından dolaşma, mümkün olandan faydalanma ve kendilerinin duyulacağı, görüleceği, hissedileceği ve kabul edileceği yeni alanlar keşfetme kabiliyetine işaret etmektedir. Varolma sanatı, madunların neoliberal şehir dahilindeki mülksüz durumlarına karşılık olarak yeniden edinme yoluyla hayatta kalmalarını sağlayan bir araç olarak iş görmektedir. Ve nihayet tersyüz-olmuş-şehir ise halihazırdaki neoliberal kentlilik halinde madun siyasetinin mekânsal ifadesi haline gelmektedir.

ÇOKLUĞUN MEKÂNI: METROPOL

Çokluğun Mekânı: Metropol

Antonio Negri

Michael Hardt ile çokluk kavramı üzerine tartışırken, kendimizi, çokluğun mekânsal aidiyeti meselesinin bir parçası ve çokluğun kendisini kurduğu mekân olarak gördüğümüz şehir sorunuyla karşı karşıya bulduk[16]. Dürüst olmak gerekirse, Çokluk'u yazmamızın ardından bir dizi sorun aydınlanmaya başlamışken, temel önemdeki mekân meselesi gibi başka sorunlar ise gölgede kalmaya devam edecekti. Örneğin, çokluğun zamansallığı, yani dönüştürücü uğraklar ve bilinç kazanması meselesiyle ya da bizim, çokluğu, ortak, müşterek projelere sevk edecek bir tekillik olarak inşa etmek suretiyle "kurduğunu" düşündüğümüz uğrağın ortaya çıkardığı sorunlarla fazlasıyla ilgiliydik. Ancak henüz gündeme gelmemiş, ama illâ ki gelecek olan sorun ise mekânla ilgiliydi. Çünkü halen -sadece iletişim kurmasını sağlayan bir ağ olarak değil, aynı zamanda kendi yaşam koşullarına karar verme gücü olarak da- bu çokluğun varolacağı bir mekâna ihtiyacımız vardı. Bu karar verme gücü, çokluk ile devlet yapıları ya da kurumları arasında bir ilişki geliştirmeye dönük bir rol de oynamakta ve olumsuz bir bakış açısıyla bir kargaşa, yapıcı bir bakış açısıyla ise bir devrim anlamına gelmektedir. Bu anlamda bugün bahsi geçen mekânın günümüz metropolü olduğunu söyleyebiliriz. Dünya nüfusunun yarısı, belki de daha fazlası, bugün şehirlerde yaşamaktadır. Bugün nüfusun kendisinin bu şehirlerde bir tür sığınmacı olduğunu söyleyebiliriz. Doğrusu bugün dünya nüfusunun üçte biri nüfusu bir milyondan fazla olan şehirlerde yaşamaktadır. Ve bu sayı her yıl artmaktadır.

16 Hans Ulrich Obrist'in Antonio Negri ile yaptığı röportaj üzerinden hazırlanan ve Fransızca orijinalinden Orit Gat tarafından çevrilen bu metnin İngilizcesine "http://www.e-flux.com/journal/in-conversation-with-antonio-negri/" bağlantısından erişilebilmektedir. – ç.n.

Dolayısıyla, eğer metropol merkezi bir mesele haline gelmişse, bence bunun nedeni metropole has bir ortaklık yapısı olmasıdır. Bu yapı, hizmetlere dönük talep ile bu hizmetlerin kısıtlanması ya da bu taleplere karşılık vermenin reddedilmesi arasındaki gerilim olarak da tarif edilebilir. Reddedilmeleri, talebi ve talebe ilişkin şikayetleri daha tehlikeli kılacaktır. Böylece talep giderek daha önemli hale gelecektir. Burada fiilen iki sürecin işlemekte olduğuna inanıyorum. İlki, işçi sınıfının kendine ait mekânının -fabrikanın- ortadan kaldırılmasıyla birlikte geleneksel işçi sınıfının nihai olarak etkisizleştirilmesidir. Fakat durum bunun ötesine geçecek biçimde daha genel hale gelmektedir, çünkü bahsi geçen vasıfsızlaştırmanın aynı zamanda açıkça tanımlanan bir üretim mekânının ortadan yokolması anlamına gelmesi söz konusudur. İkinci süreç ise, hiç kimsenin denetiminde olmayan, birbirini izleyen göç dalgalarıyla ve aşırı şiddetli kültürel melezlenmelerle kurulan mekanlar anlamında kentsel mekânın yasadışı yeniden yapılanmasıyla ilişkilidir. Bütün bunlar, çalışmaya, inşaya, toplumsallığa ve dayanışmaya ilişkin bütün enerjinin biriktiği iki ayrı uçsuz bucaksız, muazzam mekân ortaya çıkarmaktadır.

Burada birbirine paralel iki hareketin ortaya çıktığı söylenebilir, çünkü her iki mekân da biyopolitik denetim biçimleriyle iç içe geçmiş haldedir. Bunların, basitçe koşulları ya da çalışmanın örgütlenmesini denetleme süreçleri değil, yalnızca çalışmanın ve onun örgütlenmesinin önemli hale geleceği bir biçimde yaşam koşullarının dönüştürülmesini denetleme süreçleri olduğu ortadadır. Bu anlamda, metropole baktığımızda, yaşadığımız zamana has bir diyalektik hareketle de karşı karşıya kalırız. Ancak burada yine benzeri olmayan bir diyalektik söz konusudur, çünkü aslında bu süreçler hiçbir yere açılmamaktadır. Bahsi geçen değişimler, herhangi bir komünal çerçeve gözetilmeksizin hayata geçirilmektedir. Bu süreçler eliyle şekillendirilmiş mekânlara gittiğimizde, bir tür baş dönmesi yaşarız. Kısa zaman önce Venezüella'nın başkenti Karakas'taydım; yedi ila sekiz milyon nüfusu olan Karakas'ta, yedi yüz ila dokuz yüz bin insan mahalle ya da "tanımlı" mekânlar olarak

adlandırabileceğimiz yerlerde yaşarken, geriye kalan altı ila yedi milyon insan ise tamamen kaotik koşullarda yaşamlarını sürdürüyorlardı. Hatta buralarda ne kadar insanın yaşadığına ilişkin kesin bir sayıya da sahip değiliz. Şehrin üstünden uçakla geçerken, şehrin her yerde ama her yerde olduğunu görerek şoka girdim diyebilirim! Yerden yaklaşık 1200 metre yüksekten bile görünen tek şey şehirdi. Her yeri işgal etmişti! Dahası her anlamda vahşi ve kontrol dışı bir şey mekânı ele geçirmiş gibiydi! Kendi kendini örgütleyen ve hiçbir planlama biçimine uymadan doludizgin ilerleyen bir şeyle karşı karşıya olduğumuzu söyleyebilirim.

Metropol meselesine dönersek, metropolü, kapitalizmin dönüşümünün, endüstriyel kâr, emlak artığı ve mali yapılar arasında artık herhangi bir farkın kalmamış olması anlamında, aslında kendi geleneğini tahrip ettiği bir mekân olarak tanımlamak durumundaydık. Şehir, aynı zamanda, dört başı mamur bir üretken unsur haline gelmiş durumdadır, ki metropol açısından bu daha da geçerlidir. Bu meseleler üzerine en fazla kafa yoran kişilerin, şehri, bizim endüstriyel faaliyetlerin ve süreçlerin örgütlenebildiği, geliştirilebildiği ve yaygınlaştırılabildiği yerleşik koşullara sahip bir olgu olarak kabul etmemize denk düşecek biçimde, her daim olumlu bir dışsallık olarak değerlendirdiğini görmek mümkündür. Ancak bugün şehir, özellikle de metropol doğrudan üretici hale gelmiştir.

Peki, bu üretim tam olarak nelerden oluşmaktadır? Ben bu soruyu, insanların hareketinden oluşmaktadır şeklinde yanıtlayacağım; kentsel işbirliğinin inşasında, tanımlayacakları ve kışkırtacakları biçimde insanların özgürlüğü ve hayalgücünde bu üretim mevcuttur. Brezilya'ya bakalım. "Ama çok fazla sefalet var..."; kuşkusuz bu doğru! Benim cevabım ise "bu sefalet dahilinde nelerin olduğuna bakalım" olacaktır. Bu sefalet dahilinde, bu *favela*larda[17] inanılmaz bir yaratma kapasitesi mevcuttur. Müzik, insani bağlantılar ve kuşkusuz zaman zaman ölümcül bağlantılar. Yine

17 Favela: Brezilya'da büyük kentlerin çeperlerinde yer alan gecekondu mahallelerinin, Türkçe'de büyük ölçüde gecekondu anlamına gelecek biçimde Portekizce'deki ismidir - ç.n.

de yeni şeyler üreten muazzam bir yaratıcılık da söz konusudur ve bu yaratıcılık olumsuz yönleri de içermektedir. Cinayet ve suç sorunu, daha genel olarak da bu vahşi yaratıcılığın belirli dışavurumlarının tehlikeli olduğu gerçeği üzerinden ortaya çıkan sorun, aynı zamanda açıkça bir düzen ve düzensizlik sorunudur. Hiçbir zaman bu çokluğun bir düzen olmaksızın varolabileceğini düşünmedim. Şüphesiz, ben hiçbir zaman bir anarşist olmadım.

Kendimizi içinde bulduğumuz durum ne olursa olsun ve nereden bakılırsa bakılsın, ben bir anarşist değilim. Ben, giderek daha kolektif hale gelen öz-örgütlenme biçimlerine dayanarak, bir "müşterek"in de giderek güçlendiğini teşhis ediyorum. Her daim kurumlar yaratmak zorundayız! Ancak kurumlar yaratmak, aynı zamanda şehir biçimleri yaratmak da demektir, çünkü bir kurum, ne metafizik bir temsil ne de ideal bir model değildir! Bir kurum, başka şeylerin yanı sıra, şehrin inşa etmek zorunda olduğu ve metropolün müşterek olanı kurabileceği somut bir biçimdir. Burada sadece binalardan bahsetmiyorum. Kuşkusuz binalar da vardır, ancak aynı zamanda ve özelikle iletişimden bahsediyorum-bağlantılar, mekanlar vs. Bir kurum yaratmak, bir kamusal alan yaratmak demektir.

Burada tek bir merkez fikrinin ortadan kalkmasına atıfta bulunacak biçimde "dışsallık" meselesine değinmek gerekiyor. Artık eskiden bildiğimiz anlamda bir merkezin olmadığı doğrudur, ancak aynı zamanda "olağandışı" bir merkezin mevcut olduğu da söylenebilecektir. Bugün bu olağandışı merkez, örneğin, kendisini zaman zaman giderek daha da istisnai biçimlerde gösteren Amerikan merkezidir. Birleşik Devletler'in oldukça derin olan ve benim de önem verdiğim demokratik geleneğine çokça saygı duyuyor ve sempati besliyorum. Yine, Birleşik Devletler'deki muhafazakâr ve dinsel kültürün ortaya çıkardığı zararlı etkileri de daha fazla görmezden gelemeyiz. Oldukça çarpıcı bir değişim söz konusudur ve bu değişimin yıkıcı etkileri, Amerikan kültürünün özgürlükçü deneyimini, herhangi bir diğer küresel bilinçten ve hatta dünyaya halkın özgürlüğüne saygı duyarak müdahale

etme kapasitesinden tecrit etmektedir. Demokrasi ihracı, hayal edebileceğimiz her şeyi gölgede bırakacak yeni bir emperyalizm biçimine dönüşmüş durumdadır. Dahası, demokrasi ihracı, kapitalizmin çıkarlarına hizmet etmesi beklenirken, ona karşı işleyecek hale gelmiş bir emperyalizm türü yaratmıştır. Durumun saçmalığı da buradadır. O halde esas soru, artık merkezi olmayan bir dünyada neler yapabileceğimize ilişkin değil, kurtuluş mücadelelerinin -halkın kurtuluşu, anti-kolonyalizm, anti-kapitalizm- ve çokluğun hareketinin, diğer bütün mücadele biçimlerinin bağlanacağı temel şey olarak iletişim ve isyan süreçlerinin yönünü nasıl değiştirebileceğini bilmeye ilişkindir. Bu açıdan sıkı bir Zapatista olmaya devam ediyorum!

Taleplerin -örgütlenme biçimlerinin ve kurumsal biçimlerinkendilerini içinde inşa edeceği yollar mevcuttur. Bugün halen bu çerçevede kampanyalar sürmektedir ve bizler de bu kampanyaların başını çekmek durumundayız. Özellikle Fransa'da banliyö meselesi ve genel olarak Avrupa varoşlarındaki meselelerde bu dediklerimi açıkça görmemiz mümkün. Bunlar, çok yakın zamanlarda karşı karşıya kalacağımız sorunlardır. Kuşkusuz varoşlarda sadece metropol sorununun belirgin hale geldiği söylenemez, çünkü metropolden ve sorunlarından ya da varoşlar ve sorunlarından bahsederken, görülen en şaşırtıcı şey, muazzam bir söylem boşluğudur. 2006'da Fransa'da yaşanan banliyö isyanlarından sonra neler olduğunu hep beraber gördük: Bol bol konuştuk ve hiçbir şey söylemedik. Burada sol düşüncenin sağın söyleminden pek de farklı bir şey dile getirmediğini söylemek zorundayım. Sağcılar, alternatif arayışının kendi rolleri ya da hedefleri olmadığını ileri sürerek kenara çekileceklerdi. Sağın işi düzeni sürdürmektir, bu anlamda onlardan da bu beklenirdi. Oysa sol da sessiz kalacaktı.

Peki o zaman, işlerin aşağıdan yukarıya inşa edilmesi gerektiğine ilişkin bir düşünce olmaksızın, bu çoklukla yeni demokratik proje arasında bir bağlantı kurmak nasıl mümkün olacaktır? Bahsi geçen hareket aşağıdan gelmek durumundadır. Çünkü şahit olduğumuz isyanlarla birlikte, gerçekten de toplumlarımızdaki bütün

çelişkilerin yumuşak karnına dokunmuş olduk; toplumlarımız esasen Fordisttir ancak bir model olarak bu durum son yıllarda ciddi bir kriz yaratmaktadır, çünkü yeni nesillerin demokrasi dahilinde bir rol oynamalarını sağlamakta başarılı olamamıştır. Batı toplumları dünyanın dört bir yanındaki insanlara gelip kendi fabrikalarında çalışma çağrısı yapmışlar, ancak fabrikalar kapanmaya başladığında ise birden kendilerini gettolarla baş başa bulmuşlardır. Ve Batı toplumlarının bütün bu insanları canlı bir dolaşıma sokabilmek adına ne tahayyülü ne de becerisi bulunur. Sürekli bir "düşüş"ten bahsetmektedirler, fakat benim gördüğüm yegâne düşüş, bu toplumların yaratıcılık ve becerisindeki düşüştür. Gerçek şu ki, bu toplumlar, bahsi geçen ülkelerin elitlerini alıp gerçek bir dolaşıma sokmakta başarısız olmuşlar ya da bunu istememişlerdir bile. Artık, bugüne kadarki siyasi iktidarların üretken biçimde ilişki kuramadığı bu başkalaşımın nasıl kullanılabileceği üzerine düşünmemiz gerekiyor. Sözünü ettiğim başkalaşım, çıkış yolunu faşizmde bulan ve bugün artık şiddet, ırkçılık ve gerici İslamcılar meseleleriyle yüzleşmek zorunda olan bir başkalaşımdır. Yine de ben bütün bunların, nasıl özgün bir demokratik dolaşım ve serbest hareket için yollar bulacağımıza ilişkin temel sorunun yanında ikincil önemde kaldığına inanıyorum.

Çalışmanın dönüşümünü de bu çerçeveye dahil etmek gerekiyor. Ben bir Marksistim ve her daim toplumsal faaliyetin en önemli şey olduğunu düşünüyorum. Yine, bu sorunlar üzerine konuşurken, bundan bahsetmeyen herkesin açıkça ikiyüzlü olduğunu düşünüyorum. Çünkü esas meselenin toplumsal faaliyet olduğunu biliyorlar, ancak yine de bundan bahsetmiyorlar. Çalışanlar ile sömürenler arasındaki farka işaret eden yoksulluk ve zenginlik sorunu, bugün halen üstadım Machiavelli'nin tanımladığından farklı değildir. Machiavelli, "insanların eşit olduğunun ilan edilmesinden bahseden bütün argümanları hâlâ hatırlıyor olmamız iyi bir şey" sözlerini sarf ediyor. Bir kitabında, "kalanlara hayat vermek adına" 1300 İsyanı'nın "en yiğit ve deneyimli" lideri olan ayaktakımından bir adamın şu sözlerine yer vermektedir:

> "Bizi soyup çıplak bırakın ve hepimizin birbirimize benzediğini göreceksiniz. Onların giysilerini bize, bizimkileri de onlara giydirin; bizler soylu, onlar ayak takımı gibi görünecektir-yoksullar ile zenginler yer değiştirecektir.

Machiavelli, siyasi oyunlara dönük güvensizlikle şöyle devam etmektedir:

> "Küçük suçlar cezalandırılır, fakat büyük ve ciddi olanlar ödüllendirilir... Bizim bilinç üzerine düşünmekle işimiz yok; bizim gibi açlıktan, hapsedilmekten ya da ölümden ve cehennemden korkmak zorunda olan insanlar, bunları ne değiştirebilirler ne de değiştirmelidirler. Ancak insanlığın gidişatının farkına varırsanız, o zaman büyük iktidara ve zenginliğe erişenlerin zor ya da hileyi kullandığını ve sahip oldukları her şeyi ya dalavere ya da şiddetle elde ettiklerini; rezil erişim yöntemlerini örtbas etmek adına dürüst kazanımları sahte sıfatlarla kutsallaştırmaya çabaladıklarını görürsünüz. Bunu böyle yapmaktan tedbirsizlik ya da basiret isteği adına kaçınanlar, her daim esarete ve sefalete boğulmuştur; sadık uşaklar her daim uşaktır ve dürüst insanlar her daim yoksuldur; cesaret ve sadakatsizliğin dışında esaretten, zorbalık ve sahtekarlık dışında yoksulluktan kaçış yoktur."[18]

İşte bu Marksizm'dir! Ve neredeyse aynı şeyi kesinlikle Spinoza'da ve Nietzche'de, tabii ki Marx'ta da buluruz! Aslında dünyayı döndürenin yoksulluk ile zenginlik olduğu gerçeğine ilişkin bu türden bir anlayışı, bütün zeki yazarların yazdıklarında bulabiliriz. Dünyayı döndüren ise daha çok yoksulluktur; anahtar ondadır, saygıdeğer olan odur; yoksulluk ve aşk, iki önemli şeydir. Yoksulluk ve aşk üzerine bir şehir inşa etmek zorundayız. Bu meselenin arka planında ise yoksulluktan zenginliğe aşkı kat ederek nasıl geçeceğimiz bulunmaktadır. Aslında bu bir yanıyla mimarlara sormamız gereken bir sorudur.

Çokluk ve Sanat

Bütün bunları tartışırken, sanat da her yerde hazır ve nazırdır. Sürrealizm, her anlamda "rasyonalist sanat" olması hasebiyle For-

18 Niccolò Machiavelli, *History of Florence and of the Affairs of Italy* (Middlesex: Echo Library, 2006), 97–98.

dizm ile bağlantılıdır. Ancak Bauhaus'unkine benzer "rasyonalist sanat" ile neyi kastettiğimizi açıklamam gerekiyor. Burada iki temel sürecin varlığını kabul ediyorum: Bir tarafta rasyonelleştirme ve diğer tarafta ise maddileştirme. Maddileştirme bize Picasso'yu, rasyonelleştirme ise Gropius'u vermektedir! Bana göre modern sanatın tarihi de buradan ilerlemektedir; bunun her ne kadar kulağa kesinlikle indirgemeci geleceğinin farkındaysam da, yine de kendi yorumum açısından bunların iki muazzam kaynak olduğunu söylemek durumundayım. Picasso, "*excavation*" geleneğinin, kalp, ruh, modern gerçeklik -ki bu gerçeklik, gerçekliğin görüntüsünü inşa etmeye ya da yeni temsiller keşfetmeye dönük bir arzu üzerinden görüntünün sahip olduğu görünümün reddedilmesiyle öne çıkmaktadır- geleneklerinin zirvesini temsil etmektedir. Diğer yanda ise bahsi geçen rasyonelleştirme durmaktadır ve bence bu ikisi birbiriyle uyumludur. Siyasal ortamımız da, insanlığın kapasitesinden, rasyonel olanın yoğunlaşmasından doğacak biçimde benzer bir yolda inşa edilmiştir. Bana göre bunun sonucu, Beuys'tür. Beuys, bir yandan ihtişamlı bir yıkılmış figüratif imgelem iklimi, diğer yandan bu yeni dünyaya yol açacak bütün sınırlılık ve hayal kırıklığı boyutlarıyla birlikte bir yeni dünyanın maddi inşasını önermektedir. Nesnelerin çözünmesinde mevcut epik ve kahramanca bir işbirliği mevzubahistir. Peki sonra, nesnelerin yeniden inşasında neler olacaktır?

Venedik'te yaşarken Bienal'i oldukça düzenli biçimde takip etmemiz mümkün oluyordu. Zaman zaman oldukça sıra dışı işler görürken, çoğu zaman ise çok sıkı eserlerle karşılaşmıyor ve bu eserlerin neden bu kadar önemli olduklarını da anlayamıyorduk. Dürüst olmak gerekirse, kendi hesabıma, bu türden faaliyetlerin, halihazırdaki gibi iki yılda bir değil, on yılda bir gerçekleştirilmesi gerektiğine inanıyorum. Ancak meselemize dönersek, sanattaki gelişmeleri takip etmek, neler olduğuna dair az da olsa sezmeyi denemek açısından önemlidir ve bana göre işbu "rasyonalite"nin kayboluşunda da bir rasyonellik mevcuttur. Bu kavramsallaştırma her ne kadar söylemek istediğimi karşılıyorsa da, tarihsicilikte

kullanılan kategorilerle -"Belirli bir rasyonalite mevcuttur", "Belirli bir eğilim mevcuttur" vs.- çokça benzerlik içermesi nedeniyle kullanma yanlısı değilim. Peki derdimi nasıl anlatayım? Derdim, toplumun kendisini, bir kararın bir biçimi belirlediği noktaya kadar sanatla ifade ettiği fikrine doğru yol almamızı sağlamak. Özellikle de *kuntstwollen* mefhumuyla -bir dönemin toplumsal ve kültürel içeriğinin bir imgeye dönüştürülmesi kapasitesi- ilgileniyorum. Fakat bahsi geçen imge, belirli bir imge, yani üretilen bir imge, bir başka deyişle bir tarzdır. Bu düşünce, Riegl ve Dvorak gibi yazarlarla bağlantılı biçimde, tipik bir Viyanalı düşüncesidir. Burada bana ilgi çekici gelen şey ise bir siyasal karar düşüncesini andıran bir şeylerin varlığıdır. Bahsi geçen *kuntstwollen*, gerçek siyasal karara denk düşen, emsal bir biçim dahilinde ifade edilen bir şey olarak anlaşılabilecektir. Bana bunu düşündüren eski öğretmenlerim, Riegl ve Bettini ile bağlantısı bulunan eski tüfekler vardı. Böylece, bugün benim ilgimi en çok çeken karar fenomeninin yeniden inşasına dönük bir ihtiyacın hasıl olduğuna dönük bir bakış açısıyla bütün bunların önemli olduğuna ikna oldum. Bir kararı nasıl alırız? Başlama kararı hiçbir zaman kişisel bir şey değildir, özel ve gizli değildir; bir başka ifadeyle, faşist bir şey değildir. Bu anlamda Hitler gibi karar veren bir adamdan bahsedemeyiz. Her karar, kelimenin tam anlamıyla, bir dizi kararı, bir dizi izlenim ve tepkiyi massetme kapasitesi tarafından belirlenmektedir. Bir karar, her daim karşı karşıya olduğumuz büyük çelişkiye, çokluğu nasıl bir tekillik kılabileceğimize ilişkin soruya verilmiş bir yanıttır. Bu bahiste hepimiz hemfikiriz. Ve bugün bir tekillik dahilinde faaliyet gösteriyoruz ve hepimiz ortada bir yarık olduğu fikrindeyiz. Ancak bu, dolayımın mümkün olmadığı ya da çelişkinin doğası gereği aşılmaz olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü bu dolayım mevcuttur, işbu tekillikler topluluğunun müşterek olanı, ontolojik bir temeli nasıl kuracağına ilişkin geçerli soruyu sormamıza izin veren karar mefhumu dahilinde bulunmaktadır. Peki, buradan karara nasıl yol alacağız? Her daim şu eski parti fikri, devlet fikri, "bir kılan şey" fikri mevcuttur, ancak bu gerçek bir fetiş ve berbat bir fikirdir! Bunun yerine ihtiyacımız

olan, sanatın halihazırda *kuntswollen* ile yapmakta olduğu şeydir!

Sanat, bu anlamda, inşa eden ve zaten tek bir noktada olan bütün güçleri yoğunlaştırma kapasitesine sahip olmayı sağlayan bir bütünlük modelidir. Yani mesele, estetiği kullanmak istemeye dönük o ahmakça düşünce değildir. Mesele, kedinin kovaladığı fareye benzemektedir; bizler kediyiz ve kararın arkasından koşuyoruz. Bu da sanat ile üretim biçimleri arasındaki ilişkinin ne olduğu sorusuyla bağlantılıdır. Aynı zamanda bu iki şey arasında bir ahenk de söz konusudur. Bugün rasyonalizmin ürettiği tekilliklerin içindeyiz; bir çıkış yolu bulmak zorundayız ve Le Corbusier'in *Ville Radieuse*'ü[19] ve benzeri mekânlar inşa etmek de artık mümkün değildir.

Bugün etrafında referans noktaları -hatta piyasaya karşı direniş noktaları- yaratabileceğimiz unsurlar, müşterek topraklar üzerine inşa edilenlerdir. Çünkü müşterek, temel olarak, hiçbir bedeli olmayanı, gerekli olanı, katılımcı olanı, üretken olanı ve serbest olanı işaret etmektedir! Ve müşterekimizde halihazırda yeni kullanım-değerlerinin mevcut olduğuna ve bu değerlerin kolayca yaygınlaşabileceğine inanıyorum. Metropolü düşünelim; yaptıklarımızın yüzde doksanı bize hiçbir maliyeti olmayan -ya da en azından yeterince çaba sarf edersek hiçbir maliyeti olmayacak olan- müşterek şeylerdir. Havadan başlayalım ve buna suyu da ekleyelim. Genel olarak, müzeler, kütüphaneler, sinemalar, bunların hepsinin belirli bir bedeli vardır, ancak bunların yüzde doksanı doğrudan kâr üretmez, "ücretsiz"dir. Bu, bizim yurttaşlık "ücreti" ya da "geliri" dediğimiz şey açısından giderek temel bir unsur haline gelmektedir. Bugün İtalya'da Sol'un iktidara gelip gelemeyeceğini bilmiyorum, ancak İtalyan bölgelerinin yarısının, "evrensel yurttaşlık geliri"ni azaltmak niyetiyle refah programları uygulamaya başladığını görüyoruz. Demem o ki bahsettiğimiz süreç başlamıştır ve ölçek açısından büyümeye ihtiyacı vardır. Savaş alanımız giderek nüfusların biyopolitik yeniden üretimiy-

19 Ville Radieuse: Fransız-İsviçreli mimar Le Corbusier'in 1924'te tasarladığı ancak hayata geçmeyen ideal şehir projesi - ç.n.

le ilişkili hale gelmektedir. Bütün bu "bedava" şeyler, metropolde satılık durumdadır, çünkü metropol esasen çokluğun kendisinin farkına vardığı ve mücadele etmeye başladığı mekândır. Çokluk, metropolde bilinç kazanmaktadır.

Kurucu İktidar ve Ütopya

Kurucu iktidar üzerine olan kitabım, **İmparatorluk** gibi kitaplarımın çok daha az ilgi gördüğü ve hatta ulus-devlet fikrine yatkın yurtsever eğilimlerin güçlü olduğu Sol'dan tepki aldığı Güney Amerika'da bir "klasik" haline geldi. Onlara en fazla hitap eden -ki Hugo Chavez ya da Evo Morales gibi kişilerden bahsediyorum- kitapta tartışmasını yürüttüğüm iktidarın kurucu boyutudur.[20] Bahsi geçen kişiler bizim deneyimlerimize, kültürümüze yabancıdır ve bu da onlardan bahsetmeyi daha da önemli ve ilginç kılmaktadır. İşbu çoklukları -"kitleleri ya da "kalabalıkları" değil, yoksul bir toplumsal dokunun karmaşık bir ifadesini- kat eden kurucu süreçleri keşfetme düşüncesi, bu kişilere son derece hitap eden bir şeydir.

Buradan ütopya meselesine geçmek istiyorum. Ütopya, her şeyden önce, aşırı gerçekçi bir şeydir. Bir müşterek inşası ya da keşfi varsa, ütopya da var demektir. Buna örnek, daha önce de değindiğimiz *favela*ların sakinlerinin halihazırda yerleşik oldukları topraklar üzerinde mülkiyet haklarını vermek olabilecektir. Brezilya'da bilgisayarlara ve internete açık erişim sağlanmasına çalışan oldukça somut hükümet projeleri çerçevesinde Gilberto Gil ile tanış olduk. Her ne kadar derhal görünür hale gelmeyecekse de, aynı süreçten bahsediyoruz. Bu iletişim ağları da bir tür *favela*, bir sanal *favela*dır. Ve aşırı derecede önemlidir.

Bir diğer ütopyacı başlık ise zenginliğin bölüşümünü nasıl etkin bir şeye, bir üretim biçimine dönüştürebileceğimizi dert edinmektir. Örneğin, Brezilya'da ve Fransa'da iktidara geldiğinizde, kendinizi yeniden bölüştürebileceğiniz bir zenginlikle karşı karşıya bulursunuz. Brezilya ya da Venezüella'da bu zenginlik, petrol

20 Bkz. Antonio Negri, *Insurgencies: Constituent Power and the Modern State*, trans. Maurizia Boscagli (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999)

geliridir ancak bunu yapmak yeni bir toplum yaratmayacaktır - tek yaptığınız para dağıtmak olacaktır! Burada sorun, bu kaynakların aktarılabileceği başka ortaklık biçimlerinin ihmal edilmesidir. Nedir bu biçimler? Örneğin kırsal topluluklar açısından, bu türden kaynaklar, halihazırda varolan ancak yetersiz veya sınırlı biçimde işletilen okur-yazarlık girişimleri ya da istikrarlı ve sistemli bir tıbbi yardımın tesis edilmesini sağlayabilecektir. Venezüella'da bugün Küba'nın tıp fakültelerinde yetişmiş ve bazıları dünyanın en iyi doktorları olan otuz bin Kübalı doktor bulunmaktadır. Dünyadaki bütün STK'lar, tropikal hastalıklara ve tropik iklime bağlı diğer hastalıklara karşı hazırlıklı olabilmek adına Küba'ya gitmektedir. Kuşkusuz bütün bunlar çok önemlidir, ancak halen *mekânlar*a ihtiyacımız vardır - bu bölgelere üniversiteler, hastaneler ve kültür merkezleri kurduğumuzda, insanların yaşamlarının değeri ekonomik dolaşıma doğrudan girdiğinde, denge tamamen değişmiş olacaktır. Ancak yine de ortada çözümlenemez olan bir mesele vardır: Doğrudan yardım şeklini almış olan muazzam yatırımlar, nasıl üretken ve dönüştürücü dinamikler haline getirilecektir? Burada Venezüella ile İran'daki durumları karşılaştırmak yararlı olabilir.

İran'da bir yandan aynı insanlar iktidarda kalmaya devam ederlerken, diğer yandan hayırseverliğe benzeyen bir yeniden bölüşüm tarzı uygulanmaya devam ediyor. Çünkü ruhban, hangi dinden olursa olsun, yine ruhbanlığını koruyor! Patronların bunlar olması nedeniyle de bu durumu değiştirmenin bir yolu yok. Venezüella'da ise, her ne kadar muhtemelen istediğini bir şekilde alacak olan, yani ABD'nin müdahalesi ve eski düzenin yeniden kurulması için çalışan bir oligarşi varsa da, iktidarda ruhban bulunmuyor. Ancak bugün, İran ile Venezüella arasındaki muazzam fark, İran'da mollalar, Machiavelli'nin deyişiyle "silahlara ve paraya sahip"ken, Venezüella'da silahı halkın elleri tutuyor. Bu, Venezüella'daki durumun yeni bir faşizm türüne ya da özellikle kötücül bir popülizme yol açmayacağı anlamına gelmiyor; ancak an itibariyle durum budur ve sürecin ucu açıktır. Bir diğer şey,

İran'da, silahlar her ne kadar İslam Devrimi'ni sürdürmek adına iktidardakilerin elindeyse de, paranın bir ütopya gözetilmeksizin bölüştürülmesidir. Venezüella'da ise belirleyici unsur tam da budur - para, ütopya ile yüklüdür. Bu anlamda ütopya, öznelliğin üretimiyle ilişkili biçimde gerçekliği üretmektedir.

Nihayet 1963 yılında, o zamanki eşim ve ben, yazımızı, civarında otuz bin işçinin çalıştığı petro-kimya fabrikalarının bulunduğu bir köyde geçiriyorduk. İşçilere dönük bildiriler yazıp dağıtıyorduk. Bir gün işçiler "yarın iş bırakıyoruz" dediler ve ilan ettiler. Çok çok uzun zamandır bir fabrika greve gitmiyordu, daha önce hiç greve gitmemişlerdi. Ben bunun imkânsız olduğunu düşünüyordum. Öyle ki o sabah fabrikaya gitmek üzere yataktan kalkmadım bile. Ancak eşim kalktı ve bakmaya gitti, on beş dakika sonra geri döndü; yaşadığımız yer fabrikalara yürüme mesafesindeydi ve bütün işçilerin dışarıda olduğunu söyledi. İmkânsız! Hemen kalkıp bakmaya gittim ve herkesin korktuğunu gördüm. İlk defa greve çıkıyorlardı ve fabrika yönetiminin buna nasıl karşılık vereceğini bilmiyorlardı. Yaklaşık otuz fabrika bacası vardı ve birden gerçek bir "atom bombası" patladı... İşçilerin iş bırakmaları nedeniyle tahliye etmedikleri bütün gaz birikerek dehşetli bir patlamaya neden olmuştu. Şafak yeni söküyordu, saat sabahın altısıydı - İşte ütopya budur!

HESAP UZMANLIĞI YÖNETİŞİMİNE KARŞI:
YENİ BİR KENTSEL KOLEKTİF TÜKETİME İLİŞKİN NOTLAR

Hesap Uzmanlığı Yönetişimine Karşı: Yeni Bir Kentsel Kolektif Tüketime İlişkin Notlar

Andy Merrifield

1977'de Manuel Castells'in klasik kitabı *The Urban Question* [Kent Sorunu] ilk defa İngilizce yayınlandığında, Liverpool'da liseyi bitirmemin üzerinden bir yıl geçmişti. Yine, Fransız orijinal baskısının yayınlanmasının üzerinden beş, OPEC'in petrol ambargosunun gelişmiş ekonomileri tantanalı bir düşüşe sokmasının üzerinden dört ve *Sex Pistols*'un ilk hiti *Anarchy in the UK* şarkısının üzerinden bir yıl geçmişti. 1970'ler, psikolojik yabancılaşma ve ekonomik çöküşün, Punk Rock ve Disko'nun, *Mavi Pazartesiler* ve *Cumartesi Gecesi Ateşi*'nin yılları, krizler ve kaosla dolu baş döndürücü zamanlardı. Bahsi geçen on yıl, aynı zamanda *Marksist Bir Yaklaşım* alt başlığına sahip bir kitap için muazzam bir deneme alanıydı da. Gerçekten de *The Urban Question: A Marxist Approach* [Kent Sorunu: Marksist Bir Yaklaşım] kitabının İngilizce konuşanlara ulaştığı yıl, Sex Pistols "GELECEK YOK, NE SANA NE DE BANA!" sözlerini haykırıyordu.

O zamanlar ne *The Urban Question*'ın varlığından haberdardım, ne de Marksizm hakkında bir şey biliyordum; on sekiz yaşındaydım, zar zor bir şeyler okuyordum ve en fazla aklımda kalan Callaghan'ın "Huzursuz Kış"ının mum ışığındaki yazgısıydı. Elektrik kesintileri, grevler ve çöp yığınları, o günlerin toplumsal düzeniymiş gibi görünüyordu. Ve Sex Pistols'un "GELECEK YOK" sözleri o günlerde benim kişisel manifestoma tam karşılık geliyormuş gibiydi. Giderek, büyük ölçüde farkında olmaksızın ve ne yapacağımı da bilmeyen, yıkıcı da olmayan kendi çapımda bir lanet olası anarşist haline gelmiştim: Johnny Rotten'ın da sorduğu gibi "ne anlamı vardı ki?" Benim için hiçbir şeyin hiçbir anlamı yoktu. Yaşadığımız on yıl masumiyetin kaybolmasıyla dramatik

hale gelmişti. Delikanlılık çağlarımın, Liverpool'un rutubetli havasında, tekdüze bir gri üstüne grilikte harcanmasını izliyordum.

Hayatta kalmak adına okuma ve yazmayı ilk keşfedişim, ancak 1980'lerin ilk yıllarında olacaktı. Margaret Thatcher başbakandı ve okulda hiçbir zaman teşvik edilmemiş olan bir şeyleri keşfedecektim: Yazmayı, okuduklarım hakkında yazmayı, yaptıklarım hakkında yazmayı, tanıştığım insanları yazmayı sevdim. Çok geçmeden bölgedeki Politeknik'e, aftan gelen huysuz bir öğrenci, "yaşı geçmiş" bir öğrenci olarak kabul edilecektim. Thatchercı proje refah devletçiliğini hızla dağıtırken, yerel ve ulusal düzeyde idareler ise Thatcher'ın "serbest piyasa" ateşinden nasiplerini alarak feshediliyor, kötüye kullanılıyor ve hakim bir özel sektörün nazını çekmek üzere yeniden düzenleniyordu.

Bu durum, zamanını punk sonrası boşluğu entelektüel olarak nasıl dolduracağını düşünmekle geçiren Liverpool Politeknik'teki dostlarım ve benim açımdan oldukça zorlu entelektüel ve siyasal meseleler ortaya koyacaktı. Burjuva devlete ciddi bir garez duyuyor ve ondan nefret ediyorduk. Onu yıkmak ve kendimizi onun baskıcı egemenliğinden kurtarmak istiyorduk. Böylece Thatcher tam da bunu yapmaya başladığında, ne yapacağımızı bilmez halde kalacaktık. Başımıza çöreklenen müdahaleci devleti geri mi istiyorduk? Hayat onunla sıkıcı ve onunla programlanmıştı, fakat ya işler o olmadan daha kötüye giderse, ne olacaktı?

Geriye bakıldığında, 1984 yılı bir dönüm noktası, muazzam bir kirlenme yılı olarak görünüyor: Ronald Reagan ikinci dönemine başlamış ve Demir Lady ise IRA'nın Thatcher'ı bitirmeye dönük girişiminin, onu, sermaye ile emek arasındaki savaş-sonrası toplum sözleşmesini yırtıp atmak üzere tüm gücüyle ilerleyerek ve süreç dahilinde örgütlü emek ile örgütlü muhalefet ile uğraştığı (ve saf dışı ettiği) yolunda daha sağlam basmasına yol açacak biçimde ters teptiği Brighton Suikastı'ndan kurtulmuştu; Arthur Scargill ve madenciler, örgütlü emek ile yükselen bir (post-endüstriyel) Britanya yönetici sınıfı arasındaki güç kaymasındaki belirleyici uğrağa işaret edecek biçimde bütün bunları sineye çe-

kiyorlardı. Madencilerin yenilgisiyle, Thatcher'ın merkezi hükümeti saldırgan mali muhafazakâr politikalarını kabul ettirebilecek ve daha da pekiştirebilecekti.

Zamanında doğmuş ve tuhaf, neredeyse esrarengiz bir kaynaştırma, içerme ve evrensel soğurma girişimi olarak Thatcherizm de bundan sonra ortaya çıkacaktı. *Sex Pistols*'un "GELECEK YOK, NE SANA NE DE BANA!" sözleri, 1984 yılı itibariyle artık bastırılmış, yenilmiş, Michael Jackson ile USA For Africa'nın uyum içindeki nakaratı "Biz Dünyayız"ına dönüşmüştü. 1967'de *The Doors*'un talep ettiği gibi dünyayı istemekten, 1977 itibariyle artık istemeye değer bir dünyanın kalmamasına gelinmişti: Müzik bitmişti ve nihayet, 1980'lere doğru aksak gedik yürürken birdenbire bir şekilde artık bizim dünya olduğumuzu söyler hale gelmiştik. "GELECEK YOK" sözleri suratımıza çarpılacaktı: Gelecek yoktu, TINA[21] vardı ve o günden bu yana işte bununla birlikte yaşıyoruz.

Belki de 1960'ların gerçek sonunu ilan eden, kaderini belirleyen de 1984'tü. 1984, Thatcherizm'in resmen nüfuz edişinin ve onun neoliberalizm altında yüceltilmesi ve gerçek kapsayışının başlangıcını ilan ediyordu. 1984 belki de aynı zihniyeti, aynı işçici siyaseti, aynı dayanağı ve militanlığı kullanan eski radikal siyaset geleneğinin sürdürülmesinin sonu anlamına geliyordu. 1960'lar tarzı, hatta 1970'ler ve 1980'ler tarzı bir patırtı yaratmak ve bizi kendisinin tüm ölçeklerde ve büsbütün içine çeken bir kapitalist canavarla mücadele etmek için ihtiyaç duyulan siyaset bugün artık savunabilir görünmüyor. Thomas Pynchon'un -hatırlayalım, yine 1984'te geçen- Vineland'deki hippi anti-kahramanı Zoyd Wheeler'ın vitrin camlarından fırlayan, diğer tarafa kirişi kıran, zihinsel bir yozlaşma olarak hükümet yardımına bağlı yaşamaya çalışan çaresizliğinden başka bir şeye ihtiyaç var. Zoyd'un tuhaflığının yanı sıra küçük kız kardeşi Prairie'ye ve onun Zoyd açısın-

21 TINA: İngilizce "There is no alternative" sözünün kısaltması; Margaret Thatcher'ın liberalizme karşı başka bir alternatifin olmadığını ileri sürmek üzere kullandığı ideolojik bombardıman yüklü slogan - ç.n.

dan tamamen kötü bir talih anlamına gelen bir değerler sistemine sahip dünyada nasıl büyüyeceğine ilişkin masum bir sevimlilik de mevzubahistir. Nihayet mesele, uyuşturucuya bulanmış geçmişinde sıkışıp kalmış, Reagancı bugüne ilişkin paranoyaklaşmış, Reagan-sonrası bir geleceği düşünemez olmuş yaşlı Zoyd'a ilişkin aynı ölçüde acıklı olan bir şeyler mevcuttur. Kaldırım taşlarının altında artık bir kumsal yoktur ve varsa bile suları anadan doğma yıkanmak için artık fazla kirlidir.[22]

Retrospektif Sergisi'nde nihayet gözümle görebildim. *Mavi Gece*, uzun zaman benim favori tablolarımdan biri oldu. Sürekli bu tabloyu Marksizm ve şehir hakkında olan bir kitabın kapağına koymanın kimin tercih olduğunu düşünüp durdum. Castells'in kendi tercihi miydi? Halen bilmiyorum. *The Urban Question* hakkında beni şaşırtan bir diğer şey ise içerdiği ağır Althusserci Marksizm'di. Tam olarak nelerin döndüğünü anlamak üzere Poly kütüphanesinden Louis Althusser'in *Marx İçin* kitabını ödünç aldım. Başta pek bir şey anlamadım. Castells'in Althusserci biçimselciliğin ikiz sütunlarını *-ideoloji* ve *yeniden-üretim-* aslına uygun ve kendine has biçimlerde nasıl harekete geçirmiş olduğunun farkına varmam zaman aldı.

Bu yaklaşım, Althusser'den farklı şekilde, Althusserci biçimselciliğin gerçek dünyaya, 1970'lerin çatışmalı kentsel koşullarına, kapitalizmin çökeceğine ilişkin savaş-sonrası vesvesesinden kurtulduğu zorluklarla dolu on yıla, nihayet benim kendi krizimden, bir çağın, gelmesine değmeyecek bir çağa gelmesi krizinden kurtulmaya çabaladığım on yıla uygulanmasından başka bir şey

22 İlginç biçimde, Christopher Lasch 1984'te *"Minimal Self"*i yazdığında, Pynchon'un Vineland'i henüz yayınlanmamıştı. Ancak Lasch'ın Pynchon'un yayınlamış olan diğer kitapları - *Crying of Lot 49, V. ve Gravity's Rainbow* - için sarf ettiği sözler, Vineland için de geçerlidir: "Pynchon'un tutkulu fakat kasten bir sonuca bağlanmayan romanları, kişiyi, daralan bencillik dairelerinde tekrar kendi üzerine kapanan modeller ve bağlantılar arayışı dahilinde anlamdan ya da tutarlı modellerden yoksun bir dünyada bir arada tutmanın zorluğunu çarpıcı biçimde anlatmaktadır... Pynchon'un da işaret ettiği üzere paranoyaya karşı yegâne makul alternatif, geri döndürülemez düşüşü -her şeyi kaçınılmaz şekilde hiçliğe doğru çeken yer çekimini- boyun eğerek kabullenmek gibi görünmektedir."

değildi. Dahası, bahsi geçen kentsel sistem her ne kadar gerilemekteyse de, tamamen çökmediği her yerde açıkça başı beladaydı. "Çocuklar bile bilir ki" der Althusser, meşhur makalesi "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları"nda "bir yandan kendi üretildiği gibi üretim koşullarını yeniden üretmeyen bir toplumsal formasyon bir yıl bile ayakta kalamaz". Marx'ın Dr. Kugelmann'a mektuplarının birinden alıntılanarak yapılan bu yorum, *Kapital*'in ikinci cildinin bütün derdini özetler niteliktedir: Yeniden-üretim olmaksızın üretim olamayacaktır, artı-değerin gerçekleştirilmesi olmaksızın, yeni artı-değer de üretilemeyecektir; üretim, genişletilmiş ve yaygınlaştırılmış yeniden-üretime dayanmaktadır. Nihayet, kapitalist üretimin "normal" işleyişindeki kaçınılmaz çatlaklar düşünüldüğünde, kapitalizm nasıl ayakta kalmıştır ve halen kalmaktadır?

Althusser aslında *Kapital*'in ikinci cildindeki kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden-üretilmesi hakkında yazanları dikkate almamış, Marx'ın kavramsallaştırdığı siyasal-ekonomik "yeniden-üretim şemaları"ndan yararlanmamış ve bakış açısını kendine has ideoloji mefhumu -bir bireyin gerçek varoluş koşullarının hayali bir temsili- dahilinde emek-gücünün ideolojik yeniden-üretimiyle sınırlamıştır. Dolayısıyla *The Urban Question*'da Castells de kentsel çalışmalara tam da ideolojik içerimleri üzerinden saldıracaktır. Castells, "şehir" üzerine vaktiyle yapılan araştırmaların, şehri "dar sosyolojik ve antropolojik anlamda 'kentsel kültür' çerçevesine hapsederek "hayali temsiller" formüle etmiş olduğunu ileri sürmektedir. Bahsi geçen türden yaklaşımlar, "şehrin birtakım boyutlarına", "yoğunluklara", "ölçeğe", şehrin belirli bir özgüllük, örgütlenme biçimi ve dönüşüm ortaya koyduğu düşüncesine odaklanmaktadır; Castells, bunun kapitalist siyasal-ekonomik ve toplumsal ilişkilerin daha geniş dinamiklerine, özellikle de bunların *yeniden*-üretimine yeterince dikkat etmeyen bir mantık olduğunu söylemektedir.

Böylece Castells, *The Urban Question*'da kentin aslında bir üretim birimi olmadığını; üretimin daha geniş bir ölçekte, en

azından bölgesel ve giderek uluslararası bir düzeyde işlediğini savunmaktadır. Üretim, kent meselesinde doğru bir analitik başlangıç noktası değildir. Bunun yerine, aynen Althusser gibi, en fazla dikkate alınan, yeniden-üretim, kentsel sistemin yeniden-üretimi ve bunun kapitalizmin genel olarak ayakta kalmasıdır. Castells, kentsel olanın "emek-gücünün yeniden-üretiminin mekânsal bir birimi dahilindeki toplumsal yapı örneklerinin belirli bir ifadesi" olduğunda, eksiğiyle gediğiyle, ısrar etmektedir.

1970'li yılların ilk yarısından sonra, *Sex Pistols*'un "GELECEK YOK" sözlerini sarf ettiği zamanlarda Castells, kentsel olana ilişkin kavramsallaştırmasını, "kolektif tüketim" kavramını icat ederek toplumsal yeniden-üretimin mekânsal birimi olarak tanımlamaya ve geliştirmeye başlamıştır. Kolektif tüketim, ücret ilişkisinin, değişken-sermayenin, sosyal konutlar ile altyapı, okullar ile hastaneler ve kolektif biçimde tüketilen hizmetler dışındaki "üretici-olmayan" kolektif mal ve hizmetlerin yeniden üretiminde saklıdır. Castells'e göre, "kentsel olarak addedilen temel meseleler, aslında 'kolektif tüketim' süreçleriyle ilgilidir... Yani, belirli tarihsel sebeplerle nesnel biçimde toplumsallaştırılmış tüketim araçları, esasen devletin müdahalesiyle ilişkili biçimde kendi üretimlerine, bölüşümlerine ve yönetimlerine bağımlıdır."

Yine bahsi geçen on yılda ortaya çıkan şey, ilerici insanlar ve Marksist kuramcılar açısından talihsiz bir meseledir: Üretim ilişkilerinin yeniden-üretimi, sistemdeki "darboğazları" aşmak, gerekli (yine de kârlı olmayan) mal ve hizmetleri sağlamak adına fazlasıyla hayati önemdeki ve ekonomideki talebi destelemek adına mecburi kolektif tüketim kalemleri, bundan böyle artık bir kenara atılmış durumdadır. Peki bu nasıl olabilmiştir? Bir zamanlar kapitalizmin süregiden yeniden-üretimi -uzun süreli ayakta kalabilmesi- açısından temel unsurlar olarak görülen şeylerin, artık zorunlu olmadığı ortaya çıkmış durumdadır; devlet bunlara kaynak aktarmayı bırakmaya başlamış ve kısa zaman sonra, 1980'li yıllar başladığında ise bunlara karşı etkin ve ideolojik bir savaş açmıştır.

Sol, bu depremin ortaya çıkardığı şok dalgalarını, neoliberal Richter ölçeğinde büyük rakamlarla kaydedilen sismik sarsıntıyı, hiçbir zaman gerçekten kabullenmeyecekti. 1980'ler, sosyal demokratik reformizme, kamu sektörünün çözüm, özel sektörün sorun olarak görüldüğü bir çağa elveda diyecekti. Artık reddedilmesi gereken üstatlar ve ideologların yerini bunların antitezi alacak; artık özel sektör çözüm ve ilaç, semirmiş kamu sektörü sorundu. Devlet bürokratlarının kolektif tüketim unsurlarını kısmen yeniden bölüşümcü adalet ya da muğlak bir eşitlik mefhumu çerçevesinde dağıttığı idari kentleşmenin yerini *piyasa*nın her derde deva olduğu bir kentleşme alıyordu. Belirgin olan, her şeyin özelleştirilmeye başlanması, demokrasinin taşeronlaştırılmasıydı.

Thatcher'ın refah devletinin zeminine dönük saldırısı ve küstah sınıf savaşı, Britanya'da bir tembel girişimciler, yenilik yapmaya, hatta ticari faaliyetlerin kendilerine Toryci bir altın tepside sunulması nedeniyle girişimci olmaya bile ihtiyacı kalmayan bir kapitalistler kuşağı yaratacaktı. Geriye kalan kent idarecileri ise artık yeniden bölüşümcü adaletle ilgilenmiyorlar, hatta çoğu artık bu kavramın anlamını bile bilmiyordu. Bunun yerine çalışma günleri, verimlilik modellerini hesaplamak üzere fayda-maliyet analizlerini onaylamakla, sosyal hizmetleri en ucuza mâl etmek için yeni ticari faaliyet paradigmaları uydurmakla geçmeye başlamıştı; hizmetler kaçınılmaz biçimde en az fiyat teklif edenlere ihale ediliyordu ve bütün hükümet birimleri ya ilga ediliyor ya da yerini, çevirdikleri entrikalarla ancak çamur kadar şeffaf sayılabilecek hesap verme sorumluluğu olmayan "post-siyasal" orta kademe yöneticilerden oluşan yeni birimlere bırakıyordu. *The Urban Question*, hızla eski bir kentsel mesele haline geliyordu.

1980'lerle ilgili belki de en girişimci şey, özel sektörün, insanların yeniden-üretimi yerine sermayenin yeniden-üretimini desteklemek ve özel sektörün cebini doldurmak üzere kamu sektörünü kullanarak ihya ettiği yenilikçi yoldu. Herhangi bir muhalefet hem maddi hem de ideolojik anlamda sistemli ve girişimci bir biçimde görmezden gelindi ve güçten düşürüldü. 1986 yılında

Thatcher, bir yandan (çoğunluğu Solcu ya da İşçi Partisi yönetimindeki) belediyeleri yeni bir kentsel kalkınma ajansı türüyle -sözüm ona kamu-özel ortaklıkları, nam-ı diğer *quango*lar; Liverpool'un sanayisizleştirilmiş kıyılarının yeniden kalkınmasının yanı sıra Londra Dok Alanı'na da önayak olan *Kentsel Kalkınma Kuruluşları* [Urban Development Corporations - UDC] gibi kurumlar- baypas ederken, diğer yandan bölgesel idarelerin -Büyükşehir İl Meclisleri- bütün yetki alanını ortadan kaldıracaktı. Ben ise bu zaman süresince, bana Liverpool'a, yıkımdan geriye kalanları görmek, militanlarla konuşmak ve yüzlerinden olumsuzlukları okuyarak bütün bunlarla meşgul olmak üzere dönmemi tavsiye eden meşhur Marksist coğrafyacı David Harvey ile doktora çalışmamı yapmak üzere Oxford'a gidecektim.

O günden bu yana olumlu bir şeylere dönüştürmeyi deneyerek olumsuzluklarla meşgulüm. Yine uzun uzun yıllar, bol bol okuma, fazlasıyla konuşma ve dinleme, pek çok siyasi umut ve bir o kadar hayal kırıklığı ve dünyanın dört bir yanına ayak basmanın ardından nihayet, pek özgün sayılamayacak *The New Urban Question* [Yeni Kent Sorunu] başlıklı kendi metnimi yazmaya başladım. *The New Urban Question*, kısa ve tartışan bir kitap; yine de kent meselesinde oldukça mesafe kaydetmeye dönük iyimser bir kitap. Kitap, özellikle bugün sermaye birikiminin ve toplumsal değişimin bir mekânı olarak kentin diyalektiğinin değişmiş olması nedeniyle herhangi bir "Marksist yaklaşım"ın kent meselesine dönük sert cevaplara teşne olduğu günümüzde, zamanın üzerinde ve ötesinde hareket edebilmek adına yeniden kaynağa başvuruyor. Thatchercı 1980'lerin, Blairci 1990'ların yolunu açması ve bu durumun halen sürmesiyle, sermayenin genişletilmiş yeniden-üretimi de malileştirme ve mülksüzleştirme ile kentsel uzamın temellük edilmesi ve yeniden yapılandırılması üzerinden sağlanacaktır. Kent bundan böyle ortak bütçeden karşılanan, tekelci ranta ve tüccarların kârına, hissedarların payına ve faiz ödemelerine aktarılan ve tahsis edilen değerin üretildiği bir alan değildir; artık bugün kentin kendisi değişim-değeridir. Aşağıda, bu dinamiği, özet kabilinden bir tabloyla açıklamaya çalışıyorum:

	Şehir & Sermaye Birikiminin Dinamikleri (Sermayenin Yeniden-üretimi)	Toplumsal & Sınıfsal Mücadelenin Alanı Olarak Şehir (Üretim İlişkilerinin Yeniden-üretimi)
1970'ler (Castells'in *The Urban Question*'ı)	Endüstriyel üretimin, birinci çevriminin hakimiyeti; kısmen ikinci çevrim yatırımı (Emlak ve mülke yatırım).	İşyerinde toplumsal ve sınıfsal mücadeleler (işsizlik) ve şehir-merkezli "kolektif tüketim" meseleleri
1980'ler	Özelleştirme, malileştirme ve kuralsızlaştırma; sermayenin ikinci çevrimine yatırım akışları (örn. Büyük Patlama[1*] & Londra Dok Alanı); şirket evlilikleri ve şirket alımları; kamu-özel ortaklıkları; Yatırım Bölgeleri	İşyerinde toplumsal ve sınıfsal mücadeleler (sendikaların yıpratılması) ve yoğunlaşmış şehir-merkezli kolektif tüketim meseleleri (konut, genel vergiler vs.) ve bölgesel demokratik kaygılar (Büyükşehir İl Meclisleri)
1990'lar	Malileştirme ve *rantiyer* kaynak devşirme (toprak rantı ve faiz-temelli sermaye); Özel Mali Girişimler (PFI); mülksüzleştirme ve el koyma yoluyla birikim; hissedar kapitalizmi	Ekonomik eşitsizlik çerçevesinde kent-merkezli küresel mücadeleler (örn. Küresel Adalet Hareketi, Seattle 1999); DTÖ-karşıtı ve IMF-karşıtı hareketler
2000'ler (11 Eylül sonrası) (*The New Urban Question*)	*Rantiyer* kapitalizm; hayali sermaye olarak ikinci sermaye çevrimi; mülksüzleştirme yoluyla birikim; kemer sıkma politikaları; arazi gaspı; yağmacı krediler/asalak kaynak devşirme; asalak kentleşme tarzı ve "yeni-Haussmannlaşma"	Demokrasi mücadelesinin kentsel ifadesi, ekonomik (neoliberal) otoriteryanizme ve siyasal otoriteryanizme karşı kent-merkezli mücadeleler (örn. Occupy hareketi); mali sermayeye karşı mücadeleler; borç direnci ve kemer sıkma-karşıtı mücadeleler

Tabloda esasen kentsel olanı bir birikim stratejisi ve bu stratejiye karşı bir direniş konumu olarak, her birini on yıla yayılan

bir karşılıklılık dahilinde *dönemselleştiriyorum*. Tablonun sol tarafı sermayenin yeniden-üretimine vurgu yaparken, sağ taraf ise toplumsal yeniden-üretimi merkeze alıyor. Burada temel olarak kentsel olanın tanımını kolektif tüketimin mekânsal birimi olarak bulduğu Castells'in 1970'ler döneminden, kentsel olanın, benim *The New Urban Question*'da "asalak kentleşme tarzı" olarak adlandırdığım yeni yağmacı mülksüzleştirme biçimleri üzerinden tanımlandığı günümüze doğru hareket etmiş oluyoruz.

Şimdi, risk yönetimi sürdükçe, ekonomi dahilinde sermayenin topyekûn yeniden-üretimindeki kusurların üzerine gidildikçe, devlet burada *ilk* savunma hattı, krizin ilk işaretlerinde -iflas eden şirketleri ve batmasına-izin-verilmeyecek-kadar-büyük mali kuruluşları kurtarmak üzere- devreye giren burjuvazi ve aristokratik üst-elitlerin ortak işlerini yürüten gerçek bir icra komitesi olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin krizden kurtulma yollarından biri, yönetici sınıfın imâl edilmiş rızasının en son biçimi ve -büyük oranda etle tırnak gibi olan- devlet iktidarındakiler ile ekonomik iktidar sahiplerinin maddi ihtiyaçlarıyla her yönden uyumlu bir yöntem olarak "kemer sıkma yönetişimi"dir. Kemer sıkma, o ana kadar kapalı olan piyasa hücrelerinin açılması yoluyla asalakça tercihlerin serpilmesine olanak tanır; kamu sektörünün varlıklarının zorlanmasına, toprağın ve kamusal altyapının peşkeş çekilmesine, özelleştirmelere vs. göz yumarak ilkel birikimin hız kesmeden sürmesine alan açar ve bunların hepsi de maliyet denetimi, sözüm ona şişmiş kamusal bütçelerin dengelenmesi adına yapılacaktır. Bir zamanlar dokunulmaz, tartışılmaz olan kolektif kullanım-değeri, artık, yeniden-metalaştırma, muazzam fiyatlara yeniden satma adı altında yok pahasına elden çıkarma adına kolay hedef haline gelmiştir.

The Urban Question ile olan kişisel karşılaşmamdan bu yana geçen otuz yılda ortaya çıkan kesin sonuç, kolektif tüketim unsurlarının bireyselleştirilmiş tüketim unsurlarına dönüştürülmüş olmasıdır.. Bununla, devletin kamusal malları desteklemek ve bunlara ödenek ayırmak yönündeki kendi açık sistemik zorun-

luluğundan kurtulmasıyla, artık halkın kamusal mallara ancak piyasa üzerinden, dolayısıyla bir bedel ödeyerek ulaşabilir hale gelmesini kastediyorum. Böylece toplumsal yeniden üretimin bedelini ister istemez halkın kendisinin üstlenmesiyle, borç alınarak kendimize fazlasıyla bakarız ki bu, özel sektörün tam anlamıyla bizim pahamıza kendimizi yeniden-üretmemizi paraya çevirmesi demektir. Öyleyse kapitalist sistemin ayakta kalmaya devam etmesini sağlarken devletin kolektif tüketime kaynak aktarmaktan geri durabilmesinin nasıl mümkün olabileceğine ilişkin Castellsci muammaya dönersek, bu kentsel meseleyi oldukça net biçimde yanıtlayabiliriz: Bir *borç ekonomisi* yoluyla.

Bank of England'ın bir *Mali İstikrar* raporuna (Kasım 2013) göre, Britanya'da hanehalkı borcu rekor seviyeye ulaşmış durumdadır. Bireylerin toplamda 1.43 trilyon Sterlin borcu bulunmaktadır. Duyumlara göre, aileler yüksek yaşam masraflarını karşılamak için borçlanmakta, faturaları ödeyebilmek için kredi çekmektedir. Borcun büyük kısmı, fahiş ev fiyatlarını gösterir biçimde, her daim ilk sırada olan ipotekli ev kredileri, nam-ı diğer *mortgage*dan kaynaklanmaktadır. Borç ekonomisi hem kamusal hem de özel olarak büyümektedir, çünkü ilk anda hem arz hem talep açısından kârlıdır. Diğer taraftan ise şehirler bütçe kesintilerine maruz kalmakta, işçiler kovulmakta, hizmetlerden kesintiye gidilmekte, kütüphaneler ve spor salonları kapanmakta, eğitim bütçesi kısılmaktadır; kamusal tesisler, kamusal altyapıyı ölü fiyatına değer biçen özel, kâr amacı güden çıkar çevrelerine ve akbabalara satılmaktadır. Belediyeler para toplamak için borç almak durumundadır. Kamu hizmetleri, böylece, sonrasında sürekli niteliği düşecek biçimde özel çıkar çevreleri tarafından sağlanmakta ve sürdürülmektedir. Öte yandan halk ise belediye vergisine, eğitime, sağlığa ve artık halkın gerçek ihtiyaçları yerine hesap uzmanlığının gereklilikleri üzerinden yürütülen hizmetlere daha fazla ödemek zorundadır. Dolayısıyla Castells'in 1970'li yıllarda tanımladığı bütün büyük kolektif tüketim unsurlarının artık hanehalkı borç yükünün sürekli genişleyen listesindeki unsurlarla

aynı olması tesadüf değildir. İnsanlar temel insani ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına kredi tefecilerine yem olmaktadır.

Kredi tefecileri, kredileri ya da *mortgage*ları geri ödemek adına ekonomik gücü yeterli olmayan savunmasız insanlara yüksek faizli yağmacı krediler, nakit kredi ve ipotekli ev kredisi sunmanın açıkça mantığa aykırı biçimde yaygınlaşması olgusunun tamamlayıcısı olarak iş görmektedirler. 1960'larda yoksul insanların banka kredisi ve mali yardım başvuruları reddedilirdi, çünkü bu insanlar ya çok az bir gelire sahiptiler ya da şehrin yanlış yerlerinde oturmaktaydılar; azınlık ahalisi ve mahalleleri dahil olmak üzere, bu türden nüfusların ve mahallelerin tamamı yüksek-riskli olarak kara listeye alınırlar, *kırmızı çizgilerle işaretlenirler*, mülk sahipliği ve küçük işletmelerini geliştirmek üzere mali yardımdan mahrum bırakılırlardı. Bu dönemde Amerika'daki halka hitap eden büyük başarılardan biri, kırmızı çizgiyle işaretleme uygulamalarını yasadışı ilan eden 1971 tarihli *Topluluk Yeniden Yatırım Yasası* olacaktı. Böylece kaderin hain bir cilvesi ve vahşi bir ters akıntı dahilinde yoksul insanlar, genellikle fahiş faiz oranlarıyla ve her türden gizli harç da dahil olmak üzere yine de yeterinde kredi alamazlar; ABD'nin yüksek faizli *mortgage* balonu, yağmacı krediler eliyle aşırı şişmiş durumdadır; bu balonun patlaması pek çok evin haczedilmesini -ki bu rakam sadece Ocak 2007 ila Ağustos 2010 arasında 3 milyondur- ve er ya da geç federal hükümet tarafından kurtarılacak olan kredi veren suç ortaklarının eline geçmesini gerektirmiştir.

Andrew Ross gibi aktivist-araştırmacılar bugün haklı olarak "kâr amacı güden sermaye sahiplerinin uzun zamandır işyerinden nasıl ayrı kaldıklarını ve gündelik yaşamın 'toplumsal fabrika'sına nasıl dahil olduğunu ... borç yükünün, bu alanda, işverenlere karşı yükümlü olduğumuz sözleşme bağı gibi sınırlanamaması nedeniyle, işyeri sömürüsünden nasıl daha derinlemesine hissedildiğini" vurgulamaktadır. Bugün artık kaynama noktasına gelmek üzere olan bir borca karşı direniş hareketinin varlığı pek de şaşırtıcı değildir. Atlantik'in her iki yakasındaki yurttaşlar,

tecrübe ettiğimiz bu akbaba kapitalizminden çıkmanın yollarını aramakta ve "*Rolling Jubilee*" adı verilen borçlular hareketine katılmaktadır. Occupy Wall Street'in gezgin "Borç Grevi" grubu tarafından örgütlendiği üzere, savaş sadece borç tahsildarlarına ilan edilmemiştir (ABD'deki üniversite harcı borçları tek başına 1 trilyon Dolar'a ulaşmıştır); 15 milyon Dolar'lık hanehalkı borcunun yüksek faizli *mortgage* hacizleriyle ortaya çıkan (kötü borçların kurtlar ve köpekbalıkları arasında takas edildiği) ikincil borç piyasasında ölü fiyatına 600.000 Dolar eklenerek geri satın alınmasıyla mali destekle kurtarmaya da yol almıştır. Rolling Jubilee, hem gelişmekte olan borç ekonomisinin büyük bir hırsızlık ve saçmalık olduğunu teşhir etmiş, hem de borç meselesinde bir nefes aralığı yaratmıştır.

Sermayenin yeniden-üretimi ile toplumsal yeniden-üretim arasındaki bütün bu diyalektiğin dolayımlanmasına eşlik edenler -ve kuşkusuz idare edenler- hesap uzmanlarıdır. Hesap uzmanları bir şekilde Britanya'daki siyasal-ekonomik kümesi idare etmektedirler. 1990'lı yıllarda bu hesap uzmanlarının fiyakalı bir rol ve belirli bir kabuk değişimiyle nasıl ortaya çıktığına, bir döner kapıdan geçer gibi hesap uzmanlarının siyasete, siyasetçilerin hesap uzmanlığına nasıl yerleştiğine ve bu iki zıt kutbun mevzubahis siyasada nasıl bir araya gelebildiklerine şahit olmuştuk. Kamusal refah idareciliği bir şekilde özel refah adına orta kademe yöneticiliğe dönüşecekti. Bu günlerde ise hesap uzmanları, John Major'ın 1992'deki parlak icadı Özel Mali Girişimler'de (PFI) at koşturuyorlar. Özel Mali Girişimler, bu hesap uzmanlarına, sadece Britanya'da değil dünyanın dört bir yanında kentsel altyapı -limanlar, yollar, okullar, demiryolları, elektrik şebekeleri, görünürde bütün Ulusal Sağlık Hizmetleri ve Allah bilir daha neler- konusunda yardımcı olmaktadır.

1997 yılında Tony Blair'in ilk hükümeti, ilkesel olarak, bu Özel Mali Girişimler'e karşıydı; hemen bir yıl sonra ise, yine ilkeli bir hükümet olduklarının farkına varıp -ne de çok ilkeleri var!- fikir değiştirdi ve kısa sürede Tory'lerin kendisinden bile

daha hevesli şekilde, Girişimler'in çığırtkanlığına soyundu. İşler iyi giderken -en ufak bir kamusal sorumluluğa sahip olmayan hesap uzmanları eliyle yönetilen hükümet-destekli özel şirketler olarak- Girişimler, muazzam bir kazanç elde edeceklerdi, ancak işler sarpa sarıp iflaslar başladığında, bu sefer hükümet bunları kurtarmak üzere müdahale edecekti, çünkü bunlar hayati bir kamusal ihtiyaca karşılık geliyordu ve batmalarına izin verilemezdi. Bu, sıradan vergi mükellefleri ve tüketiciler haricinde herkesin kazandığı bir oyundur. Bu arada dört büyük hesap uzmanlığı firması da -Deloitte, Ernst & Young, KPMG ve Price Waterhouse Coopers (PWC)- söylenenlere göre Girişimler sayesinde bir milyar Pound'u ceplerine doldurmuş durumdaydılar.[23]

Hesap uzmanları, her ne kadar her daim sahne arkasında olsalar da, Britanya'nın kamu hizmetlerinin sağlanması ve idaresinde muazzam ve artan bir paya sahiptir. Büyük bilişim şirketlerinden Take Capita, temizlik ve çöp toplama taşeronu olarak ülkenin baştan aşağı bütün belediyelerinin kamu hizmetlerini yürüten bir şirkettir. Ernst & Young -yüklü bir komisyon karşılığında- Capita'nın yerel yetkililerle olan sözleşmelerini güvence altına almaktadır. Capita şirketinin kendisi de eski bir yerel yetkili hesap uzmanı olan Rod Aldridge'nin kuralsızlaştırmanın başladığı 1980'lerde kurduğu bir şirkettir (ve şirketin 2013'te 425 milyon Sterlinlik vergi-dışı kârla birlikte toplamda 3 milyar Sterlin cirosu vardır). Birmingham'da Capita şirketinin sözleşme bedeli yılda

23 Hesap uzmanlığı mesleği, Britanya'nın ulusal sağlık sistemini tek başına yönetiyor gibi görünmektedir; sermayenin yağması ile kamusal sağlık yönetimi arasında dönen dolapları takip etmek çok zordur. 2002 yılında, PWC'nin hesap uzmanlarından Simon Leary, Sağlık Hizmetleri'nin başına atandı. Leary bir kez göreve başladığında, onu takiben, yine bir PWC hesap uzmanı olan Adrian Masters, Blair'in Teslimat Birimi'nde Sağlık Ekibi'nin başkanı olarak atanacaktı. Masters, o günden bu yana, -aynen Marx'ın eğitimcilerin eğitilmesi gerektiği düşüncesine benzer!- düzenleyicilerin düzenlenmesi gerektiğini gösterecek biçimde sağlık hizmet düzenleme birimini yönetiyor. 2009'da tam ters yönde işleyecek biçimde, bu sefer (Gordon Brown yönetimi altındaki) Sağlık Birimi'ndeki Görevlendirme Departmanı'nın başındaki Gary Belfield'ın yerine yine aynı birimden meslektaşı Mark Britnell gelecekti; Britnell bugün yana yakıla hükümete geri döndürülmeye ve Ulusal Sağlık Sistemi'nin başına geçirilmeye çalışılıyor.

126 milyon Sterlin'dir ve bu paranın nasıl harcandığını belediye meclisinin birkaç üyesinin dışında kimse bilmez. Yoğun fiyat yapılandırma denklemleri ve anlaşılması zor mali hesaplamalar ve öngörülerle dolu olan geçerli sözleşme belgesi, bin sayfayı aşmaktadır ve bilerek -ya da İşçi Partisi belediye meclis üyesi bilerek olduğunu düşünmektedir- en bilgili hesap uzmanları dışında kimsenin anlayamayacağı kadar karmaşıktır. Capita şirketinin çevirdiği dolapların üzeri sıkı sıkıya örtülmektedir; şirket seçilmiş temsilciler bir yana kamusal sorumluluktan tamamen muaftır. Clancy durumu "Geleceğin kontrolünü kaybettim" sözleriyle itiraf etmektedir. Geri kalan her şey Ernst & Young'ın elindedir. Yani, geceleri rahat uyuyabiliriz. Daha da karanlık olan bir şey daha vardır: Capita şirketi, her yıl milyonlarca Pound'dan tasarruf etmek adına büyük kesintiler yaparak belediye meclislerini de istismar etmektedir.

Devletin içindeki işbu John Clancy benzeri kıdemli meclis üyeleri ile özel sektörün dayattığı teknokratlar arasındaki yarılma, Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun devletin sağ eli ve sol eli olarak adlandırdığı bir çatlak türüne; bir tarafta, sol elde, kendi bileşenlerine karşı sorumlu olan ve halen yerel demokrasiyi savunmaya çalışan azalan sayıda deneyimli politikacı, sağ elde ise bir şeyleri kayda değer biçimde değiştirmeyi istedikleri iddiasını bile artık sürdürmeyen, elit teknokratlar ve kabine plutokratları, maliye bakanları ve kamu-özel bankacılarının oluşturduğu bir "devlet soyluları" sınıfı arasında oynanan bir dramaya denk düşmektedir. Bahsi geçen çatlak, kamusal olanı dert edinen sol-eğilimli alt kademe temsilciler ile sadece özel sektörü, bütçeleri ve banka hesaplarındaki paraları dert edinen sağ-eğilimli kıdemli devlet memurları arasında sürekli büyüyen bir yarılmaya işaret etmektedir. Sol tarafta, kamusal olarak istihdam edilmiş ilerici meclis üyeleri, sosyal hizmet uzmanları, kamu yöneticileri, ilköğretim ve lise öğretmenleri, sağlık ve imar-iskân görevlileri, belediye yetkilileri ve ilerici yargıçlar ile hastabakıcılar ve kreş çalışanları varken, sağ tarafta ise Maliye Bakanlığı ile onun Hesap

Uzmanlığı Yönetişimi rejiminin üst kademelerine dayanan büyün oranda hesap verme sorumluluğundan muaf faillerden oluşan bir soylu sınıfı bulunmaktadır.

"'Aydın elit'in uzun vadeli bakış açısı ile nüfusun ya da temsilcilerinin kısa vadeli dürtüleri arasındaki bu karşıtlık" der Bourdieu *Acts of Resistance*'da (1998), "her zaman ve her ülkede geçerli olan tipik muhafazakâr düşünüştür; ancak bu düşünüş meşruiyetinin kanaatini akademik meziyetlerden ve bilimin, özellikle de ekonomi biliminin otoritesinden devşiren devlet soyluluğuyla birlikte yeni bir biçim almış durumdadır. Bahsi geçen yöneticilerin -bakanlar ya da 'uzmanlar'- tarafında yaşanan değişim hareketi; halk, sendikalar ve eleştirel entelektüeller tarafından yaşanan mantıksızlık ve arkaizm ile atalet ve muhafazakâr lık, sadece ilahi yönetme hakkına değil, aynı zamanda akıl ve moderniteye de dayanmaktadır." Bourdieu, demokrasiyi teknokrasiden geri alınmasında; teknokrasinin devleti "rehin almış olduğu"nda, onun sözleriyle, devletin büzüşmesini salık verdiğinde, kamusal malları özel bir fantezi haline getirdiğinde, tüketiciyi yurttaş kıldığında ısrar etmektedir. "Yeni *Leviathan*'ın, mali piyasaların hükümlerini tartışmasız biçimde dayatan ve müzakerenin değil 'açıklama'nın peşinde olan Dünya Bankası ve IMF tarzı 'uzmanlar'ın saltanatını yıkmak zorundayız" demektedir Bourdieu. Neoliberalizmin efendilerinin ilan ettiği tarihsel kaçınılmazlıkla köprüleri atmak zorundayız; "bunlarla savaşmak ve mümkün olan her durumda etkisiz hale getirmek adına ihtiyaçlarla, özellikle ekonomik olanlarıyla meşgul olabilecek yeni kolektif siyasal çalışma biçimleri icat etmek zorundayız".

Kamu hizmetlerinin geleceği nasıl yeniden icat edilecek ve kamusal alemin nelerden müteşekkil olduğuklarına ilişkin yeniden üzerine kafa yorulmuş bir tanım nasıl ortaya konacaktır? Peki ya barınmaya ve sağlığa, eğitime ve kamusal ulaşıma, çalışmaya ve oyuna -kolektif tüketime- ilişkin? "Kamusal hizmetlerin yeniden icat edilmesi meselesinde" demektedir Bourdieu, "entelektüeller, yazarlar, sanatçılar ve bilim insanlarının oynayacakları belirleyici

roller mevcuttur". "Teknokratik ortodoksinin yayılma araçları üzerindeki tekelinin kırılması" bizim elimizdedir; "medya ve siyaset ortodoksisinin sorulmasını imkansız hale getirdiği esaslı sorulara ilişkin titiz analizler ve yaratıcı öneriler geliştirmek" de öyle.

Radikal bir kentsel araştırma ve siyasete ilişkin bir görev varsa -buna fon sağlayan olur mu bilmem ama- o da, eleştirel parmağımızla analitik ve siyasal biçimde bu yeni soyluluğu, bu soyluluğun seçilmiş hesap uzmanı ve yönetici komitelerini, özelleştirilmiş kamusal sektörümüzün üzerine oturan ve hızla ortaya çıkan *rantiyer* ve krediye bağımlı toplumumuzun iplerini elinde tutan orta kademe yöneticileri işaret etmek olacaktır.[24] Bahsi geçen yöneticiler kamusal görevler icra etmekte ve kamusal roller üstlenmektedirler, ancak bunu bize daha pahalıya mal olan ve istilacı özel sektörün sınırları dahilinde yapmaktadırlar. Bunlar kapitalist devletin sağ eli -ve sağcı değişimi- haline gelmiş durumdadır. Daha geniş bir ölçekte, kamu-özel bürokratların, Troyka bürokratlarının, Avrupai teknokratların ve uluslararası memurların soyluluğundan oluşan tuhaf bir melez türle karşı karşıyayız; örneğin Avrupa Parlamentosu milletvekilleri, Avro-kriz bölgelerinin, özellikle de Yunanistan'ın yaşam fırsatlarını belirleyen kâr amaçlı kamusal sektör risk sermayesi olarak inatçı Avrupa Merkez Bankası kadar yorgun düşmemiştir. Burada eleştirel analitik ve soruşturmacı gözümüzü bunların yaptıklarına çevirmemiz, isimlerini vermemiz, bunları "halka" karşı sorumlu hale getirmemiz, bunların kapalı

24 Bu türden bir entelektüel proje, sosyolog Ray Pahl'in o eski "kentsel işletmecilik" tezine de bir şeyler katmak durumunda kalacaktır. Bugün bu teze "kentsel orta kademe yöneticileri" de dahil etmemiz gerekiyor. Pahl'in 1970'lerde çözümlediği, yetersiz konut meselesinde suyun başını tutan kamusal sektör yöneticileri, bugün artık kamusal mal ve hizmetlerin -ve dolayısıyla dört bir yandaki sıradan insanların "yaşam fırsatları"nın- bütün bölüşüm sürecine etkide bulunan özel sektör bürokratları haline gelmiş durumdadır. Pahl'ın *Whose City?* kitabında dile getirdiği ve kentsel orta kademe yöneticiler açısından da geçerli olan sözleri şunlardır: "Sadece belirli nüfusların kıt kaynaklara ve hizmetlere erişim oranını değil, aynı zamanda bu oranları kontrol edenlerin ahlaki ve siyasi değerlerini belirleyen şeyleri de bilmek durumundayız. Kentsel alanlardaki yaşam fırsatlarını etkileyen temel kararların nasıl alındığını da... Kentsel sistemin denetleyicileri, endüstriyel sistemin denetleyicilerinden daha bütünlüklü şekilde kontrol sahibi gibi görünmektedir."

kapılar ardındaki orta düzeyde yönetim entrikalarının ve kemer sıkma planlarının üzerine gitmemiz ve de gizli ideolojik eğilimlerini teşhir etmemiz gerekiyor.

Yine metropolleri küresel tahvil piyasalarının elinde rehin tutarak krediye değer olup olmadıklarına karar veren de Moody's ya da Standard & Poor'u yöneten ve bütün şehirlerin ve bölgelerin yaşam fırsatları ve kaderleri üzerinde söz sahibi olan bu yöneticiler ve hesap uzmanları; bunların "uzman" mali kanaatleridir. Gıpta ile bakılan uzun vadede AAA oranına (kısa vadede "Prime-1" oranına) erişmek için gereken ilk koşul, genellikle söz konusu belediyenin, hesap uzmanı yönetişiminin kutsal buyruğunu uygulaması, yani bütçesini kısması, aile mücevherleri sayılabilecek şehrin kamusal altyapısını satmasıdır. Yok pahasına elden çıkarılan varlıklar, böylece, geçtiğimiz on yılda zor durumdaki şirketleri ele geçirmelerinin ardından bugün artık kamusal malları özel kazanç adına yeniden değerlendirmek üzerinden, yağmacı ilgilerini, özellikle Amerika'nın dört bir yanındaki zor durumda olan belediyelere yöneltmiş olan bir başka yönetici biçiminin, yatırım fonu yöneticilerinin eline geçecektir. (New York merkezli bir yatırım firması olan Cogsville, hacizli varlıkları haraç mezat satın alarak ABD'nin dört bir yanındaki özel mülkiyetleri aktifine geçirmekle meşgul; Cogsville, Chicago'da, özellikle de Portage Parkı civarının bugün her anlamda sahibi olmuş durumda. Yine bir başka New York merkezli Yatırım Fonu şirketi olan Blackstone ise Phoenix'teki geniş şeritler oluşturan, el değiştiren ve hacze düşmüş konut varlığına sahip).

Diğer yönetici türleri de, mikro düzeyde, hane düzeyinde, yeni bir orta kademe yönetici sınıfı ve toplumsal delidumrullar olarak genellikle isimsiz ve hesap verme sorumluluğundan muaf biçimde pusuya yatacaktı. Bunlar, insanların bir *mortgage* edinip edinemeyeceklerini, bir mülkü kiralayıp kiralayamayacaklarını, hizmetlerden yararlanıp yararlanamayacaklarını, bir internet sağlayıcısı, bir telefon, bir sabit telefon hattı edinip edinemeyeceklerini -yani, şu fani dünyada düzenli bir hayata olanak tanıyan, ihtiyaç duyu-

lan her türden *donanıma* sahip olup olmayacağını- belirlemektedir. Bu yöneticiler aslında insanların bütün mali ve toplumsal yaşam fırsatlarını belirlemektedir çünkü bizim "kredibilite"mizi değerlendiren çeşitli Kredi Derecelendirme Kurumları'nı arkalarına almış durumdadırlar. Experian, Equifax ve Callcredit gibi firmalar, kredi bildirimleri ve puanları, profilleri ve sıralamaları bir insanın mevcut ve gelecekteki yükümlülüklerini ve borcunu ödeme kabiliyetini öngören kıymeti kendinden menkul "küresel bilişim hizmeti şirketleri"dir. Bu türden kredi kuruluşları, gündelik hayatın mali gözetimini üstlenmiş durumdadır. Ancak yine de kamusal denetimden tamamen muaftırlar ve her anlamda çağın gerekliliklerine uymayan düzenlemeler (1974 tarihli Tüketici Kredisi Yasası) sayesinde Britanya'da bildiklerini okumaktadırlar.

Bu anlamda, özel sektördeki orta kademe yönetim ve kötü yönetimlere karşı acilen mali hesap verilebilirlik ve şeffaflığa ihtiyacımız var. Hesap uzmanlarının zimmetlerine geçirdikleri paraların bir listesiyle birlikte yurttaşlar eliyle hazırlanan bir tür küresel mali varlıklar kaydına ihtiyacımız var. Kimin neye sahip olduğunun yanı sıra kimin neye sahip olduğuna dair rakamları kayda geçiren kişilere ilişkin de daha fazla demokratik bilgiye ihtiyacımız var. Bu satırlarda geçenlerin bir kısmı, şüpheli hesap uzmanlarının ve buralardaki yandaş idarecilerin yolsuzluklarını inceleyerek devlet kayıtlarının açılması için baskı oluşturan uluslararası bir yerel gruplar ağı olan "Yurttaş Teftişi" hareketiyle anlamlı yollardan hayata geçirilmeye başlanmış gibi görünmektedir. Bahsi geçen hareket, sıradan insanların, geriye ne kadarı kaldıysa, ortak kaynaklar ve kamusal varlıklar etrafında demokratik hesap verilebilirliği yeniden hayata geçirerek yaygın bir teftiş -kuşkusuz teftiş adı altında aldığı paradan başka bir şeyle ilgilenmeyen profesyonel müfettişlikten bahsedilmiyor- gerçekleştirebilmesini sağlayan bir bütünleşme programıdır. Demokrasi mücadelesi vermek, ismi cismi belirsiz, hesap verme sorumluluğu olmayan ve kapalı kapılar arkasında iş gören orta kademe yöneticiler olan, toplumumuzun mali temellükünü organize eden hem kamusal

hem özel sektördeki bankacılar ve hesap uzmanları ile teknokratlar ve kredi uzmanlarını kendi kültürümüzden söküp atmak anlamına gelmektedir. İşbu aracı konumundaki ve gizli bağlantıyı koparmak, üzerimizde hüküm süren oldukça karmaşık bürokrasilere karşı mücadele etmeye karşılık gelmektedir. Bu mücadelede, kitlesel sivil itaatsizliği arttırmak, kamusal meselelere dair şeffaflıkta ısrarcı olmak ve *kurumsal soruşturma* ile *isyankâr başkaldırı*yı bir araya getirmek durumundayız.

Egemen düzene karşı direniş, kamusal alemin içini bir şekilde dışıyla bağlantılı kılmak zorundadır; meclis salonlarındaki belediyenin "resmi" temsilcileri, sokaklardan gelen haykırışlarla, doğrudan eylem demokrasisiyle, devletin sağ tarafını sol tarafına cevap vermeye zorlayarak kent meydanlarında, alternatif medyada, gizli radyo yayınlarında, yurttaşların toplanma yerlerinde baskısını hissettiren bir toplumsal hareketle ayağa sıçratmak durumundadır. Belki de bu girişimler, devletin bastırılmış sol tarafına, meclis salonundan hesap verilebilir bir kamusal gün ışığına yeniden çıkabilmesini sağlayacak biçimde, sağ taraf eliyle sıkıştırıldığı gölgelerden çıkma cesaretini verecektir. Aynı esnada -üniversite içindeki ve dışındaki- titiz araştırmacılar da, kendilerini araştırmacı militanlara ve aktivist araştırmacılara dönüştürerek ve zekice ve güçlü biçimlerde ortak muhalefete ses vererek militan aktivistlerle ittifak kurabilecektir.

Bu ittifak yol alırken, Manuel Castells'in kentin halen yaşadığına ilişkin iddiasını değerlendirmek de isteyebilir. Aslında Castells'in, bir "kolektif tüketim" birimi olarak kent düşüncesi, her ne kadar analitik bir kategori olarak olmasa da *normatif bir inşa* anlamında halen geçerli sayılabilecektir: Kent, kolektif kullanım-değeriyle, ortak biçimde, bir kamu tarafından, "halk" tarafından tüketilen mal ve hizmetlerle nitelendirilen bir alan *olmalıdır*; kent, her türden kâr mantığından ve spekülatif değişim-değerinden uzak bir insani toplumsallık, bir kolektivite biçimi *olmalıdır*; kent, bir toplumsal yeniden üretim mekânı ve insanların bir diğeriyle farklı ve piyasalaşmamış bir değer tanımının geçerli olduğu ko-

şullarda özgür biçimde karşılaşabildiği bir uzamı *olmalıdır*. Belki burada bir kötümserin her şeyin fiyatını bildiğini, ancak hiçbir şeyin değerini bilmediğini söyleyen Oscar Wilde'a kulak verebiliriz. Geçtiğimiz birkaç on yılda, aramızda, takıntılı biçimde ve utanmadan kamusal kültürün fiyatını hesaplayarak her şeyin fiyatını biliyor gibi görünen sayısız kötümser, sayısız spekülatör ve rantçı, sayısız idareci ve orta kademe yönetici vardı; ancak bunlar şeylerin gerçek değerini küçümsemekteydiler. Nihayet bizler, solda olanlar ise, bu kötümserlerin spekülatif anlayışından arınmış bir başka değer ölçüsünü ve kentsel hayatı zenginliğin ötesinde zenginleştirebilecek bir başka insani dayanışma biçimini benimsemek durumundayız.

NEOLİBERAL ŞEHİRDE MARJİNALLİK, ETNİSİTE VE CEZALANDIRMA: ANALİTİK BİR KARTOGRAFYA

Neoliberal Şehirde Marjinallik, Etnisite ve Cezalandırma: Analitik Bir Kartografya

Loïc Wacquant

Özet

Bu makale, *Urban Outcasts*[25] (2008), *Punishing the Poor* (2009) ve *Deadly Symbiosis: Race and the Rise of the Penal State* (2013) adlı üç kitabımda izlediğim araştırma programının analitik bir haritasını çıkarmak niyetindedir.[26] Ben bu üçlemede, disipliner sosyal politika ile etkisizleştirici cezai adalet evliliği üzerinden marjinalliğin siyasal üretimini, sosyo-mekânsal dağılımını ve cezai yönetimini açıklamak adına yüzyıl dönümündeki kutuplaştırıcı şehir dahilindeki sınıfsal tabakalaşma, etnik bölünme ve devlet-zanaatının üçlü bağıntısını çözümlemekteyim. [Getto gibi] muğlak kalan kategorileri açıklığa kavuşturmak ve (teritoryal damgalama

25 Bu kitap, "Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi" adıyla ve Mehmet Doğan'ın harika çevirisiyle 2012 yılında Türkçede yayınlandı. Bu metinde kitapların İngilizce orijinallerine referans verilmesi nedeniyle İngilizce isimler korunmuştur - ç.n.

26 Bu metin, 15 Ekim 2010'da Université Libre de Bruxelles'de düzenlenen "Marginalité, pénalité et division ethnique dans la ville à l'ère du néolibéralisme triomphant: journée d'études autour de Loïc Wacquant" başlıklı konferansta yaptığım konuşmanın derlenip toplanmış ve düzeltilmiş versiyonudur. Buradan *Laboratoire d'Anthropologie des Mondes Contemporains, the Groupe d'Études sur l'Ethnicité, le Racisme et les Migrations, the Institut de Gestion de l'Environnement et d'Aménagement du Territoire* ve ULB Siyasal Bilimler Fakültesi'ne, misafirperverlikleri ve bu kolektif girişime verdikleri destek için, Mathieu Hilgers'e de yol göstermedeki anlayışı ve sabrı için teşekkür etmek istiyorum. Yine metnin Fransızca orijinalinin kısa sürede harika bir İngilizce çevirisi yapan Karen George'a; keskin editoryel ve analitik tavsiyeleri için Megan Comfort ve Sarah Brothers'a ve bu araştırma gündeminin yıllar boyunca tepkileriyle, eleştirileriyle ve önerileriyle gelişmesine katkıda bulunan pek çok ülkenin sayısız mekânındaki meslektaşlara, öğrencilere ve aktivistlere minnettarım - Loïc Wacquant.

ve ileri marjinallik, cezai çevreleme ve liberal paternalizm[27], aşırı-kapatma ve toplumsuluk) yeni kavramlar ortaya koymak adına Pierre Bourdieu'nün anahtar kavramlarını (toplumsal uzam, bürokratik alan, sembolik iktidar) nüfuz edici toplumsal güvensizlik ve neoliberal *Leviathan*'ın inşası çağında post-endüstriyel prekaryanın, yoksulluğun cezai düzenlemesinin henüz tamamlanmamış oluşumunun karşılaştırmalı sosyolojisi açısından birer araç olarak nasıl kullandığımı göstermekteyim. Sınıf, ırk ve göç ile devletin bugünkü dizilimine dair çalışmayı tek bir çerçeve içinde yeniden kurmak, kentsel ırksallaştırma, cezalandırma ve siyasetsizleştirme cenderelerinin ileri marjinallikle birlikte ABD'de olduğu gibi Batı Avrupa'da da nasıl bir diğerini pekiştirdiğini de gösterecektir. Bu durum, cezalandırmanın Durkheim'ın ileri sürdüğü üzere yalnızca toplumsal dayanışmanın kilit bir göstergesi değil, aynı zamanda sınıflandıran ve tabakalaştıran bir faillik olarak devletin bağımsızlığını gösteren temel bir kapasite ve kilit bir alan olduğunu teyit etmektedir. Nihayet bu durum, kamusal paryaların oluşumuna yönelen aynı soydan resmi onursuzluk biçimleri olarak ırk ile hukuki yaptırım arasındaki derin akrabalığı da teşhir etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Marjinallik, sınıf, etnisite, getto, hapishane, ırksallaştırma, çalışma-rejimi, cezai adalet, onursuzluk, devlet, sembolik iktidar, Bourdieu.

Söze bu konferansın katılımcılarına içten teşekkürlerimi sunarak başlamak istiyorum konuşmamın sonunda ciddi fikir ayrılıklarına sahip olacağa benzememiz nedeniyle teşekkürlerimi başta sunmak daha iyi görünüyor. Bu bir paradoks, ancak bugünlerde sosyal bilimlerde ilerleme sağlanmasına dönük esas engellerden birisi, kontrolsüz bir faaliyet planı istilasıyla, aşırı iş yüküyle ve tamamlanması gereken kaynakların seçici bir ayrım olmaksızın görevlerin sürekli artmasıyla birlikte araştırmanın

27 Paternalizm: Toplumun belirli bir hiyerarşi içinde ve tepede karar alıcı bir seçkin grup eliyle yönetildiği idari yaklaşım - ç.n.

toplumsal ve maddi örgütlenme biçimiyle ilişkilidir. Bu, bizim oturup diğer akademisyenlerin, kendi uzmanlık alanlarımızı sürdürmek adına kavramamız gerekenlerin çalışmalarını derinlemesine okumak için neden somut bir isteğe ve hatta en basitinden zamana hemen hiç sahip olmadığımızı da açıklamaktadır. Yine kendi araştırma çizgisi dahilinde daha da ileri gidebilmesi için yardımcı olma sorumluluğuyla çalışmalarına odaklanan bir tartışma yürütebilmek adına, yazılanların bir kısmını seçerek titiz biçimde incelemek zahmetine giren farklı alanlardan gelen bir meslektaş grubuyla tanışmak için daha da az olanağa sahibiz. Bugün nadiren bu türden bir fırsatı, bu toplantıyı organize etmeyi, sahne arkasında yer alan Mathieu Hilgers sayesinde yakalamış durumdayız. Ona ve bu tartışmalara katılan sosyologlara, coğrafyacılara, kriminologlara ve antropologlara ve de bizi dinlemeye gelen, canlı soruları ve tepkileriyle tartışmalara katkıda bulunacağını umduğum muazzam kalabalığa minnettarım.

Burada yapmak istediğim şey, çalışmamın üç temasını birbirine bağlayan üç konu hakkında, genellikle birbiriyle karşılaşmayan ve bu nedenle birbiriyle konuşmayan ya da bunu çok seyrek yapabilen araştırmacılar arasındaki iletişimi harekete geçirmek adına bir insani santral olarak iş görmektir. Bir köşede, Robert Castel'in (1996) "ücretli toplumun erozyonu" kavramsallaştırmasıyla ortaya koyduğu şey ile Manuel Castells'in (2000) "enformasyon çağı"nda kentsel gelişmenin "kara delikleri" olarak adlandırdığı şeyin kesişim noktasında sanayisizleşmenin, kitlesel işsizliğin ve yaygın emek güvencesizliğinin baskısı altında Fordist ve Keynesçi çağda (yani kabaca 1880'den 1980'e kadarki uzun yüzyılda) yaygınlaşan geleneksel işçi sınıfının dağılmasını takiben şehirdeki sınıfsal parçalanmayı çalışan kişiler bulunmaktadır. Bu araştırmacılar, işsizlik ve emek piyasası eğilimleriyle ve bunların -özellikle, sınıflar ve mekânlar merdiveninin en alt basamağında, 21. yüzyılın şafağında kentsel periferideki post-endüstriyel prekaryanın tamamlanmamış oluşumuna yol açan- toplumsal ve mekânsal yapılar üzerindeki kutuplaştırıcı ve çatallaştırıcı etkileriyle meşguldürler.

Ancak bu araştırmacılar, etnik kaldıraçların temelleri, biçimleri ve olası sonuçlarını çalışan ikinci köşedeki meslektaşlarıyla sürekli bir tartışmayı pek az yürütmektedirler.

ABD'deki etno-ırksal sınıflandırmalarla (yani, inkâr-edilen etnisite olarak "ırk"ın kurumsallaştırılmasında), Avrupa Birliği'ndeki etno-ulusal sınıflandırmalarla (yani, "ulusal/yabancı" çatlaklarda) ve Latin Amerika'daki ve Afrika'nın büyük bir kısmındaki, göç ve göçün taşıyıcısı olabildiği kültürel farklılıklar eliyle (yeniden-etkinleşen bir değişken karışımda gömülü olan *etnik bölünme*, sınıfların oluşumu ve biçim değiştirmesinin kavranması adına yine de olmazsa olmazdır. Ve tam tersinden: Avrupa'nın dört bir yanında "göçmenler" olarak işaret edilenlerin -aslında, karalananların- post-kolonyal kökenlere sahip ve alt sınıftan gelen yabancılar olduğu -ve üst-sınıf konuma sahip diğerlerinin ise bütün ülkelerin kendisine çekmek istediği ve kovmaktan imtina ettiği "gurbetçiler" olduğu- nasıl görülememektedir? Ve bunlardan birinin, bir aradalık modalitelerine, kolektif eylem kapasiteleri ve nihayet, toplumsal konumları ve yörüngelerine fazlasıyla dayanan kaderlerine ve dolayısıyla yerleşik hale geldikleri sınıfsal yapıdaki kaymalara ilişkin sahip olduğu kolektif algı nasıl görmezden gelinebilmektedir? Göç korkusu ve "farklılıklara" dönük siyasal ve medyatik ilgi eliyle beslenerek Avrupa çapında beklenmedik bir patlamayla karşılaşan bu araştırma alanı, sınıf analizinden (Amerikan-tarzı etnik çalışmalar programlarının baskısı altında) büyük ölçüde özerk ve giderek uzak -hatta karşıt- biçimde gelişmiştir. Böylece bizi sınıf ile ırk arasında ayrıştırıcı bir tercih yapmaya, analitik tercih hakkımızı ve siyasal önceliğimizi ya "toplumsal sorun"a ya "ırksal sorun"a vermeye davet eden suni bir alternatif belirginleşmiştir - Burada aklıma, bana göre hem kuramsal hem pratik açıdan bir çifte hata olan "Fransız usulü siyahi çalışmaları"nı kurmaya çalışan Pop Ndiaye'nin meşhur *La Condition noire* (2008) çalışması ile anın ilerici "ortak aklının" gidişatına dair söz söyleyen Fassin kardeşlerin editörlüğünü üstlendiği *De la question sociale à la question raciale?* (2006) çalışması geliyor. Şimdi, Max

Weber'in de bir yüz yıl önce ([1922] 1978) vurguladığı üzere, sırasıyla maddi ve sembolik iktidarların bölüşümüne dayanan bahsi geçen iki "toplumsal kapatma" modalitesinin ciddi biçimde üst üste binmiş olduğu ve mutlaka bir arada düşülmesi gerektiği fazlasıyla açıktır.[28]

Nihayet diğer ikisinden titizlikle tecrit edilmiş olan üçüncü köşede, bugün burada, aramızda da yeterince temsil edilen bir grup mevcuttur: *Cezai adalet* meseleleriyle meşgul olan kriminologlar ve çeşitli uzmanlar. Bu grup, kendi disiplinleri açısından tarihsel olarak kurucu nitelikteki ve sürekli siyasal ve bürokratik taleplerle pekiştirilen "suç ve ceza"nın kapalı çevresinden hevesle dışarıya kaçamak yapmaktadır. Dolayısıyla bu grup, bir yandan sınıfsal yapı ve sınıfın oluşumundaki, eşitsizliklerin derinleşmesindeki ve kentsel yoksulluğun yüzünün büyük oranda değişmesindeki kaymalara, diğer yandan (genellikle bir arada işleyen ayrımcılık ve eşitsizliklerin dar ve sınırlayan biçimde ele alınması haricinde) etnik bölünmelerin dinamik ve tarihsel olarak değişken etkisine (bana göre her halükarda yeterli olmayan biçimde) çok az ilgi göstermektedir. Bunu yaparken de kendilerini, Bronislaw Geremek'in ([1978] 1987) şaheseri *La Potence ou la pitié*'de, 16. yüzyılın sonunda Batı'da hapishanenin icadı ile modern devletlerin ortaya çıkışından itibaren, cezalandırma politikalarının suçu azaltmaktan çok kentsel marjinalliği zapt etmeyi hedeflediğini gösterdiği üzere ceza siyasetinin güncel gelişimini kavramaya dönük araçlardan mahrum bırakmaktadırlar. Dahası, cezalandırma politikası ile sosyal politikanın, şehir dahilinde -iktidar mücadelesi ve kamusal eylem anlamlarında- aynı yoksulluk siyasetinin iki kanadı olmasıdır. Nihayet her zaman ve her yerde, cezalandırıcı güç, tercihen sınıflar düzeninin ve haysiyet de-

28 Bu meseleyi, uzun zaman önce (Wacquant, 1989), Chicago'daki akıl hocam William Julius Wilson'ın ([1978] 1980) şaheseri *The Declining Significance of Race* [Irkın Azalan Önemi] üzerinden ABD'de kışkırtılan siyasal ve bilimsel tartışmaya dönük yaptığım değerlendirme sırasında ve ırksallaştırmayı, kolektiflerin üretimine ilişkin birbiriyle rekabet halindeki pek çok modalite arasından biri olarak inceleyen yargılama mantığından kaçınan bir "ırksal tahakküm analitiği"ni olgunlaştırma çağrısı yapan bir makalede ele almıştım (Wacquant 1997a).

recelerinin en altında yerleşikleşmiş kategorilere saldırmaktadır. Bu anlamda cezalandırıcı adaleti, "sorunlu" nüfusları ve bölgeleri düzenleme iddiasında olan diğer devlet programlarının yanı sıra *maddi ve sembolik olmak üzere ikili boyutu* üzerinden marjinallikle bağlantılı hale getirmek kritik önemdedir.

Buradaki varlığımın -en azından bu toplantı süresince- bu tecridin ve hatta bahsi geçen üç tematik alanın araştırmacılarının bir diğerinden bihaber olduğu karşılıklı yabancılığın üstesinden gelmekte bize yardımcı olabileceğini, böylece sınıfsal yeniden yapılanmanın bir ürünü olarak kentsel sürgün, etnisitenin yansımaları ve devletin mülksüzleştirilmiş ve onursuzlaştırılmış nüfusları hedefleyen farklı organları; başta cezalandırıcı kolluktaki (polis, mahkemeler, hapishane, nezarethane, çocuk ıslah evleri ve bunların uzantıları) dahilindeki dönüşümleri üzerine çalışan öğrenciler arasında bir diyalog başlatabileceğimizi umuyorum. Bugün ortaya koymak derdinde olduğum temel bir argüman varsa, o da, bizim acilen, gerçekleştirdiğimiz üç oturumda her bir kitabımın odağına ilişkin yanıtlarım ve son bölümde söylediklerim üzerinden bahsi geçen üç araştırma alanını birbiriyle bağlantılı hale getirmemiz ve ilgili disiplinlerin bir arada çalışmasını sağlamamız gerektiğidir: Kent sosyolojisi ile ekonomik analizi, antropoloji ile etnisitenin siyaset bilimini ve kriminoloji ile sosyal hizmetleri, coğrafya disiplininden bunların hepsini kesen bir katkı da devşirerek, ırk, sınıf ve devletin karşılıklı olarak üst üste binmesinin mekânsal boyutunu, nihayet, demokratik idealleri *modus operandi*siyle olduğu kadar öz yapısıyla da hor gören, tepede liberal dipte cezalandırıcı olan "Yarı-insan devlet" figürüyle birlikte zapt etmemize yardım edecek şekilde işe koşmalıyız.

I

Tartışmalarımızı hem özetlemek hem de çerçevelendirmek mahiyetinde, kitaplarım *Urban Outcasts*, *Punishing the Poor* ve *Deadly Symbiosis*'in meselesini hem ayrı ayrı hem de toplamda anlatan bir izlek olarak, son yirmi yıl boyunca bu üç temanın kesişim hattında izlemiş olduğum araştırma programının

kabataslak bir analitik kartografyasını çizmeyi öneriyorum. Bu kitaplar, köşelerini sınıf, etnisite ve devletin oluşturduğu kentsel dönüşümler üçgenini inceleyen ve neoliberalizmin yerli yerince bir sosyolojik yeniden-kavramsallaştırmasının önünü açan bir üçleme oluşturmaktadır. Yine bu üç kitap, bir diğerini tamamlar ve yüzyılın başındaki devlet, piyasa ve yurttaşlık bağlantısının yeniden şekillendirilmesine dönük ve sınırları kesen makul yer değişiklikleri eliyle genelleştirilmesi umut edilebilecek bir modelin çizilmesini, *nihayet*, desteklerken, sırayla ya da eş zamanlı şekilde birlikte okunmalarının faydalı olacağını söylemek yerinde olacaktır. Bu türden bir yeniden değerlendirme, bahsi geçen soruşturmaların koşullu ve derli toplu bir bilançosunu çıkarmak ve katkılarını belirlemek, fakat aynı zamanda muğlak kalmış (getto gibi) kategorileri açıklığa kavuşturmak ve kentsel prekarya ve onun neoliberal *Leviathan* eliyle cezalandırıcı yönetiminin ortaya çıkışını incelememize olanak tanıyacak yeni kavramlar yaratmak adına Pierre Bourdieu'nün anahtar kavramlarını (toplumsal uzam, bürokratik alan, sembolik iktidar) nasıl uyarladığımı göstermek adına bir fırsattır.

Bu üçlemenin her bir cildi, "sınıf-ırk-devlet" üçgeninin[29] bir yüzüne ışık tutmakta ve üçüncü köşenin diğer ikisi arasındaki ilişkiye olan etkisini incelemektedir. Ve yine her bir kitap hem ampirik bir zemin hem de kuramsal bir sıçrama tahtası olarak diğer kitaplara dayanmaktadır.

1-*Urban Outcasts*, devlet yapıları ve politikalarının oluşturduğu "sınıf-ırk" ekseni boyunca Amerikan vakasında siyahi gettonun çöküşü ve Batı Avrupa'da işçi-sınıfı bölgelerinin çözülmesinden sonra *ileri marjinalliğin* ortaya çıkışını teşhis etmektedir.

29 Burada "ırk" terimini, inkâr-edilen etnisite anlamında kullanıyorum: doğaya ya da etnik olmama iddiasındaki bir paradoksal etnisite çeşitliliğine dayandığı iddiasında olan -ki bu iddia, sosyologların her zaman dikkatsiz biçimde İngilizce konuşan ülkelerdeki etno-ırksal ortak akla dayanan bir "ırk ile etnisite" ikilisine başvurması anlamında talihsiz bir iddiadır - bir tür haysiyet derecelendirmesini şart koşan (ve soy, fenotip ya da toplumsal kapatma amacı doğrultusunda seferber edilen başka diğer sosyo-kültürel ayırt edici niteliklere göre hareket eden, Bkz. Wacquant 1997) bir tabakalaşma ve sınıflandırma ilkesi.

2- *Punishing the Poor*, etno-ırksal ya da etno-ulusal bölünmelerle damgalanmış "sınıf-devlet" ekseni boyunca sorunlu alanları ve nüfusları yönetmek adına bir teknik olarak *cezalandırıcı içerme*nin icadı ve uygulanmasını kayda geçirmektedir.

3- *Deadly Symbiosis, onursuzluğun benzer biçimleri* olarak *cezalandırma* ile *ırksallaştırma* arasındaki karşılıklı üst üste binme ilişkisini çözümlemek ve sınıfsal eşitsizliğin "devlet-etnisite" ekseniyle nasıl kesiştiğini ve bu ekseni nasıl şekillendirdiğini ortaya çıkarmaktadır.

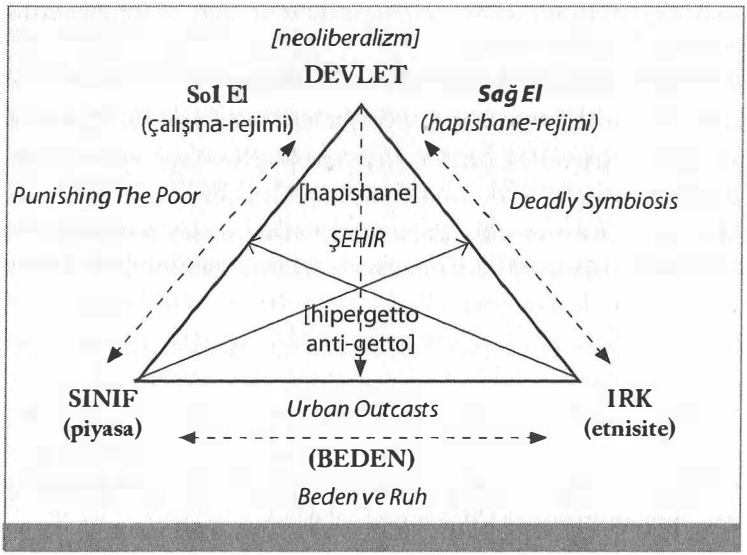
Bu kitaplardan her biri, kendi sorunsalıyla meşguldür ve böylece ayrı ayrı da okunabilmektedir. Ancak bunları birbirine bağlayan argümanlar, her şeyden önce *yoksulluğun düzenlenmesinin ve post-endüstriyel prekaryanın şekillenmesinin (ve şekil değiştirmesinin) karşılaştırmalı sosyolojisi*ne ve ikinci olarak *neoliberal Leviathan'ın tarihsel antropolojisi*ne daha geniş bir katkı sağlayacak biçimde her bir kitabın ötesine geçmektedir (Wacquant, 2012). Kitaplar, neoliberalizmi ulus-ötesi bir siyasal proje, (hem karşıtlarının hem yandaşlarının öne sürdüğü gibi) piyasanın çıplak imparatorluğuna indirgenemeyecek bir hakiki "aşağıdan devrim" olarak yeniden düşünmenin bir yolunu önermekte ancak bu imparatorluğun ortaya çıkması için gereken kurumsal araçlarını da -yani, bahsi geçen üç bileşeni bir araya getiren kültürel tutkal olarak işlev gören *bireysel sorumluluk* garabetini de unutmadan (çalışma-rejimi mefhumunun içerdiği) disipliner sosyal politika ve (benim *hapishane-rejimi* olarak adlandırdığım) cezalandırma sisteminin ısrarlı yayılması- illâ ki kapsamaktadır (Wacquant, 2010a). Burada her bir kitaptaki anahtar argümanları, ortak kuramsal temellerini ve birbirine bağlı olası sonuçlarını vurgulamadan önce kısaca özetliyorum.

1 - İleri Marjinalliğin Siyasal Üretimi: İlk kitap, *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*, sosyo-mekansal kutuplaşma aşamasında post-endüstriyel metropolün mülksüzleştirme ya da *bas-quartier* bölgelerinde sınıf ve ırk eksenini açıklığa kavuşturmaktadır (Wacquant, 2008a). Yurttaş

hakları hareketinin zirveyi görmesinin ardından siyahi Amerikan gettosunun beklenmedik çöküşünü açıklıyor ve bu çöküşü 1970'li yılların ikinci yarısından sonra yerel ve federal politikaların dönüşümü -David Harvey'nin (1989) "yönetimsel şehirden girişimci şehre" bir geçiş olarak başarılı biçimde tespit ettiği, ancak şiddetli bir ırksal geri-tepmeyi andıracak biçimde ABD'de özellikle tehlikeli bir biçime karşılık gelen çok-yönlü bir kayma- üzerinden açıklıyorum. Bu politika dönüşümü, bütün siyahileri hem kapana kıstıran hem de koruyan tahsis edilmiş bir mekâna hapseden *kömünal gettoda*n, artık sadece gettoyu kendi gerçek formunda karakterize eden paralel kurumlar ağının çözülmesiyle her türden (ekonomik, toplumsal, kriminal, sıhhi, barınmaya ilişkin vs.) emniyetsizliğe maruz kalan Afro-Amerikalı işçi sınıfının değişken kesimlerini içeren bir sefalet mıntıkası olarak *hipergettoya* tarihsel geçişi hızlandırmıştır (Wacquant, 2005a).

Burada bahsi geçen hızlı çözülme ile Avrupa Birliği'nde sanayisizleşme çağı süresince işçi-sınıfı bölgelerinin yavaş parçalanmasını karşılaştırıyorum. Kentsel sürgünün iki kıtada iki farklı mantığa uyduğunu gösteriyorum: ABD'de bu mantık, etnisite tarafından belirlenmekte, 1960'lardan sonraki sınıfsal durum tarafından yumuşatılmakta ve devlet tarafından şiddetlendirilmektedir; Fransa'da ve ona komşu ülkelerde, bu mantık, sınıfsal eşitsizlikten kaynaklanmakta, etnisite (post-kolonyal göç) tarafından biçimlendirilmekte ve kısmen kamusal eylem tarafından yönü değiştirilmektedir. Kentsel sürgün, etnik kapatmanın aracı olarak sosyo-mekansal getto türüne sürüklenmek (Wacquant, 2011a) bir yana, Avrupa şehirlerinin mülksüzleştirilmiş semtleri, bundan, *anti-gettolar* olarak adlandırmayı mümkün kılacak denli uzaklaşmaktadır.[30]

30 Avrupa'nın dört bir yanındaki alt-sınıf post-kolonyal göçmenlerin başlarındaki bela, halihazırdaki "gettolaşma"nın "paradoksal kazanımları"nı (Wacquant 2010f), kendilerine, özellikle siyasal alansa ortak bir kolektif kimlik ve artan kolektif eylem kapasitesi sağlayan ayrı bir yaşam-alanı dahilinde toplumsal, ekonomik ve kültürel sermayenin ilkel birikiminin hasadını yapmaksızın, onları her toplumda alenen ulusal bütünlüğe dönük bir tehdit olarak işaret eden "gettolaşma"ya dönük panik söylemi üzerinden yaygınlaşan sembolik lekelemeye maruz kalmalarıdır.

Şekil 1: Kentsel Prekaryanın "Şeytan Üçgeni"

Dolayısıyla mülksüzleştirilmiş semtlerin Afro-Amerikan getto modeli üzerinden Atlantik-aşırı bir *benzeşim*ine ilişkin revaçta olan tezi reddediyorum ve bunun yerine, Atlaktik'in her iki yakasında da, şehirlerde, ücretli emeğin parçalanması, sosyal korumadan tasarrufa gidilmesi ve teritoryal damgalama eliyle beslenen yeni bir yoksulluk rejiminin *ortaya çıkışı*na işaret ediyorum. Bunu da devletin hem toplumsal hem mekânsal üretimde ve kentsel marjinalliğin bölüşümünde merkezi bir rol oynamasına bağlıyorum: Post-endüstriyel prekaryanın kaderinin ekonomik olarak alt-belirlenmiş, siyasal olarak üst-belirlenmiş olduğunu ve bu durumun en az Avrupa kadar ABD için de geçerli olduğunu ileri sürüyorum - nihayet tarihçi ve hukukçu Michael Novak'ın (2008) hoş bir biçimde "'zayıf' Amerikan devleti efsanesi" olarak adlandırdığı olgudan bahsediyorum. Şekil 1'de gösterildiği üzere mekânsal yapının ayaklarını oluşturan sınıf ile etnisite arasındaki ikili ilişkiler üzerine düşünerek ve bunları kurcalayarak, hükümet yapılarını ve politikalarını (Max Weber'in [1921, 1958] yerli ye-

rine oturttuğu) şehrin sosyolojisinin kalbine yeniden yerleştirmek zorunda olduğumuza ilişkin söylenecek çok şey var.

2 - Yoksulluğun Neoliberalizmin Bir Bileşeni Olarak Cezalandırıcı Yönetimi: Peki devlet, paradoksal biçimde, ekonomik "kuralsızlaştırma" ve sosyal koruma kesintilerine dönük politikalarının kesişim noktasında geliştirdiği ve yerleşikleştirdiği bu *ileri marjinalliğe* nasıl tepki verecek ve bununla nasıl baş edecektir? Yine kentsel sürgün topraklarında sosyal güvensizliğin normalleşmesi ve yoğunlaşması, *kamusal otorite*nin (bu ifadeyi kasten kullanıyorum) görüş alanının, programlarının ve önceliklerinin yeniden düzenlenmesine nasıl katkıda bulunacaktır? Sınıfsal dönüşüm ile devletin kendi toplumsal ve cezalandırıcı vazifelerine dönük yeniden yapılanması arasındaki çift yönlü ilişki, kentsel prekaryanın kaderini belirleyen "şeytan üçgeni"nin sol eli'ni konu edinen ikinci kitabın, *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*'nin (Wacquant 2009a) konusudur.

Devlet yöneticileri, ortaya çıkan bu yoksulluk biçimini, onu besleyen kolektif mekanizmaları denetleyerek ya da bireysel semptomlarını bir tür "tedavinin konusu haline getirerek" toplumsallaştırabilirdi; bunun yerine bir başka rotayı, cezalandırma rotasını tercih ettiler. Bu tercih, ABD'de, kısıtlayıcı sosyal politikaya ve yaygın cezalandırma politikalarına eşlik edecek biçimde yeni bir siyasetin ve kentsel marjinalliğe dönük yeni bir yönetim siyasasının icat edilmesine yol açacaktır. Bahsi geçen kısıtlayıcı sosyal politika, yardımların kişilerin ancak kendilerini aşağılayıcı istihdama yönlendirmesi üzerinden koşullu hale gelmesi eliyle koruyucu refah-rejiminin yerini zorunlu çalışma-rejiminin almasıyla hayata geçirilmekte; yaygın cezalandırma politikaları ise cezalandırmanın uygulamalı felsefesi olarak ıslahtan etkisizleştirmeye eş zamanlı geçişle pekiştirilmekte ve çift yönlü işleyen metropoldeki bölgesel damgalama söylemi üzerinden kamusal azarlamaya maruz kalan (ABD'deki *hipergetto*, Fransa'daki bakımsız bırakılmış işçi-sınıfı *banliyö*leri, Birleşik Krallık'taki *sink estates*, Hollanda'daki *krottenwijk* vb.) giderek azalan ve harabe halindeki kentsel alanlara yönelmektedir. Bu siyasa mekanizması, böylece,

toplumsal mekânın makyajı ve bunu kabul eden her bir ülkeye özel siyasal-yönetimsel alanın biçimlendirilmesiyle uyum halinde ulusal sınırlar boyunca hayata geçirilen bir "hainice aktarma" süreci vasıtasıyla yaygınlaşacak ve farklı şekiller alacaktır.[31]

Punishing the Poor, üç temel argümanı açmak üzere üç bölüm üzerinden yürümektedir. İlk bölüm, cezalandırıcı istilasını sağlamak adına suç ile cezalandırmanın ayrıştırılmasından ve dolayısıyla (ortadan kalkmak üzere olduğu ve 1975 yılı civarında çok yakın zamanda kaybolmaya yazgılı olduğu ilan edilmiş olan)[32] hapishanenin büyük geri dönüşünün kriminal güvensizliğe değil, ücretli emeğin güvencesizleştirilmesiyle ortaya çıkan sosyal gü-

31 ABD çalışma-rejiminin Anglo-Sakson olmayan ülkelerle olan bağlantısından kuşkusu olanlar, *"An Offer You Can't Refuse"*: Workfare in International Perspective ["Reddedemeyeceğiniz Bir Teklif": Uluslararası Perspektiften Çalışma-rejimi] şeklinde açık bir başlığa sahip olan Lødemel ve Trickey'nin (2001) çalışmasına başvurmalıdır. Bu çalışma, on yıl kadar önce altı Avrupa Birliği ülkesindeki zorunlu çalışma programlarına bir girişin yanı sıra haklardan alıcıların yükümlülüklerine doğru sosyal politikalardaki genel kaymayı, erişime dönük idari kısıtlamaların katlanarak artışını ve desteğin sözleşmeye bağlanmasını belgelemiş durumdadır. "Sosyal refah-rejimi uygulaması" programlarının yirmi yılının titiz bir eleştirisi içeren çalışmasında ise, Barbier (2009: 30), aşırı kapsamlı genellemelere karşı uyarmakta ve yapı ve sonuçlarındaki hem ülke-içi hem birden fazla ülkedeki farklılıkları vurgulamaktadır; ancak Barbier, masrafların kısılmasının teşvik edilmesi bir yana, bu programların, her yerde ahlakileştirici bir "haklar ve ödevler" söylemine eklemlenmiş "yeni bir ahlaki ve siyasal mantık" ortaya çıkaran "derin bir ideolojik dönüşüm" niteliğinde olduğunu kabul etmektedir. "Çalışma-rejimi devleti"nin siyasal-ekonomik kökleri ve değişik biçimlerine dönük daha geniş bir tartışma için bkz. Peck (2001).

32 Michel Foucault (1975), iki yıl sonra İngilizce'ye "Disiplin ve Cezalandırma" başlığıyla çevrilecek olan *Surveiller et punir*'i yayınladığında, cezalandırma alanındaki analizciler arasındaki uluslararası söz birliği, hapishanenin eskimiş ve gözden düşmüş bir kurum olduğu yönündeydi. Kapatılma, herkes tarafından, yerini "topluluk" dahilinde alternatif ve orta seviye yaptırımların alacağı eski cezalandırma çağının bir hatırası olarak görülüyordu (ki sözüm ona "kurum-karşıtı" psikiyatri hareketinin ve ceza biliminde "topluma kazandırma" lehine seferberliğin zirve yaptığı yer de burasıydı). Foucault (1977: 358, 354, 359) ise "hapishanenin özgüllüğü ve bir damga olarak rolü"nün, kapatılma disiplinlerinin "toplumsal bedenin bütün yoğunluğuna nüfuz etmesiyle" ve "bir normalleştirici iktidarı kullanmakla" mükellef failliklerin yaygınlaşmasıyla "kendi varlık nedenini kaybetmekte olduğunu" vurgulamaktadır. O tarihten itibaren, bütün beklentilere karşın, hapsedilme oranları dünyanın her yerinde uygulamada patlama yapacaktı: Hapsedilme oranları ABD'de beş katına ve Fransa, İtalya ve İngiltere'de iki katına çıkacaktı; yine Hollanda ve Portekiz'de dörde, İspanya'da ise altıya katlanacaktı.

vensizliğe ve (ABD'deki siyahi gettonun ve Avrupa Birliği'ndeki göçmen nüfusların iskânı ile uluslar-üstü entegrasyondaki gelişmelerin çöküşüyle bağlantılı olarak) yerleşik haysiyet hiyerarşilerinin istikrarsızlaştırılmasıyla ortaya çıkan etnik huzursuzluğa bir yanıt olduğu iddiasından mütevellittir.

İkinci bölüm, hem hükümet hem akademik bakış açıları düzeyinde geleneksel olarak birbirinden ayrı tutulan cezalandırıcı siyasanın geri dönüşü ile sosyal politikadaki dönüşümleri aynı model içinde bir araya getirmenin derdindedir. Bu iki siyasa karşılıklı olarak üst üste binmiştir: Her ikisi de kutuplaşmış sosyo-mekansal yapının çatlakları ve çukurlarında kısılıp kalmış nüfusları hedef bellemektedir; her ikisi de aynı teknikleri (dava dosyaları, gözetim, aşağılama ve kademeli yaptırımlar) uygulamaktadır ve her ikisi de davranışsal bireyciliğin ahlak felsefesine ve ilkinin ikinciye bulaşma eğilimiyle birlikte panoptik ve disipliner hedeflere riayet etmektedir. İşbu entegrasyonu açıklamak üzere, Piven ve Cloward'ın ([1971] (1993) refah-rejimi üzerinden "yoksulları düzenlemek" üzerine klasik tezini revize etmeme yol açan Bourdieu'nün (1993) "bürokratik alanı"nı devreye sokuyorum: Bundan böyle, devletin Sol eli ile Sağ eli, post-endüstriyel proletaryanın istikrarsız kesimlerinin "çifte cezalandırıcı düzenlenmesi"ni bir arada etkilemektedir.

Üçüncü kırılma, ilhamını cezai adaleti emek piyasasındaki sapmalarla bağlantılı biçimde yayılan bir *sınıfsal zor aracı* olarak açıklayan Marx ve Engels'ten alan ekonomik yaklaşımların savunucuları ile cezalandırmanın sınırları çizmeye, toplumsal dayanışmayı canlandırmaya ve yurttaş *topluluğunu* kuran ortak duyguları ifade etmeye yardımcı olan bir *dil* olduğunu ifade eden Émile Durkheim'dan devşirilen kültüralist yaklaşımların savunucuları arasındaki kısır çatışmayı sona erdirmeye dayanmaktadır. Bürokratik alan kavramsallaştırması sayesinde, cezalandırmanın kusursuz biçimde hem denetim hem de iletişim işlevlerini ya eş zamanlı ya da sırayla yerine getirebildiği ve böylece dışavurumcu ve araçsal sicillerle uyum içinde faaliyet yürüttüğü *herhangi bir*

kamu politikasının maddi ve sembolik uğraklarını bir araya getirmek yeterli hale gelmektedir. Aslında neoliberal cezalandırmanın ayırt edici özelliklerinden biri, gelişmiş toplumların büyük kısmında cinsel saldırı faillerinin yargılanması ve gözetim altında tutulmasına dönük histerik düzenlemelerin de gösterdiği üzere, rasyonel suç denetimini azaltmak pahasına da olsa toplumsal bedenden tehlikenin ve kirliliğin simgesel olarak sökülüp atılması görevine dönük teratolojik vurgudur.

Punishing the Poor kitabını, benim kentsel marjinalliği yönetmenin siyasal tekniği olarak cezalandırma modelim ile Michel Foucault'nun (1975) "disiplin toplumu" tanımlaması, David Garland'ın (2001) "denetim kültürü"nün ortaya çıkışı tezi ve David Harvey'nin (2005) ileri sürdüğü neoliberal siyasa tasavvuruyla karşılaştırarak sonlandırıyorum. Buradan hareketle, devletin (ABD'de merkezine hapishaneyi alan ve Avrupa Birliği'nde polisin yürüttüğü) cezai kolunun yayılmasının ve yüceltilmesinin, neoliberalizmin yozlaşmasından kaynaklanan aykırı bir sapma değil, aksine, onun asli kurucu bileşenleri olduğunu göstermekteyim. Tıpkı 16. yüzyılın sonunda yeni yeni oluşan modern devletin önce baldırı çıplakların ve serserilerin akışını engellemek üzere yoksul yardımları ile cezai hapsetmeyi bir arada kullanması, ardından Kuzey Avrupa'nın ticaret şehirlerini işgal etmesi (Lis ve Soly 1979, Rusche ve Kirchheimer, [1939] 2003) benzeri, 20. yüzyılın sonunda ortaya çıkan neoliberal devlet de sınıflar ve mekânlar merdiveninin alt basamağındaki toplumsal güvensizliğin yayılmasının neden olduğu düzensizliği engellemek üzere polisiye, hukuki ve hapislik aygıtlarını güçlendirmiş ve yeniden düzenlemiş ve kendi yerleşik toplumsal ve ekonomik önlemler alma görevinden yasal olarak kurtulan bir hükümet otoritesini yeniden olumlamak üzere o cafcaflı *kanun-ve-nizam pornografisi* heyulasını sahneye koymuştur.

3 - Irksallaştırma ile Cezalandırma Arasındaki Dönüştürücü Sinerji: İleri marjinalliğin giderek şiddetlenmesi ve onun cezalandırma üzerinden önlenmesine doğru dönüş, her ikisi de güçlü

bir biçimde ABD'deki "siyah/beyaz" karşıtlığından kaynaklanan ve Batı Avrupa'da (Roma'nın kendi ülkelerinde bile "yarı-yabancılar" olarak muamele etmesini sağlayan sabit kategorilerle) "ulusal/post-kolonyal yabancı" hizipleşmesine odaklanan etnik bölünme eliyle canlandırılmış ve şekillendirilmiştir. Bu önleme tarzı, Şekil 2'de gösterilen (ve *Punishing the Poor*'un 7. Bölüm'ü "The Prison as Surrogate Ghetto"da ele alınan) "sınıf-ırk-devlet" üçgeninin açıortayı üzerinden dolaylı biçimde; fakat aynı zamanda ırk-üretme ile devlet-zanaati arasındaki çift yönü ilişki üzerinden doğrudan iş görmektedir. Bu ilişki, şekilde üçgenin sağ-el tarafı olarak gösterilmiş ve üçüncü kitap, *Deadly Symbiosis: Race and the Rise of the Penal State*'te (Wacquant, 2009) incelenmiştir.

Etno-ırksal yarılma ile cezalandırıcı devletin gelişimi arasındaki sinerjik bağlantı, yürüttüğümüz soruşturma katmanları arasında tespit edilmesi ve çözümlenmesi en zor olan meseledir.[33] İlk olarak, ırksal tahakküm incelemesi, siyasal tavrın ve ahlaki vaazın çok sık biçimde analitik titizlik ve ampirik materyallerin niteliğinin önüne geçtiği bir yerde, kavramsal bir batak ve bir sosyal araştırma mıntıkasıdır (Wacquant 1997). İkincisi, halihazırda o kaygan ve yüklü "ırkçılık" kavramıyla meşgul olurken zaten çok yüksek olan sosyolojik muhakemenin yeminli düşmanı olan yargılama mantığına kapılma olasılığı, resmi görevi tam da suçluluğa karar vermek olan bir kurum olarak cezai adaleti ele aldığımızda, eldeki vaka üzerinden ikiye katlanmaktadır. Üçüncüsü, ırk ile kamusal iktidar arasındaki güncel bağlantıyı anlamak için, utanç verici bir geçmişin bugünkü atıl ve kaçınılmaz "mirası"nın bedelinin ödenmeye devam edildiğine ilişkin tuzağa düşmeksizin, dört yüz yıl geriye, sonradan ABD'ye dönüşen Amerikan kolonisinin

33 Burada kullanılan (Yunanca *syn* (birlikte) ile *ergon* (çalışma) kelimelerinden oluşan) sinerji kavramı, ırksallaştırma ile cezalandırmanın, toplumsal bedenin işleyişi üzerinde bir arada faaliyet yürüten iki sembolik organ olarak kent paryaları üretmek üzere uyum içinde bir arada iş gördüğü düşüncesini oldukça iyi ifade etmektedir. Émile Littré, bu kavramı *Fransız Dili Sözlüğü*'ne (1872-77) dahil ettiğinde, kavramın izini psikolojiye dek sürmüş ve "çeşitli organlar, çeşitli kaslar arasında işbirliği içindeki eylem ya da çaba. Çeşitli organların bir işlevi yerine getirmek üzere ortaklığı" olarak açıklamıştır.

kuruluşuna dönmek gerekmektedir. Nihayet, etno-ırksal bölünme, bir faaliyetten (somutlaştırılmış ve cisimleştirilmiş bir ilişki olarak sembolik bir faaliyetten) başka bir şey olmaması nedeniyle, akışkan ve değişkendir; tam da olağanüstü bir sembolik iktidar olarak devletin işleyiş tarzının bir işlevi olarak, tarih boyunca, düzensiz biçimde gelişmektedir. Bu zorluklar, bu kitabı neden yayıncımdan iki kez geri isteyerek baştan aşağıya düzelttiğimi (ve dolayısıyla sizin neden bu kitabı şu anda ancak ana bölümlerin taslakları üzerinden inceleyebildiğinizi de) açıklamaktadır.[34*]

Deadly Symbiosis ise etno-ırksal yarılmanın cezalandırmayı nasıl kolaylaştırdığı ve pekiştirdiğini ve dolayısıyla cezalandırıcı devletin ortaya çıkışının, ırkı, siyahiliği sinsi bir tehlikelilikle ilişkilendirerek ve Afro-Amerikan nüfusu hukuki bir ölçüt üzerinden bölerek nasıl bir sınıflandırma ve tabakalaştırma modalitesi olarak biçimlendirdiğini göstermektedir (Wacquant 2005b). Gösteri, bizi üç kıtaya götüren üç aşamada ilerlemektedir. ABD tarihi boyunca siyahileri tanımlamak ve kapatmak üzere başarıyla iş gören dört "özgün kurum"dan oluşan tarihsel zinciri yeniden kurguluyorum[35]: 1619-1865 arası kölelik, 1890'lar-1965 arası "Jim Crow" olarak bilinen Güney'deki ırkçı terörizm rejimi, 1915-1968 arası Kuzey'deki Fordist metropol gettosu ve nihayet hipergettonun ve hipertrofik hapsetme sisteminin karşılıklı olarak birbirinin içine geçişinin melez doğumu. *Alt-sınıf* siyahilerin 1973'ten itibaren kapatılmasındaki dehşet verici artışın (ki "Yeni Jim Crow"un gelişi üzerine hararetli tezleri geçersiz kılan biçimde) siyahi burjuvazi bu cezai açılımı hem *desteklemiş* hem de bundan *yararlanmıştır*), etnik bir kapsayıcı kapalı mekân olarak gettonun çöküşünden ve bunu takiben, cezai ağın gettonun

34 Konuşmanın yapıldığı tarihte *Punishing The Poor* henüz yayınlanmamıştı - ç.n.

35 ABD'deki "siyahi" kategorisine dönük toplumsal ve hukuki saptamanın, Afrika'dan devşirilen bir kölenin kalıtımsal kökenine dayandığını ve fiziksel görünüme dayanmadığını ve bunun da (siyahi olarak addedilen insanların büyük kısmını ilgilendiren) etno-ırksal karışımı, melez bir birliğin evlatlarının adi olarak kabul edilen kategoriye dahil olmasından hareket eden "alt-soy" ilkesinin sıkı sıkıya uygulanmasıyla büyülü biçimde "sildiğini" hatırlatalım. Toplumlarındaki Afrikalı-Amerikalıların mekânsal ve toplumsal olarak aşırı tecridinin yol verdiği bu sembolik kurulum, dünyada neredeyse biriciktir (Davis, 1991).

kalıntıları dahilinde ve etrafında yerleşmesinden kaynaklandığını göstermiş bulunuyorum.

İşbu hapsetme ağı, bir taraftan gettoyu "hapishaneleştiren", diğer taraftan hapishaneyi "gettolaştıran" iki çakışan değişim dizisi eliyle güçlendirilmiştir; öyle ki bu ikisi arasında işlevsel vekillik, yapısal türdeşlik ve kültürel kümelenme arasında üçlü bir ilişki peyda olacaktır (Wacquant, 2001). Hipergetto ile hapishane arasındaki *simbiyoz*, sosyo-ekonomik marjinalliği ve siyahi kentsel alt-proletaryanın sembolik yozlaşmasını sürekli kılmakta ve "ırk"ın anlamını yenileyerek, sabıkalıların aşağılanmasına dönük ırksallaştırılmış kamusal kültürü saklı tutarak yurttaşlığı yeniden şekillendirmektedir.

Ben, bu modeli, üye ülkelerin büyük kısmında Atlantik'in öte yakasında siyahi Amerikalıların aşırı oranda hapsedilmesinden daha beter hale gelecek biçimde, -kıtanın kriminologlarının ya görmezden geldiği ya da reddettiği aşikar ancak pek az bilinen bir olgu olarak- Avrupa Birliği'ndeki post-kolonyal göçmenlerin kitlesel aşırı-hapsetmeyi de kapsayacak biçimde genişletiyorum (Wacquant 2005c). Batı'nın eski imparatorluklarından başlayan yabancıların seçilerek hedef belirlenmesi ve tercihli kapatılması uygulamaları, birbirini tamamlayan "iç sürgün" ve "dış sürgün" biçimlerinde, (bürokratik eğilimli basının "tarifeli sefer" törenleriyle dramatik hale getirdiği) hapislik yoluyla arınma ve coğrafi sınırdışı olarak icra ediliyordu. Bu uygulamalar, düzensiz göçmenlere ayrılan büyük bir toplama kampları ağının hızla gelişmesi ve bu göçmenler arasında kayıtdışılığı teşvik eden ve kıta çapında "yasaların kötüye kullanılması"nı normalleştirmenin yanı sıra bunu göçmen programları ve iltica denetiminin "ihraç edilmesi" yoluyla göç-veren ülkelere de ihraç eden saldırgan tespit ve ihraç politikaları eliyle tamamlanmaktadır (Broeders ve Engbersen 2007, Ryan ve Mitsilegas 2010). Bütün bu önlemler, otoritelerin metanetini güzellemeyi ve acı biçimde gün ışığına çıkan "onlar" ile Avrupalı "biz" arasındaki sınırı yeniden teyit etmeyi hedeflemektedir.[36] İle-

36 Nicolas Sarkozy'nin Temmuz 2010'da Grenoble şehrinde yaptığı meşum konuşma, bu cezalandırma yoluyla sembolik parçalama ve iftira mantığının hem abartılı hem de saçma bir dışavurumuna karşılık gelmektedir. Kamusal güvenlik açısından dibe vur-

ri marjinallikle ilişkili biçimde kentsel dalgalanmaların cezalandırılması, ırksallaştırılması ve depolitizasyonu, böylece, ABD'de olduğu gibi Avrupa kıtasındaki döngüsel eksen dahilinde hızla ilerlemekte ve bir diğerini pekiştirmektedir.

Aynı mantık, cezalandırmanın derin mantığını ifşa edecek biçimde yoksulluğun askerileştirilmesini incelemek üzere okuru davet ettiğim Brezilya metropolünde de yürürlüktedir (Wacquant, 2008b). Rutin cezai ayrımcılığa cevaz veren bir patrimonyal devlet tarafından, hem sınıf ve deri hem de dizginsiz polis vahşeti üzerinden desteklenen aşırı eşitsizlikler ve azgın sokak şiddeti bağlamında ve yıldırıcı hapislik koşulları göz önünde tutulduğunda, boyun eğmeyen *favela* sakinlerine ve yozlaşmış *conjunto*lara cezalandırıcı hapsedilmeyi dayatmak, onlara *vatan haini* muamelesi yapmak anlamına gelmektedir. Ve bu durumun, eşitsizliğin ve marjinalliğin bir arada yükselişine karşı Güney Amerika'nın dört bir yanında fiilen gözlemlenebilecek olan cezai iktidardan kaçışların yaygınlaşmasının yanı sıra yasa tanımazlığı ve yasaların rutin biçimde ihlal edilmesini teşvik etmesi kaçınılmazdır (Müller, 2012). Brezilya'ya ilişkin bu kısa değerlendirme, cezalandırıcı yönelimin, her daim, bir yapısal öncelik meselesi olarak fazlasıyla seçici ve çarpıcı biçimde sembolik haysiyet düzeni ve maddi sınıf düzeni dahilinde bu kategorileri iki kat tabi kıldığını teyit etmektedir.

---

muş saygınlığını 2012 başkanlık seçimlerine dönük olarak geri kazanma kaygısıyla, Fransız devlet başkanı, "kaçakçılara ve suçlulara karşı" resmen savaş ilan edecek ve haşin bir polis şefini vali olarak atadığını ilan edecekti. Sarkozy (her ne kadar konuşması sadece Fransız vatandaşlarını kapsıyorsa da) istenmeyen yabancıları doğrudan suçla bağlantılandırıyor; yabancıları devletin bütün öfkesine muhatap olacakları şekilde ayırıyor ve çözüm olarak da (polise dönük şiddet eylemlerinden mahkum olmaları halinde, zorunlu asgari cezalara ek olarak "10 yıldan az süre ile hak kazandıkları Fransız vatandaşlığı"ndan -Fransız anayasasının ve Avrupa sözleşmelerinin doğrudan ihlaline karşı bir tedbir olarak- çıkarılmalarını önererek) adalet sistemi eliyle ileri düzeyde ve açıkça ayrımcı cezaları işaret ediyordu. Yine Sarkozy, sayıca fazla tutuklama çıkartarak televizyondaki akşam haberlerine görüntü sağlamak derdiyle "yasadışı Roman kamplarını" dağıtmak ve buradaki yerleşimcileri toplu halde sürmek adına bir polis kampanyası başlatacaktı. Bu kanun ve nizam porno düşkünü teşhircilik, Fransa'ya, Romanya ve Bulgaristan'ın güçlü diplomatik protestoları, Avrupa Birliği'nden resmi itirazlar ve yaptırım tehditleri ve uluslararası çapta (Vatikan'dan, BM'den vs.) kınamalar olarak geri dönecekti.

II

Şimdi, çalışmalarımın, okurlarım tarafından her zaman açıkça fark edilmeyen (veya ancak belli belirsiz ya da kabaca fark edilen), tam da yokluğunda bağlantısız değilse bile dağınık görülebilecek bir dizi soruşturmanın bütünlüklü olarak anlaşılabilmesi için gerekli anahtarı sağlayabilecek olan kuramsal ilhamına geliyorum. Muzaffer neoliberalizm çağında sınıfsal yeniden yapılanma, etno-ırksal bölünme ve devlet-zanaatı arasındaki üçgensi bağlantıları çözmek adına, Pierre Bourdieu (1997) tarafından geliştirilen pek çok kavramı devşirdim ve bunları, gündelik hayatın bireysel arzuları ile kişiler arası ilişkilerin mikro düzeyinden toplumsal stratejilerin ve kentsel gruplaşmaların orta düzeyine, oradan da devlet biçimlerinin makro-sosyolojik düzeyine, yeni cepheleri -marjinallik, etnisite, cezalandırma- üzerine işe koştum (Bkz. Şekil 2):

-*Sembolik iktidar*: "Halkın görmesi ve inanması, dünya görüşünü ve böylece dünya üzerine eylemi, dolayısıyla dünyanın kendisini pekiştirmek ya da dönüştürmek adına verili olanı ilan ederek kurma gücüdür" (Bourdieu 1991: 170). Sembolik iktidar, marjinalliği (sırasıyla kamusal görünmezlik ya da aşırı-görünürlük olarak öteleyerek) toplumsal eşiktelikle, cezalandırmayı küçük düşürmekle ve ırksallaştırmayı zihinsel temelli şiddetle donatmaktadır. Daha genel olarak, kamusal politikaların, resmi sınıflandırma ve kategorizasyon faaliyetleri vasıtasıyla kentsel gerçekliğin üretimine nasıl katkıda bulunduğunu teşhir etmektedir (buna Fransa'dan verilebilecek bir örnek, "hassas mahalle" mefhumu ve bunun, sadece devlet bürokratları, medya ve firmaların davranışları üzerinde değil, aynı zamanda hem komşular arasında hem de mevzubahis alanların sakinleri arasında ortaya çıkardığı berbat etkilerdir);

-*Bürokratik alan*, devletin, ayrışmış bir toplum oluşturan çeşitli "alanlar"ın imarını ve işleyişini pekiştirmesini mümkün kılacak biçimde "devleti bir tür meta-sermayenin taşıyıcısı olarak kuran" (özellikle de yargı erkinin tekelleşmesini zorunlu kılan) fiziksel zorun, ekonomik sermayenin, kültürel sermayenin ve sembolik ser-

mayenin bir noktada yoğunlaşmasına, temerküzüne atıfta bulunmaktadır (Bourdieu 1993: 52). Bürokratik alan bir yandan resmi aidiyetleri dayatmak için birlikte çalışan, diğer yandan toplumsal faaliyetleri düzenlemek ve kamusal otoriteyi sahnelemek için rekabet eden idari kurumlar ağını tayin etmektedir. Bürokratik alan, dikkatleri kamusal malların bölüşülmesine (ya da bölüşülmemesine) çekmekte ve bizim, sosyal politikalar ile cezai politikaların işlevsel ikame ya da sömürgeleştirme ilişkilerini saptamak ve böylece devlet hakkındaki ve dahilindeki, onun, sürgün mahallelerinin hem bir tür çıta hem de bir tür sabitleme noktası olan "toplumsal sorunları"nın teşhisi ve tedavisi adına koruyucu (kadınsı) ve disipliner (erkeksi) kutuplarını aşındıran mücadelelerinin bir ürünü olarak üst üste binen evrimlerinin hikayesini yeniden kurmak üzere bu ikisini ilişkilendirmemizi mümkün kılmaktadır;

-*Toplumsal mekân*, sermaye faillerinin bütününün farklı formları dahilinde sahip olmasıyla ve bu faillerin varlıklarının bileşimiyle, yani, ekonomik ve kültürel sermaye olarak "en etkili ayrışma ilkeleri"nin "görece ağırlığı"yla verili olan iki temel koordinat boyunca dizilen "karşılıklı dışsallık"ları, görece mesafeleri (yakın ya da uzak) ve derece sıralarıyla (üstünde, altında, arasında) nitelendirilen "toplumsal konumların çok-boyutlu dizilim yapısı"dır (Bourdieu 1994: 20-22). "Faillerin pratiklerini ve aidiyetlerini örgütleyen" ve gözlemlenebilir etkileşimlere indirgenemeyen "görünmez gerçeklik" olarak toplumsal mekân, kentsel hiyerarşinin farklı düzeylerindeki yaşam fırsatlarını belirleyen verimli kaynaklarının bölüşümünü teşhis etmemize ve ayrıntılı biçimde açıklamamıza (Bourdieu 1994: 25) ve ayrıca şehrin sembolik, toplumsal ve fiziksel yapıları arasındaki örtüşmeleri -ve aslında, kopuşları- incelememize yardımcı olmaktadır; ve nihayet,

-*Habitus*, bize toplumsal dünyada yol gösteren "pratik bilgi faaliyetlerini etkilememize olanak sağlayan algı, idrak ve eylem tasarımı" sistemi (Bourdieu 1997: 200) olarak, bizi, faillerin bedensel deneyimlerini analize yeniden dahil etmeye zorlamaktadır - ve marjinallik, ırksallaştırma ve kapatılma, daha yoğun biçimde

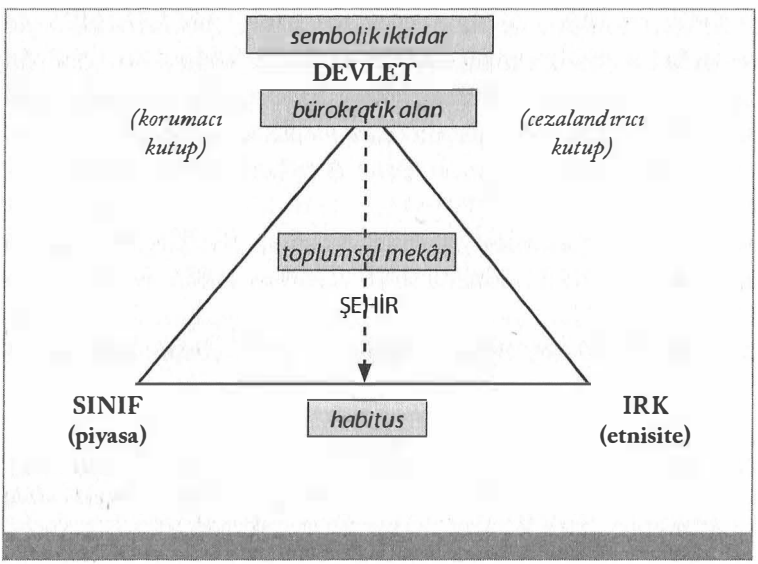
derinin hem altında hem üstünde sergilenen *bedensel kısıtlama*dan başka bir şey değildir. *Habitus*, halkın toplumsal koşullanmaları ve toplumsal sınırları, "genellikle duygulanım ve cefa üzerinden içselleştirmesinin yön verdiği psikosomatik eylem" ile meşgul olmamıza katkıda bulunmaktadır, öyle ki kurumların keyfiliği ortadan kalkar ve kararları kabul görür (Bourdieu 1997: 205).[37] *Habitus*, bizi, toplumsal yapıların, eylem ve ifade eğilimleri formunda toplumsallaşmış organizmalarda tortu halinde yerleşikleşen yaşanmış gerçekliklere nasıl yeniden tercüme edildiğini basitçe verili kabul etmek yerine ampirik olarak izini sürmeye davet etmektedir. Bu türden eğilimler, yapılarının karşı karşıya geldikleri kurumların örüntülenmesiyle örtüşüp örtüşmemesine ya da ondan sapıp sapmamasına bağlı olarak kendilerini üreten kurumları onaylamaya ya da yeniden üretmeye veya tam tersine bu kurumlara meydan okumaya ve dönüştürmeye teşnedir.

Dahası (Şekil 2'de de gösterildiği üzere) bu farklı düzeyler arasında işleyen bir mantıksal gereklilik ilişkisi ve iki-yönlü bir nedensellik zinciri mevcuttur[38]: Sembolik iktidar, kendisini, farklı ilgili fail kategorilerine otorite bahşederek ve verimli kaynakların bölüşümüne onları memur ederek kendisini toplumsal mekâna nakşetmektedir. Bürokratik iktidar ise bu bölüşümü, sahip olunan çeşitli sermaye formları arasında karşılıklı bir "değişim-değeri" belirleyerek geçerli kılmakta ya da düzeltmektedir. Bir başka deyişle, kentsel hiyerarşilerin etnikleştirilip etnikleştirilmediği ve ne kadar etkili biçimde etnikleştirildiği de dahil olmak üzere örgütlenmesini, açıklayıcı denklemimize *tabakalaştıran ve sınıflandıran*

37 Bu da Bourdieu'nün (1997: 205) Franz Kafka'nın ([1914] 2011) *Ceza Sömürgesinde* kitabındaki önemli pasajlarından birini hatırlatmasının, grupların maruz kaldıkları zulmü doğallaştırmalarını sağlayan "gaddar hatırlatma tekniği" olarak adlandırdığı şey vasıtasıyla grotesk bir sapma olarak bir işkence makinesiyle mahkumun vücudunu doğramasının hükme bağlandığı sahneyi hatırlatmaktadır. Bu sahne, bizi, cezalandırıcı devletin maddi-üzerinden-sembolik satırının, fiziksel imhayla sonuçlanan resmi bir radikal tecavüz fiili dahilinde mahkumun bedeniyle karşılaştığı ve onu deştiği noktaya götürmektedir: Vatandaş ancak ve ancak yasanın alanı dahilinde varolacaktır.

38 Sembolik sermayenin çeşitli vücut bulma biçimleri dahilindeki kütle-merkezli mekânını vurgulayan bu farklı kavramların arasındaki içsel ilişkiye dair daha eksiksiz bir tartışma için bkz. Bourdieu ve Wacquant (1992).

bir faillik olarak devleti dahil etmedikçe anlayamayız. Dolayısıyla, toplumsal mekânın yapısı, yapılı çevrede somutlanır ve faillerin gündelik yaşamdaki, toplumsal çevrelerdeki, emek piyasasındaki, kamu kurumlarıyla (polisle, sosyal hizmet bürolarıyla, mali makamlarla vs.) olan ilişkilerindeki pratik stratejilerini yönlendiren ve böylece faillerin (devletin nesnel gerçekliğinin de bir parçası olan) devletle olan öznel ilişkilerini şekillendiren bilişsel, duygusal ve çağrışımsal kategoriler dahilinde vücut bulur. Nedensellik zinciri böylece aşağıdan yukarıya akarak kaynağına dönebilecektir: *Habitus*, toplumsal mekânın yapılarını yeniden teyit eden ya da değiştiren eylem hatlarının ve sırasıyla devletin ve kategorizasyonlarının çeperini, programlarını ve önceliklerini pekiştiren ya da meydan okuyan bu hatların kolektif iç içe geçişinin önünü açmaktadır.

Şekil 2: Temel Kuramsal Mimari

Body and Soul kitabımda (Wacquant [2000] 2004) *Urban Outcasts*'i önceleyen kurumsal kıyaslamaya dönük ortaya konulan

boksun etnografisini ifade eden de işte bu kavramsal teçhizattır. Bu kitaplar benim gözümde, birbirine zıt, ancak yine birbirini tamamlayan iki açıdan yaklaşılan (ve Şekil 1'in tabanında görülen) marjinallik yapısı ve deneyimine dönük tek bir soruşturmanın iki yüzüdür: *Urban Outcasts*, gettonun, dışından ve üstten inşa edilmiş bir analitik ve karşılaştırmalı makro-sosyolojisini ortaya koyarken, *Body and Soul*, hayatın içinden ve aşağıdan görünen sıradan bir kesitine gömülü pragmatistlerin "gösteren fail" unsurları yönünden gettonun *içindeki* bir bedensel zanaatın dünyevi bir antropolojisini, bir tür fenomenolojik çapraz kesitini sunmaktadır.[39]

Bu mefhumları, bana, kentsel marjinalliğin yeni biçimlerini tespit etmekte, kentsel marjinalliği yukarıya doğru üretmeye ve aşağıya doğru tedavi etmeye yönelen devlet faaliyetlerini tanımlamakta ve dolayısıyla yaygınlaşan toplumsal güvensizlik çağında çift yönlü işleyen metropol dahilinde ortaya çıkan eşitsizlik vektörlerini ölçmekte yardımcı olan kavramlara şekil vermek adına pek çok kuramsal kaldıraç üzerinden kullanıyorum (Bkz. Şekil 3). Böylece *Urban Outcasts*'te, *getto/hipergetto/anti-getto* üçlüsünü sunmak ve şehri oluşturan yerler merdiveninin alt basamaklarında kısılıp kalmış mülksüzleştirilmiş ve onursuzlaştırılmış nüfusları içeren değişen sosyo-mekânsal grupları incelemek adına toplumsal uzam mefhumuna yaslanıyorum (Wacquant 2008a and 2010b). Bourdieu'nün (1991) sembolik iktidar teorisini Goffman'ın (1964) "kusurlu kimlikler"in yönetimi analiziyle bir araya getirerek, sürgün mahallelerinin mekânsal aşağılanmasının, çoklu tuzak düzeylerinde işleyen bilişsel mekanizmaların dolayımı üzerinden bu mahallelerin sakinlerinin öznelliklerini ve toplumsal bağlarının yanı sıra bunlara şekil veren devlet politikalarını nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak adına *bölgesel damgalama* kavramını

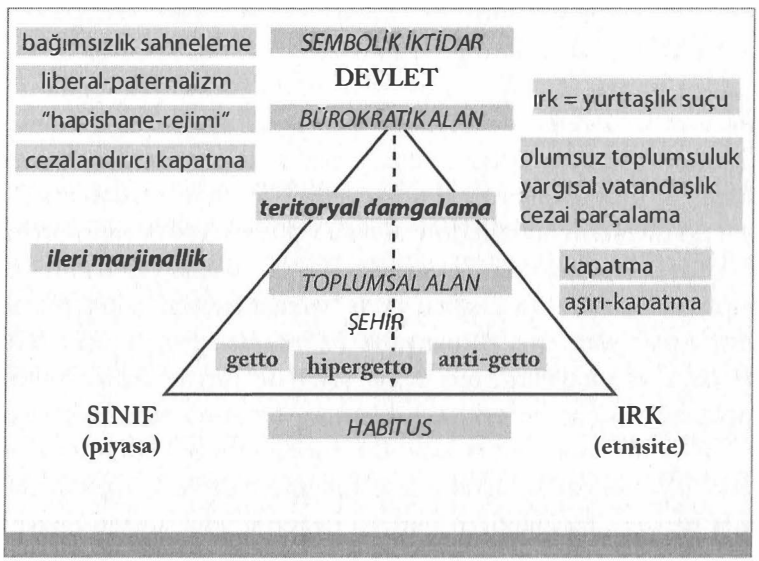
39 Eli çabuk sokak ekonomisi dahilindeki bir "dolandırıcı"nın yaşam stratejilerinin ayrıntılı bir incelemesi (Wacquant [1992] 1998) ile hipergettonun evliliğe dönük dayatmasının normatif dönüşü ve pratik esnekliği (Wacquant 1996), bahsi geçen iki analiz düzeyi ve tarzı arasındaki çoklu kesişim noktasından ikisidir: Her iki alan çalışmasında da, önde gelen kaynaklarım, aynı zamanda boksördü. Benzer şekilde, Woodlawn Erkekler Kulübü'nde yirmi yıl boyunca en iyi arkadaşım ve "ring kankam"ın her anlamda hukuki ağlara dolanmış olması, biyografik zaman ve mikro-sosyolojik ölçekte marjinallik ile cezalandırma arasındaki ilişkilerin canlı bir çözümleyicisini sağlayacaktı.

türetiyorum.[40] Bachelard'ın epistemolojinin ilkeleriyle uyumlu biçimde, uluslararası karşılaştırma adına titiz bir analitik örgü sağlayan yeni *ileri marjinallik* (bu adlandırmanın nedeni, bir tür kalıntı, döngüsel ya da geçici değil, çağdaş ekonomi politiğin en ileri kesimleriyle ve özellikle sermayenin finansallaşmasıyla organik bağlantılı bir olgu olmasındandır) rejiminin bir ideal-tipik tanımını geliştiriyorum.

Punishing The Poor'da ve bu kitaptan devşirdiğim bir dizi makalede (Wacquant 2010c, 2010d ve 2011b), sözüm ona kentsel hastalıkları devletin sosyal ve insani hizmetleri yerine yargısal kolunu harekete geçirerek tedavi etmek anlamına gelen politikalar örgüsünü -kuşatma kategorileri, bürokratik faillikler, eylem programları ve meşrulaştırıcı söylemler- adlandırmak için "refah-rejimi" *(welfare)* ile kavramsal bir analoji kurarak hapishane-rejimi *(prisonfare)* mefhumunu ileri sürüyorum. *Cezalandırıcı kuşatma*nın, mülksüzleştirilmiş bir semt ya da bitmek bilmez cezalandırma döngüsü (karakol, mahkeme, hapishane ve bunların örgütsel uzantıları: Şartlı tahliye, kefaletle serbest bırakma, cezai adli veritabanları vs.) biçimlerini alabilen marjinalleştirilmiş kategorileri yönetmek adına genelleştirilmiş bir teknik olduğunu ileri sürüyorum. Böylece, yoksullara disiplinci öğretiyi, sınıfsal yapının en üstündeki ekonomik ve kültürel sermaye sahiplerine ise *bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler*ci öğretiyi uygulayarak, diğer yandan da toplumsal güvensizliğin ve eşitsizliklerin derinleşmesini normalleştirerek yaratılan toplumsal dalgalanmaları engellemek adına, toplumsal hiyerarşinin en altındakilere davetsiz ve denetleyici biçimde müdahale etmesi nedeniyle "liberal-paternalist" fıtrattaki, "çalışma-rejimi" ile etkisiz hale getirici "hapishane-rejimi"nin bir arada işletilmesine dayanan hakim siyasa mekanizmasını açıklıyorum. Bu mekanizmanın, bütün yurttaşlara aynı muamelenin yapılacağını şart koşan demokratik normu ihlal ederek, sınıflar ve mekânlar skalasının iki ucun-

40 Bölgesel damgalama kavramı, kuramsal açıdan geliştirildikçe ve ampirik olarak üç kıtayı kapsar hale geldikçe (Wacquant, 2007, 2010b, 2010f), uluslararası ve disiplinler arası bir ağ yapısı dahilinde yürütülecek <advancedurbanmarginality.net> ve Tom Slater, Virgílio Pereira ve Loïc Wacquant tarafından *Environment & Planning*'in "Territorial Stigmatization in Action" özel sayısı için bir kaynakça derlenecektir.

daki birbirinden çarpıcı derecede farklı profilleri temsil eden bir *Yarı-insan devletin* inşasında da payı bulunmaktadır. Bu devletin yöneticileri (sadece bununla sınırlı olmamakla birlikte) "Suça karşı savaş"ı, kendi otoritelerini yeniden teyit etmeye ve devletin "bağımsızlığı"nı, tam da sermayenin dizginsiz hareketliliği ve ulus-üstü siyasal topluluklara hukuki-ekonomik entegrasyon eliyle ihlal edildiği anda sahneye koymaya bağlı olan bir bürokratik tiyatro olarak kullanmaktadırlar.

Şekil 3: Geliştirilen Temel Kavramlar

Deadly Symbiosis'te, bugünlerde ABD hapishaneleri ve toplumu üzerine yürüyen yurttaşlığa ilişkin ve bilimsel tartışmaları çerçeveleyen ve sınırlayan, çekici ancak yanıltıcı olan "kitlesel kapatma" mefhumunun (ki ben de 2006 yılı öncesindeki yayınlarımda düşünmeden kullanıyordum) yerine, sınıfsal konuma, etnik aidiyete ve yerleşim yerine göre *cezalandırmanın aşırı seçiciliğ*ini -yoksulluğun cezalandırıcı yönetimi siyasasının (tesadüfi değil) kurucu bir niteliği olan bir seçiciliği- vurgulamak adına daha incelikli bir kavram olarak *hiper-kapatma*yı kullanmayı öneri-

yorum (Wacquant 2011b: 218-219). Cezalandırmanın, yalnızca Émile Durkheim'ın bir asır önce *De la division du travail social*'de ([1893] 2007) ileri sürdüğü gibi doğrudan bir dayanışma göstergesi ve devletin asli siyasal kapasitesi olmadığını iddia ediyorum: Cezalandırma aynı zamanda bireysel ahlak ve bu anlamda yurttaşlık "kabahati"ne dönük bir yaptırım olarak dayatılan bir kamusal onursuzluk paradigmasıdır.

Bu yaklaşım beni, cezalandırmayı, *olumsuz toplumsuluğun* bir işletici olarak nitelendirmeye itecekti: Cezai adalet, sırasıyla serbest bıraktığı ve bastırdığı skandalların parıltısına benzemeyen sıradan işleyişi (Garapon and Salas 2006) vasıtasıyla, toplumsal skalanın dibindeki prekaryanın talihsizliği açısından kurumsal bir meşruiyet, aynı skalanın tepesindeki akademik "erdem" temelinde elit üniversiteler tarafından yeterlilik dağıtımından etkilenen egemenlerin talihliliğinin *olumlu toplumsuluğunu* yansıtan bir meşruiyet üretmektedir (Bourdieu 1989).[41] Cezai yaptırımlar ve bunların hukuki dosyalardaki ya da "vukuat sicilleri"ndeki (Fransa'da *casier judiciaire*, Almanya'da *Führungszeugnis*, Hollanda'da *strafblad* vs.) kayıtları, ters açılar şeklinde işlemektedir: Bunlar toplumsal bağlar ve evlilik bağlarının, barınma seçeneklerinin, istihdam olanaklarının ve kısa süre önce bütün gelişmiş ülkelerde "eski hükümlüler"in ücretlerinin kesilmesinde ortaya çıkan durum benzeri, hamillerinin bireysel değersizliğini alenen onaylar ve bu kişilerin yaşam fırsatlarının rutin olarak kısıtlanmasını teşvik eder. O halde, ırksallaştırma ile cezalandırma arasındaki -bir benzerlikten ya da bir yakınlıktan, hatta Webervari bir "seçmeci yakınlık"tan daha fazlası olacak biçimde- birinci derecede akrabalığı tespit etmek adına "bir yurttaşlık suçu olarak ırk"ı (Wacquant 2005b) inşa etmek yeterlidir: Irksallaştırma da cezalandırma da, aşkın sembolik otorite eliyle geçerli kılınan bir toplumsal varlık

41 Ben burada, "bütün yöneten insanların dışsal ve içsel çıkarlarını" *(Theodizee des Glückes)* geçerli kılan öğretilerle çelişen "Dünya Dinlerinin Sosyal Psikolojisi"nde Max Weber'in ([1915] 1948) önerdiği "tanrıbilim" ikiliğini, "toplumsal olarak bastırılan tabaka"nın ıstırabını meşrulaştıran ve rasyonelleştiren öğretilerle (Theodizee des Leidens) uyumlu hale getiriyorum.

kasaplığına yol açmaktadır. Irksal kategorizasyon ve cezai yaptırım, birbirine daha yakından bağlı olarak gittikçe eksiltilen *kent paryalarını* üretmektedir.

III

Didaktik olmam gereken yerde üstü kapalı konuşursam ya da tam tersi, özür dilerim ancak hem kısa ve öz konuşup hem de araştırma nesnemi her yönüyle ortaya koymak adına akıl yürütme tarzımı basitleştirmek ve argümanlarımı özetlemek zorundaydım. Yine de analitik kartografyanın bu temel bilgilerinin, derdimi daha iyi anlamanızı ve özellikle tartışmakta olduğumuz üç çalışmayı bağlantılandırmanızı sağlayacağını umuyorum. Yanıtın halihazırda kitaplardan birinde verilmiş olduğuna ya da meselenin üç cildin kendi arasındaki işbölümü eliyle yeniden formüle edildiğine, hatta çözümlendiğine işaret ederek kitaplardan birine yönelen eleştirilerden bazılarına tepki göstereceğimi tahmin ediyorum. Bunun bana meseleden kaçınmak adına bir bahane vereceğini söylemeyeceğim: Bütünün, ilgili her bir okur grubunun kendi ilgi alanları çerçevesinde özerkleştirme eğilimindeki parçaların toplamından fazlası olması benzeri, ortaya konulması gereken, projenin genel ekonomisidir.[42] Her bir kitaba etkide bulunan ampirik ilerleme ve her bir kitapta önerilen kavramsal yenilikler, diğer iki kitaptakilerle doğrudan bağlantılıdır. Bir örnek olarak: İlk başta bölgesel damgalamayı ileri marjinalliğin ayırt

42 Urban Outcasts'e adanmış sempozyumlara (2008'de City [Şehir] başlıklı, 2009'da *International Journal of Urban and Regional Research* [Uluslararası Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Dergisi], Revue française de sociologie ve Pensar; 2010'da Urban Geography [Kentsel Coğrafya] ve Punishing The Poor'a adanmış *(British Journal of Criminology, Theoretical Criminology, Punishment & Society, Critical Sociology and Studies in Law, Politics & Society, Criminology & Justice Review, The Howard Journal of Criminal Justice, Amerikastudien, Prohistoria ve Revista Española de Sociología* tarafından organize edilen sempozyumlara) yapılan katkılar, disiplinler (sosyal hizmet ve siyaset biliminin yokluğu hissedilmekle birlikte, genel anlamda, bir tarafta kentsel coğrafya ve sosyoloji, diğer tarafta kriminoloji) arasındaki yerleşik ayrımı yeniden üretmekte ve yalnızca bu iki kitaptan biriyle meşgul olurken, diğerini ihmal etmektedir. Editörlüğünün Squires ve Lea'nın (2012) yaptığı derleme kitap, ileri marjinallik şemasını cezalandırıcı devlet analizimle bağlantılandırmaya dönük sayıca az girişimden biridir ancak bu da ırksallaştırma-cezalandırma eksenini yok sayma pahasına yapılmıştır.

edici özelliklerinden biri olarak teorileştirmeseydim ve ardından, hipergetto ile hapishane arasındaki işlevsel ve yapısal paralelliğin farkına varmasaydım, küçük düşürmenin birbirine akraba biçimleri olarak cezalandırma ile ırksallaştırma arasındaki gizli bağlantıyı tespit edemeyecektim.

Tartışmanın sonuna doğru yaklaşırken, sizi, 1990 yılı civarında masaya aklımda bir üçleme yazmaya dönük büyük bir projeyle oturmadığım konusunda bilgilendirmek ve rahatlatmak durumundayım. Araştırmalarımın planlanmamış gelişimi, bunun izin verdiği ampirik ilerlemenin (ve tekrarlanan geri çekilmelerin) yanı sıra ortaya çıkardığı (ya da ortadan kaldırdığı) kuramsal meseleler, beni yıllar boyunca Sınıf-Etnisite-Devlet üçgeninin bir başka köşesine sürükleyecekti; ve bunları bir diğerine bağlayan kenarlar boyunca ilerleten beklenmedik varoluşsal bağlantılar sunacaktı.[43]

Başlangıçta, Chicago'ya geldiğimde, abartısız, ay manzarasının evimin kapısından itibaren boylu boyunca uzandığı Güney Yakası'nın dört bir yanındaki kentsel ve insani olarak ürkütücü harabelik karşısında tecrübe ettiğim şey -hem duygusal hem entelektüel- bir şoktan başka bir şey değildi. Bu şok beni, Amerikan metropolünde "ırk ve sınıf"ın birlikteliği meselesini ele aldığım ve meseleye ilişkin ulusal sosyolojiye hakim olan uzaktan ve yukarıdan bakışa karşı getto mefhumunu her yönüyle yeniden inşa etmeye giriştiğim bir gözlem kulesi olarak tarif edilebilecek bir boks salonuna girmeye itecekti (Wacquant 1997b). Fransa'da ve sonradan Avrupa'nın dört bir yanında işçi sınıfı semtlerinin sözüm ona "gettolaşması" üzerine yürüyen panik söyleminin istilasına karşılık olarak, ben, buna karşılaştırmalı bir eksen ekleyerek kendi tarihsel bakış açımı güçlendirdim. Bu karşılaştırma, devletin, Atlantik'in iki yakasında da merkezi fakat farklı olan bir rol olarak marjinalliğin üretimindeki rolünü vurgulamaktadır. Böylece boksörün zanaatından etkilenmiş halde, boks salonu arkadaşlarımın yaşam öykülerini yazıya geçirdim ve neredeyse

43 "Beden, Getto ve Cezalandırıcı Devlet" arasındaki analitik bağlantılara ve biyografik ilişkilere ve beni bunları çözmeye sevk eden yurttaşlığa ilişkin motivasyonlara dönük daha eksiksiz bir tartışma bkz. Wacquant (2009c).

hepsinin yolunun hapishaneye düştüğünü keşfettim: Bu insanlara açık olan -ya da çoğu durumda, kapalı olan- imkanlar alanını ayrıntılı biçimde açıklamak istiyorsam, kapatma kurumunu kendi sosyolojik bakış açıma dahil etmek zorundaydım.

Amerikan cezalandırma sisteminin 1973'ten itibarenki hazımsız büyümesinin, tam anlamıyla devlet yardımının örgütlü dumurunun ve bunun güvencesiz istihdam doğrultusunda bir sıçrama tahtası olarak disipliner biçimde yeniden düzenlenmesinin, hem doğal sonucu hem de tamamlayıcısı olduğunu fark etmem de bundan sonradır. Hapishane icadının 16. yüzyılda tarihsel olarak yeniden ele alınması, sonradan, en başından yoksul yardımı ile cezai kapatılmayı bir araya getiren organik bağlantıyı pekiştirmekte ve bunların işlevsel tamamlayıcılıklarının ampirik sezgi açısından yapısal bir temel sağlamaktadır. Bu arada, *Les Prisons de la misère*'de [Yoksulluğun Hapishaneleri] kutuplaşan şehirde yoksulluğun cezalandırılmasının başını çeken polislik stratejisinin ve "sıfır-tolerans" söyleminin gezegen çapındaki yayılmasının bir haritasını çıkaracaktım. Bu eğilimin, vasıfsız çalışmanın "kuralsızlaştırılması" ve refah-rejiminin (welfare) çalışma-rejimine (workfare) dönüşmesinin ardından işlediğini gösterecektim: Velhasıl bu eğilimin, neoliberal Leviathan'ın inşasında payı bulunmaktadır (Wacquant 1999, 2009b ve 2010e).

Etno-ırksal bölünme, her bir aşamada ya bir katalizör ya da bir çarpan olarak iş görmektedir: Ücretli emeğin, işçileri bölerek ve onları bir diğerine rakip haline getirerek parçalanmasını vurgulamakta; refah-rejimi alıcılarına ve sabıkalılara, ki sabıkalılar, (Elias ve Scottson'ın [1965] 1994 ifade ettiği ikiliğe başvurursak) her anlamda "müesses" yurttaşların zıddı olarak doğuştan kusurlu ve nihayet iflah olmaz "yabancı" yurttaşlardır, yönelik politikaları sertleştirmek daha kolay olduğundan refah rejimi tasarruflarını ve cezai aygıtın harekete geçmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak en önemlisi, ırksal damgalama doğası gereği ona benzer olan cezai terbiyeyle sonuçlanmaktadır: Bunlar *onursuzlaştırmanın* ikiz tezahürleridir. Dolayısıyla bu işe hiç kalkışmaksızın, kendimi istemeden de olsa maddi ve sembolik bir faillik olarak devlet

meselesiyle karşı karşıya ve istemeden, neoliberalizmin doğası ve cezalandırmanın neoliberalizmin ortaya çıkışına katkısı üzerine kuramsal ve karşılaştırmalı tartışmaların içinde bulmuş oldum.[44]

Kentsel prekaryanın kaderini belirleyen "şeytan üçgeni", bu makalenin ana hatlarını kurduğum araştırmalar dahilinde geliştirdiğim ve aşama aşama ortaya çıkan *güncel/tarihsel* bir şemadır. Bu da, araştırmaları sentezlediğim üç çalışmanın (veri üretimi süreci nedeniyle ortalama bir on yıl gecikmeyle) hem geç hem de düzensiz biçimde yayınlanmasını bir nebze açıklamaktadır: Bütün bunları, aynı anda hem daha iyi ayrıştırmak hem de birbirine daha iyi bağlamak adına defalarca yeniden düşünmek ve yeniden yazmak durumundaydım. Bu analitik kurulum, aynı zamanda her bir çalışmayı daha derin kılan ve her birine daha fazla ağırlık veren şeydi - ki burada da bütün çalışmaları açıkça sunabilmiş olduğumu umuyorum.

Nihayet işbu sunum, akademik geleneklerden kopmanın estetik keyfi için değil, bahsi geçen üç çalışmadaki temaları birbirine bağlayarak elde ettiğimiz bütün ampirik ve kuramsal kazanımları kolektif biçimde açabilecek olmamız nedeniyle üretken ve birbirini kesen bir okumaya çağrı anlamına gelmektedir. Bu nedenle, konuşmamı şu analitik *yakarış* ile bitireceğim: Kentsel marjinallik araştırmacıları, etnisite araştırmacıları ve cezalandırma araştırmacıları, birleşin! Entelektüel zincirlerinizden başka kaybedeceğiniz bir şey yok! Ve kamusal tartışmaya katacağınız bir pratik tavsiyeler zenginliğinin yanı sıra kazanacağınız bir bilimsel keşifler dünyası var!

44 (İktidar alanının ekonomik kutba doğru sürüklenmesine etki eden) "bürokratik alanın sağa dönük eğilimi" açısından Bourdieucu bir yaklaşım, neoliberalizmin, sırasıyla Marx ve Foucault'tan ilham alan "piyasa yönetimi" ya da "yönetimsellik" olarak iki egemen ve simetrisi bozulmuş modeli arasındaki orta yolu bulmama izin vermektedir (Bkz. Wacquant, 2012 ve aynı derginin sonraki sayılarında bu teze verilen yedi yanıt).

KENT MÜCADELELERİ VE SINIF MÜCADELESİ

Kent Mücadeleleri ve Sınıf Mücadelesi

Miguel Amorós

"Yaşamı değiştirmek için mekânı değiştirmek zorundasınız." (Henri Lefebvre)

Doğal mekân yoktur. Tüm mekânlar toplumsal mekânlardır; toplumsal ilişkileri gösterir, kapsar ve saklarlar. Toplumsal ilişkiler uzamsal birer oluşa sahiptirler; mekân içinde tasarlanırlar ve onu üreterek üzerinde iz bırakırlar. Bu toplumsal ilişkiler kapitalist toplumsal ilişkiler olduklarından, toplumsal mekân, sermayenin mekânı, onun eylem alanı ve etkinliklerinin temeli olmaya meyillidir. Sermaye onu, ondan öznel olanı dışarı atarak ve soyut, uyumlu ve ehlileştirilmiş bir özne olarak kurarak yutar, parçalara ayırır ve daha sonra o parçaları tekrar bir araya getirir. Sermaye mekânın birleşimini ve kolonizasyonunu tamamladığında, kent toplumu, sınıflı toplumun yerini alır ve onu aşar. Kendi soyut, araçsal ve manipülatif mekânını ve aynı zamanda, vakitlerini kontrol ettiği bir ahaliyi üretir ve şekillendirir. Bu ahali ve eski proleterler arasındaki fark muazzamdır. Bu ikinciler -piyasanın dışındaki gündelik hayatı başka tür kural ve değerler tarafından yönlendirilen- kendi mekânlarını -işçi sınıfı semtlerini- ellerinde bulundururlar. Yeni ücretli işçi kendi sınıfından özgürleşmiştir; kendisine ancak kent mekânı içinde, gösteri-metasının sınırlarının referansıyla yön verir. Onun gündelik hayatı açıkça ikincisinin yönergelerini yeniden üretir. Kapladığı yer daima yalnızca kazandığı kadar paraya bağlı olduğundan, selefinin aksine, o artık otonom ve tarihsel bir kolektif mekânda değil, içi boşaltılmış, iktidarın işaret ve mesajlarıyla doldurulmuş soyut bir mekânda yaşar.

Bileşik-kent, kent toplumunun kurucu öğesi, üretim güçlerinin kontrolsüz gelişiminin sonucu olan bir mekândır. Bununla

beraber, kendi kapsamı içerisindeki tüm siyasal ve toplumsal sorunlar hiddetlenir ve etkisizleşir, çünkü deneyimin kuşatılması ve bellek ve kapanma kaybı sayesinde, toplumsal sorunların algılanması gittikçe daha problematik bir hal almaktadır. Bileşik-kent bozulmuş sınırların ve talimlerin mekânıdır; bellek ve hayâller için değil unutma ve uyku için hazırlanmış bir mekân. Kapitalizm gibi o da krizler üzerine kurulur: Demografik kriz, enerji krizi, finansal kriz, siyasal kriz, kültürel kriz, emek krizi, sağlık krizi, çevre krizi, vb.; kriz onun aracı ve çöküşünü tetikleyici tehdittir. Bu, bütünüyle denetlenen ve gözlemlenen, ahalinin hareketlerinin yönetildiği bir mekân olmasının nedenidir. Bileşik-kentlerde, önleyici gözetim üst seviyede otomatikleştirilebilir; tıpkı metalar gibi nüfus da sürekli gözetimin sağlanabilmesi için takip edilebilir. Bu, çözümsüz komplikasyon ve sorunların belirli bir kritik seviyeye ulaşmış olduğunda zorunluluktur. Giderek daha karmaşık ve merkezi olan dünyanın kontrolü, ancak bireyleri kent tasarımının ve güvenlik teknolojilerinin tarafsız, şeffaf, homojen ve steril hale getirmiş olduğu bir mekân içinde, robotlara dönüştürülmesiyle sağlanabilir. Bu türden bir mekân, stadyum, alışveriş merkezi ve hapishane arasında gidip-gelir.

Bireylerin kent mekânı içinde neredeyse mekanik bir şekilde ehlileştirilmeleri, işçilerin ve semt mücadelelerinin gerilemesiyle doğrulanır. Ücretli-emek ordusunun bir üyesi olma koşulu, artık bir kimlik oluşturmak ya da bir "dünya"yı tanımlamak için yeterli olmamaktadır. Artık resmi burjuva metropolü içinde, onunla birlikte varolan ve karşısında duran gerçek bir işçi sınıfı şehri yoktur. Bileşik-kentler sırlardan yoksundurlar ve "söyleyecek hiçbir şeyleri" de yoktur. Geçmişte semt grupları, şehrin en ücra bölgelerini temel hizmet ve teçhizatlar talep ederek kent dünyasıyla kaynaşmayı arzuluyorlardı. Kent modelini sorgulamadılar: Merkezi bölgelerle eşitlik temelinde, onun bir parçası olmayı istediler. Ne var ki kent mücadelesi, sadece köleliğin sahne dekorunu değiştirerek şimdi öylece bitemezdi; bileşik-kentin mutlak varlığının kendisini sorgulaması, onu sermaye dışı kılması gerekir.

Gelişimcilik-karşıtlığının temel bir ilkesi der ki, sermayeyle dolu bir toplum kent toplumudur. Bu, sermaye dışında bir toplumun neden tarım toplumu olması gerektiğine işaret eder. Bu perspektiften, özgürleştirilmiş bir kent mekânı böylece kent dışı kılınmış bir mekân olmak zorunda kalacaktır. Bu, şehrin ortadan kalktığı anlamına gelmez ki bu bileşik-kent tarafından hâlihazırda tamamlanmıştır. Bu şehir-taşra karşıtlığının pozitif aşılması ve her iki gerçekliğin de biçimsiz bir artık olarak çürümesinin radikal reddiyesidir. Bunun için kent mücadelesinin kazanması gereken projenin ekseni, şehrin geri kazanılması, paradoksal bir şekilde kırsallaşma sürecidir.

Bugün gelişimcilik-karşıtlığı tek anti-kapitalizmdir. Başlangıç noktası kendine yeniden mâl etmenin reddine yol açan ve tüm sosyalist programlarda temel bir nokta olan kapitalist üretimin içsel felaketidir. Ancak eski proletaryanın gerileyişi, onu bu zorunluluğun bilincine varmaktan alıkoyar ve yeni stratejileri açıklama girişimlerini geciktirir. Eğer proletarya tarihsel misyonundan el çekerse, üretim ve bölüşüm araçlarını ele geçirmeyi geri çevirirse, "iş kayıpları"yla sonuçlanacak olan kaçınılmaz gerçekten dolayı, ortadan kaldırılmasına da muhtemel ki karşı olacaktır. Sınıf çıkarlarının buharlaşmasının ardından, hiçbir şey değilse de bireysel ve ticari çıkarların kalmasından dolayı, daha yüksek ücretler ve iş garantisi için mücadele sıklıkla egemenliğin eline oynuyordu; ki bu çıkarlar serbest bir toplumun gereksindiği "endüstriyel silahsızlanma"ya karşı çıkarlar (örneğin, petrokimyasal santrallerde, otomobil fabrikalarında, nükleer enerji santrallerinde, özel güvenlik, inşaat, vb. sektörlerde işlerini kurtarmak için verilen umutsuz bir kavga). Mortgage ödeyen konformist işçi asla işinin doğasını sorgulamaz, o "bir işi herhangi bir iş gibi" görür ve mevcut üretim sistemi ve özgür bir toplum arasındaki bütünsel uyumsuzluğu yok saymayı tercih eder. Bununla birlikte, ücretli-emek ve borçlanma, kent toplumunda geçim kapısının olağan formlarıdır ve bileşik-kentin yayılmacı temposunun uyanışını takip ederler. Bunlar ekonomik büyümeyle ve böylece bölgenin

mahvıyla ilişkilidir. Bölgesel çatışma zorunlu olarak ücretli-işçiler, işverenler ve devlet arasında bir ittifaka yol açar (örneğin, Yüksek Hızlı Tren'ler, otobanlar, baraj ve su yolu projeleri, termal enerji santralleri, konut alanları, golf sahaları ve spor kompleksleri, vb.nin inşası). Dolaysız çıkarları son derece yakındır; ve savunacakları başka bir çıkarları da yoktur.

Kent mücadelesi geçmişin işçi mücadelesinin yerini alır, sermayenin kusursuzca tüm emeğe ilişkin talepleri birleştirmeye yetenekli olmasından, toplumsal sorun bir emek sorunu olarak ortaya çıkarılamaz, ama bir kent sorunu olarak ortaya çıkarılmalıdır. Kapitalist rejimin çelişkileri artarak iş yerinde daha az görünür, kent çatışmasını besleyen gündelik hayatta ise yaygın ve görünür bir hale gelir. Sermayenin soyut mekânı kitle yaşamı üretiminin fabrikasıdır. Gündelik hayat, teknoloji, tüketicilik ve gösteri tarafından işgal edilmiş, sömürgeleşmiş bir sektördür. Özel, yalnız ve hapsedilmiş bir yaşamdır; emeğin bir uzantısıdır, işle özdeştir. Bu kent mücadelesinin bir fabrika mücadelesi karakteristiğine sahip olmasının nedenidir; ancak daha fazla teknolojik donanmış özel yaşam talep etme olmadan ve zamanı iyice makul işlevsel alanlarına bölünmüş olmakla, ama sermaye dışında, zamanının özgürce kullanımı düzenleyerek. Bu, yeniden fethedilmesi ve bir içerikle doldurulması gereken mekân için mücadeledir. Kent mücadeleleri yeni bir özneyi, reddederek kabullenen değil kabullenerek reddeden yeni bir proletaryayı ortaya çıkarır; işçi sınıfının koşullarını evrenselleştirmenin peşinde koşmayan ama onu hemen reddeden bir proletarya. Eğer emeğin kendisini sorgulamaz ise, sermayeyi de sorgulamaz: gerçek anti-kapitalizm anti-işçicidir. Kolektif bir öznenin ya da ona karşılık düşen aynı şeyin, bir sınıfın kendisini kurması için, düşman sınıfa karşı güç kazanacağı kendi özgül mekânını yaratması gerekir. Ücretli-işçiler, motorcular ve tüketicilerle dolu sermayenin mekânı bu amaç için uygun değildir. Dönüştürülmelidir ve bunun olması için yapılacak ilk şey, onu piyasanın kıskacından kurtarmaktır. Emeğin, tüketimin, dolaşımın, boş zamanın, vb. mekânı olmaktan çıkmalıdır. Yeni kurtarılmış

mekânda, ahalisi yeterli ölçüde otonomiye erişmelidir (gıdaya, giyinmeye, ayakkabılara, eğitime, ulaşıma, sağlığa, öz-savunmaya, enformasyona, vb.ye ilişkin olarak). Otonomi kapitalizmin ve varolması için gereken anti-kapitalist sınıfın olumsuzlanması için önkoşuldur. Bağımsız lojistiğin gelişmesi, zamanı kontrol eden ve mekânı yöneten ayrı bir kolektiviteyi garanti altına alacaktır. Bu, sırasıyla bölgenin parçalarını kurtarmadan olanaklı mıdır? Bileşik-kentlerde ve kent sistemlerinde örneğin sağlık ya da enformasyona dair görece bir ölçüde otonomiye erişilebilir, ama otonomi hazırlığının olduğu, hiç kimsenin doğrudan kendi gıdasını üretemediği bir yer, üreticilerle ilişkilerin kurulmasını gerektirir. Bu durumda gıda bağımsızlığı kent mücadeleleri ve bölge savunması arasındaki ilk bağlantı olacaktır. Bu ilk adımlar başarıyla atılmış olsa bile, yine de sorun, daha henüz ortaya çıkmaya başlamıştır. Kent toplumu konutları daha pahalı hale getirmeye, kent bahçelerini kaldırmaya, ortak kullanım alanlarını yok etmeye ve yaşamı muhaliflere daha zor kılmaya eğilimlidir. Bu, kendi içine kapanmayı fazlasıyla güçleştirmeye ve kurtarılmış mekânları küçük gettolara indirgemeye eğilimli olduğu anlamına gelir. Bu koşullar altında yeterli ölçüde ayrılık ve kendini dışarıda bırakma olanaklı mıdır? Bu, bütünüyle belirli sonuçlara bağlıdır. Bileşik-kentlerde ve hatta daha çok kırsal çevrede, krizlerin daha da büyümelerine yardım eden, paradan arındırılmış gayri-resmi ekonomik bir mekân oluşturan dünya piyasasının kendisi, ayrılık ve dışlamanın en kudretli gücüdür. Dahası işe gelmeme gibi emeğin sabotajının ihtiyatlı formları genelleşir. Yine de bu son çerçeve içerisinde, oldukça yeterli bir düzeyde kültürel ve siyasal bir otonomiye ulaşılabilir mi? Bu gerçekten devrimci bir öznenin kurulmasının alanı olabilir mi? Yeniden özne olarak kurulan, mücadele eden topluluktur, ancak hep birden değildir. O sadece belirli bir zaman aralığı için, potansiyel olarak bir topluluktur, çünkü kent mücadeleleri onların birleşmesine neden olsa da, henüz bunu güçlendirmek için yeterli bir derecede varolamazlar. Bu aralık sırasında kent mücadelesi, gelişmekte olan sınıf mücadelesidir; oluşmakta olanın hâlihazırda oluşmuş olanla karşılaştığı bir

sınıf. Öznenin kendisini bütünüyle doğrulaması için, kendisini kapitalist ilişkilerden koparmalı ve kendi otonomisini kurmalıdır ve bu ikincisi karşı-kurumlarda kendisini göstermelidir ve bölge sathına yayılmadığı sürece olanaklı değildir. Emek ve kültürü etkileyerek ayrılma süreci, bölgesel ayrılma süreciyle birleşmelidir. Ücretli-emeğin ve gösterinin reddiyesi bölgenin yayılmacı parçalarının piyasasından çekilmeksizin gerçekten etkili olamaz. Başlangıçta, özgürlük tarımsal temeller üzerinde inşa edilmektedir.

Kendine ait mekânı özgürleştirmeden otantik olmaya çalışan bir kent mücadelesi soyut kalacaktır. Kendi mekânını üretmeyen mücadele sürdürülemez; kendi yaratımından itibaren başarısız olur ve bir getto olarak sonlanır. Yaşamı değil sadece ideolojiyi değiştirir. Yeni kurumlar yaratmaz, ya da yeni mimari formlarla bir deney yapmaz, ya da özgürleştirici bir kentcilik düşünmez. Kendisini, *mobbing* karşısında ufak didişmelerde, kamulaştırmalarda, kentsel gelişmede, mahkeme kararıyla tahliyelerde, rüşvet skandallarında, taraflı planlamada, gözetlemelerde, kentsel heykellerde, vb.de gösterir, ancak sonuçları çizmez, kent toplumunu bir bütün olarak sorgulamaz ve bir bütün olarak bir başka toplumsal model olarak ele almaya yeltenmez. Bilinçli mücadeleler bunu yapabilirken, kolektif bir özne işleyemez. Bir kent mücadelesi ancak gündelik hayatını kapitalist buyrukların ötesinde yürüten bireyler topluluğunu bir araya getirme kabiliyetini yakalarsa etkili olur. Piyasa, süratle mücadelenin serbest çatışmalarla sürmesi gerektiğinden, "kentsel dönüşüm" ve kasaba ve şehirlerin müzeleştirilmesi (yeniden geliştirme, altyapı, rehabilitasyon, yeniden inşa etme, modernizasyon) ve sabit kent otoyolu ve ulaşım altyapı projelerini (kavşaklar, tüneller, üstgeçitler, çevre yolları, bağlantı yolları, eklentiler ve kazı işleri) kabul etmenin hiç de zor olmadığı, kaybedilmiş araziyi geri kazanır. Kent mücadelesi toprak üzerine fiyat etiketi koyulmasına ve reel emlak kârları dolaşımına karşı bir direniş hareketi, ayrımcı yeniden gelişime, gösterişli ve şatafatlı fallik mimariye, idari otoriteciliğe karşı bir barikat; kısacası, mekân ya da meta dünyasıyla savaşta bir savaş

alanıdır. Bir plan kurmak ve kent toplumuna alternatif bir model önermek zorundadır; ki bu merkezi olanı dağıtan ve komüniter, resmi-olmayan ekonominin önerdiği olanakların avantajını alan ve kapitalist mimari ve kentciliğin eleştirisini geliştiren (ama bu tasarrufu olmayan kaynaklara gereksinim duyan) biridir. Bunun teorik-pratik kırılganlığını aşmak için, başka cephelerden müttefikler bulması gerekir; bölgenin savunulmasına yol açan bir amaç. Kent mekânının özgürleşmesi, özgür bir bölgeyi gereksinir.

Bölgenin nüfusunun azaltılmış ve arttırılmış olması kent alanlarına dayandığı sürece, bölge için mücadele bileşik-kentleşmenin ve onun uydularının sahnesinde bir savaşımdır; ancak bu kelimenin tam anlamında bir kent mücadelesi değildir, çünkü kırsal çevrede vuku bulmaktadır. Bugün hepsi ulaşımı, hidroliği, enerjiyi ya da iletişim ağlarını içersin ya da içermesin, kentleşmeciliğe, nükleerleşmeciliğe, endüstriyel tarım ve altyapı projelerine karşı bir direniş olarak şekilleniyor. Bu planlamaya ve planlama tarafından hizmet edilen ve onları sermayeye dönüştüren amaçların belirlediği yasallaştırmaya karşı bir saldırıdır. Bölgenin savunulması, otonomi için mücadele, ilerleme karşıtlığıdır. Bu daha önce hiç olmadığı kadar mekân dünyasına tercüme edilmiş gerçek bir sınıf mücadelesidir. Dolaşımın bir aracı haline gelen soyut mekânın yayılmasını ve piyasaya karşı olan özgürleştirilmiş bölgelerin komüniter ilişkileri içinde kendini kurma girişimlerini önler. Bölgenin savunulması kent sorununun eksenini oluşturur, çünkü sermayeyle ilişkili bölge artık basit bir mekân rezervi değil, bireysel kârların ana kaynağı ve bir iş "depo"sudur. Kapitalist dolaşımın yeni formu, hammadde fiyatlarının artışı, büyük altyapı projeleri inşaası, yenilenebilir enerji projeleri, çöplerin geri dönüşümü, toprağın turistik dönüşümü, kırsal turizm, vb. temelinde başlar. Artan oranda daha değerli bir toplumsal refah sisteminin parçalanmasının ve son derece güçlü bir aracı rolüyle birlikte bir emek piyasasının kısıtlayıcı düzenlemelerin kaldırılmasının daha fazla sorun olmaması, ama "sürdürülebilir ekonomi"nin finanse edilmesinin, ya da başka bir ifadeyle, "yeşil" yeniden dönüşümün

bedelinin nüfusa ödetilmesinin olmasıyla, bu yeni aşamada devlet kaybettiği önemini geri kazanır. Bu yeni piyasa çevreciliği, egemenliğin ekonomik temellerinde değişiklik yapmayı değil, onları sağlamlaştırmayı amaçlar. Öyleyse, bölgeye, israfa ya da tüketiciliğe karşı saldırıya bir son vermek için herhangi bir öneriyi şarta bağlamaz, ama aksine, amacı onların devamlılığını garanti altına almaktır. "Sürdürülebilirlik" aynıdan fazlası, hatta bir başka renge boyanmış olması anlamına gelir.

Şiddetli kıtlıklar geride kaldığında, toplumsal çatışma kendisini bütünüyle ekonomik etkinlik içerisinde değil ekonomi ve ekonomiye karşı direnen her şey karşısında ortaya koyar. Baş karşıtlık üretim ortamında ya da hizmet sektöründe değil onların dışında ve onlara karşı ortaya çıkar – gündelik hayatta, çalışma dışında ve çalışmaya karşı yerlerde. Böylece devamsızlık, kendini dışında bırakma ve işbirliği, kritik bir önem kazanır. Teorik paradigmanın değişimi -proletaryanın sonu, kapitalist toplum ilişkilerinden kopması, ilerleme karşıtlığı- hiçbir şekilde radikal mücadelenin bırakılması ya da tüm devrimci perspektifin terk edilmesi anlamına gelmez, çünkü karşıtlıklar ortadan kalkmamıştır; hatta azalmamıştır bile. Kabaca yer değiştirmiş ve şiddetlerini arttırmışlardır. Bu paradigma değişimi, ideolojik itiraflar olmadan eleştirel bir düşünme uğraşı ve karşı koyma ve yere geri dönme temelinde pratik bir yeniden-uyum gerektirir. Ancak terketme ve yeniden yerleşme sürecine az önem verildiği sürece, toplumsal çatışma bir belirsizlik içinde seyredecektir, çünkü sağlam yıkıcı eleştiri yeterince ilerleyemez ve karşıtlıklar gölgelerin arasında kalır. Bu teorik belirsizlik durumu, hakiki Martici-işçici ideoloji için pek az uygundur, ama yerine, tasarıları mücadeleyi etkisizleştirmeye hizmet eden, sivil toplumcu hareketin -ki onlar pragmatik ve reformist olarak görülmek isterler, çünkü dolaşımın öncüsüdürler- tehlikeli ölçüde ilerlemesine izin verir. Sivil toplumcu hareketin sahte-hareketleri kapitalist sistemin çelişkileriyle yüzleşmezler, onun yerine devletin tarafsızlığından ve başka türlü bir kapitalizm olasılığından (başka türlü bir gelişme, başka

türlü bir küreselleşme, başka türlü bir siyaset ve hatta başka türlü bir sendikacılıktan) bahsederek gizlerler. Bu hareketin çeşitli maskeler altında -ekolojizm, alternatif-küreselleşmecilik, gelişme-karşıtlığı, kentçilik, alternatif sendikacılık- göze çarpan etkisi, onları kent mücadelesi ve her şeyden önce düşünce alanında verilen bölgesel savunma için gerekli kılar. Gerekli pratik onlarsız ilerleme kaydedemez. Devrimci özne asla sistemin müsamahasıyla, neşeli katılımcı bir yurttaş formunda değil, ama sistemin dışında ve ona karşı, öfkeli firari bir proleter formunda ortaya çıktığına göre, kafa karışıklığı törenleri mümkün olduğunca def edilmeli ve sahtekarlar teşhir edilmelidir.

KENTSEL MEKÂN MÜCADELELERİ NEDEN ÖNEMLİDİR?

Kentsel Mekân Mücadeleleri Neden Önemlidir?*

David Harvey

Toplumsal ve siyasal değişimi dert edinen insanlar ve hareketler açısından, kentsel mekân (ya da mekân ve onun genel üretimi) üzerine yürüyen mücadele, neden toplumsal değişime yol açması bakımından önemlidir?

Sizlere *Kapital*'in ikinci cildi üzerine okumalarımdan ve yazdıklarımdan ortaya çıkan basit bir kuramsal arka plan sunayım. Marx'ın öne sürdüğü ilk genel argüman, artı-değerin, kârın üretim faaliyeti içinde ortaya çıktığıdır. Kuşkusuz, hemen herkesin okuduğu Kapital'in ilk cildi tamamen üretim üzerinedir. Ancak ilk ciltte bile Marx, üretilmiş olan şeyin dâhilinde, değer, piyasada gerçekleştirilmeksizin hiçbir değer bulunmadığını ortaya koyar. Bu nedenle, Marx'ın *Grundrisse*'de de söylediği üzere, sermayenin neyle meşgul olduğunu asıl tanımlayan, üretim ile gerçekleştirilme arasındaki çelişkili birliktir.

Şimdi, bunun üzerine düşünürseniz, üretimin artı-değeri yarattığını görebilirsiniz, ancak aynı zamanda değerin üretildiği yerde gerçekleştirilmek zorunda olmadığını da görürsünüz – değer herhangi bir yerde gerçekleştirilebilir. Örneğin değer, bir Çin fabrikasında üretilebilir ve ardından Ohio, Columbus'taki bir Wal-Mart'ta

---

* Bu metin, David Harvey ile yapılan iki ayrı röportajın kolajından oluşmaktadır. Bu röportajlardan ilki, jadalliya.org'de "On Why Struggles Over Urban Space Matter: An Interview with David Harvey" başlığıyla İngilizcesi ve sendika.org'de "David Harvey ile Röportaj: Kentsel Mekân Mücadeleleri Neden Önemlidir?" başlığıyla Türkçesi yayınlanan röportajdır. İkincisi, The White Review'da yayınlanan "Interview with David Harvey" başlıklı röportajdır. Röportajlara şu adreslerden ulaşılabilmektedir; Bkz. http://www.jadaliyya.com/pages/index/15156/on-why-struggles-over-urban-space-matter_an-interv?utm_source=buffer&utm_campaign=Buffer&utm_content=bufferad60a&utm ve Bkz. http://www.thewhitereview.org/interviews/interview-with-david-harvey/

gerçekleştirilebilir. Bu anlamda kentleşme, pek çok açıdan artı-değerin gerçekleştirilme alanlarından biridir. Sermayenin dolaşımı dahilinde üretim ile gerçekleştirme arasında içsel bir bağlantı mevcuttur ve kentsel alandaki değerin üretimi ve gerçekleştirilmesine dönük mücadeleler, en az işyerindeki mücadeleler kadar önemlidir.

İşçiler daha yüksek ücretler ve daha iyi çalışma koşulları için mücadele edebilirler ve bunu üretim süreci içinde muhtemelen başarırlar da. Ancak onların bakış açısından, ilave ücretlerini alırlar, evlerine dönerler ve kendilerini birden bu ilave parayı, daha yüksek kiralar, kredi kartı borçları, telefon faturaları vs. görünümünde burjuvaziye geri öderken bulurlar. Böylece, işçinin bakış açısına göre, yalnızca üretim alanında olanlar değil, aynı zamanda barınmanın ne kadara mâl olduğu ve gıdaya ve hizmetlere, mağazalardaki metalara, ipotek (*mortgage*) masraflarına ve diğer her şeye ne kadar ödediği de meseledir.

Böylece ben, bir dizi kuramda birbirinden ayrı ele alınan sınıf mücadelesinin iki formunu, çelişkili bir birlik oluşturacak biçimde ele alıyorum. Dolayısıyla şehirlerde gündelik yaşam üzerine süren mücadeleler, en az işyerlerinde süregiden mücadeleler kadar önemlidir. Bu türden bir birlik, her ne kadar pek çok kişi kabul etmeyi tercih etmese de, bana her daim önemli göründü.

Bu durum, ardından, şehirlerin nasıl şekillendiğini, geçim maliyetinin ne kadar olduğunu, kiranın mekânlara nasıl gelir akışları sağladığını ve gettolaşmanın nasıl ortaya çıktığını da etkiler. Tabii burada kendilerine gettolar inşa eden ve kendilerini buraya hapseden zenginlerinkinden değil, tarihsel olarak yoksulların gettolaşmasından söz etmek durumundayız.

Nihayet ben, üretim alanında olanlarla yaşam mekânında olanlar arasında çelişkili birlik olarak adlandırdığım olgu varsa da, bunu tek bir bileşik sorun olarak görüyorum. Şimdi, söylemek istediğim şey: Üretim alanında fiilen muazzam zaferler elde edebilirsiniz ve hemen sonrasında bunların tamamı yaşam mekânında elinizden gidebilir. İşçiler kiraların yükselmesine, yüksek kiralı barınma, telefon faturaları vs. yoluyla artı-değerin kendisinden

geri alınmasına tepki duyarlar – ve biz bunu sermayeye genel olarak baktığımızda, şimdi de görebiliriz.

İşte bu, öğrencilerime ders verirken benim için önemli. Onlara kuramsal olarak işyerine ilişkin ders verebilirim, ancak öğrencilerin büyük kısmı işyerinde değil. Fakat ödedikleri kiralar hakkında konuşmaya başladığınızda, o zaman tam olarak neden bahsettiğinizi anlarlar. Onlara aynı şeyler uğruna savaştığınızı ve dolayısıyla sınıf mücadelesi denen oyunu birlikte oynadığınızı anlatırsınız.

Benim açımdan mahallelerde kentsel mekân ve gündelik yaşamın niteliğine dönük mücadeleler, sınıf mücadelesinin neyle ilgili olduğunun dinamiklerini anlamak açısından kritik önemde. Kuşkusuz, sermaye hakkında inanılmaz olan şey, aşırı esnekliğidir: Burada kaybederse, orada kazanır. Sermayenin işyerindeki gücünün bir kısmını kaybettiği bir sosyal demokrasi dönemi yaşadık ve sermaye yine diğer mekanizmalarla emebildiği kadar artıyı emmeyi denedi. Marksist gelenek de dahil pek çok düşünce biçiminde, yaşam mekânında olanların ikincil bir mesele olarak ele alınması bir talihsizliktir. Sermaye, herkes bunu ikincil bir mesele olarak gördüğünde mutlu olur, çünkü böylece bu âlem sınıf mücadelesi dinamiğinin bir parçası olarak görülmez. Bana göre, üretim ve gerçekleştirme arasındaki bu çelişkili birlik, değerin ve artı-değerin üretimi ile yeniden-üretimi arasındaki ilişki üzerine nasıl düşündüğünüz açısından da önemlidir.

Kuşkusuz Marksist teorinin sorunlarından biri, kimsenin gerçekleştirilme süreci üzerine olan Kapital'in ikinci cildini okumamasıdır. Herkes üretim sürecinden bahseder, ancak kimse gerçekleştirme sürecini tartışmaz. İkinci cilt çok zor okunan bir kitap, fakat bu kitabı ıskalamak, bana göre, ortada üretim ile gerçekleştirmenin birliğini görmeyen radikal analizlerde ciddi bir eksiklik olduğuna işaret ediyor.

İstanbul'da Gezi Parkı isyanlarının kentsel kökleri daha belirginken, Arap isyanlarında, her ne kadar örneğin Mısır'da barınma krizi ve gençlerin aile kurmak için ev sahibi olmalarının imkânsızlığı yaygın sorunlarsa da, daha az belirgindi. Bu

iki isyanda kentsel krizin konumlanmasındaki farkları nasıl karakterize edebilirsiniz?

Aslında İstanbul ya da Kahire üzerine bir uzman değilim, bu nedenle hakkında hiçbir şey bilmediğim bir dünyanın uzmanı olmanın oldukça utanç verici olduğunu söylemek durumundayım. Söyleyebileceğim, isyanın hemen öncesinde İstanbul'daydım ve kuşkusuz İstanbul'u, hayret verici bir kentsel yeniden gelişimin sürmekte olduğunu anlamaya yetecek kadar biliyorum. Her yerde inşaat vinçleri vardı! Türk ekonomisi dünyada en hızlı büyüyen ikinci ekonomi ve kuşkusuz inşaat ve kentleşme bu büyümede rol oynuyor. Ancak burada bir balon var ve balonun şişmesi süresince insanlar yerlerinden ediliyorlar. Orada ağzımı açtığımda pek de hoş görülmedim, çünkü bir radyoya konuk oldum ve onlara gördüklerimin bana 2005'teki ekonomik çöküş öncesi Madrid'i hatırlattığını söyledim. Bugün İstanbul'da insanların yerlerinden edilmesine karşı süregiden bir sürü mücadele var. Bazı meslektaşlarımın beni şehrin farklı yerlerine götürerek, soylulaştırma ve zorla tahliyelerin nerede olduğunu göstermesi ise benim şansımdı.

Bana, bu koşullarda, kentsel-toplumsal hareketler açıkça kaygılı gibi göründü. Hükümetin İstanbul için tasarladığı mega projelere karşı yoğun bir ajitasyon mevcuttu. Hükümet Taksim Meydanı için planlarını açıkladığında, buna çeşitli tepkiler verileceği konusunda şaşırmadım. Ancak anlatabildiğim kadarıyla, tepki genel olarak Mısır'daki ve Kuzey Afrika'dakine benzer bir merkeze sahip olmadı. Kuzey Afrika'da mücadelelerin büyük kısmının arka planında son 15 ila 20 yıldan bu yana tekrar eden ekmek isyanları vardı. Gıdanın pahalı olması ciddi bir sorundu, ancak halklar aynı zamanda etraflarında şekillenen eşitsizlikte muazzam bir artışa da şahit oluyorlardı; ortada açıkça çok fazla yolsuzluk dönüyordu.

Kahire'de Arap isyanları ortaya çıktığındaki ilk düşüncem, 1848 Devrimleri'ndeki Paris'e ne kadar da çok benzediğiydi. 1848 Paris'i ve Kahire'nin ilginç paralellikleri vardı. 1848'de Paris'te halk, Kral Louis Phillipe'ten kurtulmaya karar vermişti.

Kraldan kurtuldular, fakat bu işin kolay kısmıydı. Buna 1848'in Şubat Günleri adı verilir. Bunun eşdeğeri, Mısır'daki Mübarek'in devrilmesiyle sonuçlanan 25 Ocak (2011) isyanları olacaktır. Paris'te, birkaç ay sonra, 1848'in Haziran Günleri boyunca, bu kez işçilerin isyanıyla yüz yüze gelindi, düzen ancak askeri bir aygıt eliyle sağlanabildi ve isyan bastırıldı. Paris vakasında, halkın nasıl idare edileceğine ilişkin öğrenilmiş bilgi, Fransa'dan bir Fransız sömürgesi olan Cezayir'e aktarıldı. Askeri aygıt kent meydanlarında halka sömürge nesneleri gibi davranıyordu ve vuruyordu. Bu isyanın sonu da böyle geldi. Mısır'da 30 Haziran 2013 sonrasında, 3 Temmuz'da olanlar, ordu eliyle yürüyen baskı anlamında Haziran Günleri ile tuhaf bir benzerliği çağrıştırıyor. Ancak Kahire'de sosyalist bir devrim olmuyordu; daha çok, yolsuzluktan ve eşitsizlikten kurtulmayı amaç edinen ve daha demokratik bir toplum yaratmaya çalışan bir burjuva demokratik devrimden bahsedilebilir. Bu türden bir benzetmeyi yapıyorsam da, bunun ne kadar kullanışlı olduğunu bilmiyorum.

Aynı zamanda Kahire'de beliren açık bir güçler ittifakı da mevcuttu ve burada İstanbul ile bazı paralellikler olabilir. Kahire'deki işçi hareketleri, belirli bir zamandan bu yana dillendirdikleri üzere bir araya geldiler. Böylece isyana katılanlar arasında işçi hareketleri vardı, memnuniyetsizliği açık olan gençlik vardı ve eşitsizlik, yüksek gıda fiyatları ve yolsuzluktan memnun olmayan şehir nüfusu vardı. Fakat Kahire'deki ittifak benzeri olmayan bir ittifaktı ve aynı şey İstanbul'da da hayata geçti. Örneğin İstanbul'da, bir işçi sınıfı takımının (Beşiktaş) taraftarları da isyana katıldı. Feministlerin itiraz ettiği cinsiyetçi sloganlar da attılar. Sonra sloganlarını değiştirebileceklerini söylediler ve değiştirdiler de. Dolayısıyla, her iki vakada da, oldukça otokratik bir yönde faaliyet gösteren bir rejime dönük memnuniyetsizliğe odaklı ve her türden müzakereyi reddeden benzersiz bir ittifak mevcuttu. Ben bunlardan herhangi birinin bir sosyalist devrim olduğunu söylemiyorum. Her ikisi de memnuniyetsizlik çerçevesinden birer kentsel isyandı.

İstanbul vakasında -ki bu, Paris ile olan paralelliği muazzam olan klasik bir vakadır- Türk hükümeti İstanbul'u sevmiyor. İstanbul, aynen diğer büyük kent merkezleri gibi muhalefetin merkezi. Bu anlamda hükümetin kendisi aslında kentsel-karşıtı değil, çünkü sadece bu tarz bir kentsel gelişmenin peşinde olması nedeniyle, kesinlikle bu alanlarda baskın olan nüfuslardan yana değil.

Occupy Wall Street (OWS) hareketi ile Arap isyanları arasındaki paralellikler (ya da bir paralelliğin olmaması) tartışılmaya devam ediyor. OWS'nin bileşenlerinin bir kısmı hareketlerinin ilhamını Arap isyanlarından aldığını söylüyor, diğer kısmı ise iki hareketin koşullarının farklı olduğunu ve bu nedenle karşılaştırılamaz olduklarını öne sürüyor. OWS ile Arap isyanları arasında her bir bağlam dahilinde ihtilaflar ve toplumsal eşitsizlikler anlamında ne gibi farklar görüyorsunuz?

"Arap Baharı"na dönük izlenimim, duyarsız olarak görülen yönetici bir rejime karşı her türden memnuniyetsizi bir araya getiren geniş bir "popülist" hareket olduğu. OWS ile ise pek haşır neşir değilim, çünkü o yıl akademik bir vesileyle ülke dışındaydım. Ülkeden çıktım ve on gün sonra Wall Street'i işgal ettiler.

OWS hareketine katılan insanların bileşimine bakarsanız, Tahrir Meydanı'nda ya da hatta Gezi Parkı'nda ortaya çıkan nüfus bileşimi denli çeşitli olmaktan çok uzak olduğunu görürsünüz. Wall Street'tekiler ideolojik açıdan anarşist ve otonomist düşüncenin çok güçlü biçimde harekete geçirdiği küçük bir gruptu. Radikal bir gündeme sahip ve bu radikal gündemi ortaya koymak isteyen insanlardı. Sonrasında "% 99" adına konuştuklarını iddia edecek olan çok küçük bir gruptu.

OWS kuramsal açıdan ilginçtir, çünkü bir öncü hareket oldukları fikrine asla yanaşmayacaklardır, ancak aslında öyledirler ve onların asli çelişkisi de budur. Bu hareketi nasıl daha başka bir şeye dönüştüreceklerine ilişkin bir sürü iç tartışmaları vardı. Belirli kurallar kondu. Her şey yatay işlemek durumundaydı. Bence, dışarı çıkmanın ve kazanımlar sağlamanın mümkün olduğu anlamında "Arap Baharı"ndan gelen bazı ilhamlar vardı. Bu türden

hareketlerin hepsinde merkeziyet önemliydi. Kuşkusuz Henri Lefebvre, merkeziyetin siyasi aktivizm için kritik önemde olduğunu iddia ediyordu. Her iki örnekte de, hem "Arap Baharı"nda hem de OWS'de, merkezi bir sembolik mekânın işgali söz konusu. Fakat OWS'de yer alanlar ile Tahrir Meydanı ya da Gezi Parkı'nda yer alan kişileri sayarsanız, pek de büyük paralellikler bulamazsınız.

Nihayet her iki hareket de toplumsal eşitsizliğe dair bir şeylerle eklemlenmiştir. Wall Street'tekiler her ne kadar küçük bir radikal grup da olsa, bence Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasi iletişimi değiştirmiştir. OWS'ciler toplumsal eşitsizlik meselesini olması gereken yere yerleştirdiler. OWS'den önce olması gerektiği yerde değildi ve bana göre Obama'nın yeniden seçilmesi bile bir yere kadar toplumsal eşitlik sorundan doğdu. New York'ta, artık milyarder sınıfın safında olmayan, artık iki şehrin, zengin şehri ve yoksul şehrinin var olduğu yollu konuşan ve toplumsal eşitsizliğe dair bir şeyler yapmak isteyen bir valiyi, Bill de Blasio'yu seçmek üzereyiz. [Bu söyleşi yapıldıktan sonra, Bill de Blasio seçildi]. Yani, evet, OWS herkesin düşüncesinin ön saflarına toplumsal eşitsizlik sorununu yerleştirmekle büyük bir etki yarattı.

O halde, sıradaki sorumuz OWS'nin bir hareket olarak ve etkisinin sona erdiği düşünüldüğünde yeterince başarılı olup-olmadığı üzerineydi, ancak görünen o ki siz bunun aksini, OWS'nin daha önce tartışılmamış bazı önemli tartışmaları ön plana çıkardığını ileri sürmektesiniz.

Bence OWS'nin önemli bir etkisi oldu ama kendi hedefleri doğrultusunda değil. Hedefleri daha çok şehri radikalleştirmek ve her yerde otonomist-anarşist komünler kurmak yönündeydi. İlginç olan şey o ki, OWS hareketi bitmiş değil. Kasabalarda ziyadesiyle aktif ve Sandy Kasırgası'na karşı hızla ve etkili biçimde harekete geçen bir insan kitlesi edindiler. Bu nedenle pek çok takdir topladılar, çünkü fiilen Kızıl Haç ya da Federal Acil Durum Yönetimi Ajansı'ndan daha hızlılardı. Ben her şeyin bittiğini söylemenin adil olduğunu düşünmüyorum. OWS siyasi görünürlüğünü, sembolik merkezi mekândan

tahliye edildiklerinde kaybetti. Kasabalara dağılırsanız, kimse orada ne yaptığınızı fark etmez, ancak New York'un kasabalarında halen süregiden bir sürü çalışma var.

Bunun bizim toplumsal hareketleri gözümüzde nasıl canlandırdığınızla bir bağlantısı var mı? İnsanlar artık sokaklarda olmadığında hareketin de bittiği düşüncesi ortaya çıkıyor, oysa siz OWS dağıldıysa bile, çalışmalarının New York gibi şehirlerdeki siyasi arenayı yeniden şekillendirdiğini söylüyorsunuz.

Siyasetin büyük kısmı semboliktir. Siyasette, örgütsel düzeyde kazanamadığınız bir şeyleri, sembolik düzeyde kazanırsınız ve bu sembolik kazanım fiilen son derece önemlidir. Yeni New York valisi, yapacağı ilk şeyin, bütün şehre evrensel okul öncesi hizmetini sağlamak adına zenginlere ek vergi koymak olacağı sözünü verdi. Bir vali adayının, OWS'nin toplumsal eşitsizliği sebatla gündeme sokması gerçeği olmasaydı, bunları söylemeye cüret edeceğine inanmazdım.

Hem OWS hareketi hem de Ortadoğu'daki çeşitli protestolar, kamusal alanın (parkların, meydanların) işgalinin taktiklerinin kilit bir bileşeni olarak kullandı. Bu mekânsal taktiklerin, ortaya çıkan her tür hareketi nasıl şekillendirdiğini ve bu taktiklerin ne türden bir siyasete ve imkânlara kapı araladığını düşünüyorsunuz ve bu hareketlerin sınırları nelerdir?

Bence bu hareketlerin işgal ettiği mekânların merkeziyeti inanılmaz. Bir başka şey yaptığınızda elinizden kaçıracağınız merkezi bir mekânı işgal ederseniz şayet, dikkatleri çekersiniz. Siyasetin büyük kısmının sembolik olduğundan hareketle, bu sembolik hareketler gerçekten bir şeyler kazanmak adına önemlidir.

OWS hareketi etrafında ortaya çıkan şeylerden biri, hangi kamusal alanların siyasi müşterekler olduğudur. Bizim açımızdan, etrafta bir sürü kamusal alan olduğuna kaniyizdir, ancak bu mekânların hiçbiri kamunun istediği şeyi yapmasına uygun değildir. Kamusal alan, ortak bir amaca hizmet etmek adına, orada olmayan düzenlenmiş bir mekândır. Artık müşterekler bahsinde

şehirde yeni bir vurgu mevzubahis: Kamusal alanlar bizim fiilen toplanabileceğimiz yerler midir?

OWS ile ilgili bir diğer dikkat çekici şey, polis baskısının nasıl bu kadar çabuk geldiğidir. Elimizde sağdan örnek niteliğinde bir hareket, Çay Partisi [Tea Party] var. Kısa zaman önce Çay Partisi Washington'daki İkinci Dünya Savaşı anıtının etrafındaki korkulukları yıktı, bunları alıp Beyaz Saray'ın önüne attı. Polis tek bir kelime dahi etmedi. Fakat bunu Zuccotti Parkı'nda [New York'taki Wall Street protestolarının merkezi olan özel mülkiyetteki kamusal alan] yapsaydınız, derhal tutuklanırdınız. Bence polisçe tutuklananlardaki bu uyumsuzluk şimdi kamusal ilgiye mazhar oluyor. Ben, bu türden sembolik mekânlar üzerine mücadelelerin solun taktiklerinin önemli bir parçası olduğunu düşünüyorum.

Marksist coğrafyacılar açısından, kentsel durumun (kapitalist, neoliberal vs.) üretimindeki değişimler toplumsal adalet için zorunludur. Yine, diğer pek çok kuramcı ve aktivist, işyerindeki mücadelelere odaklanıyor. OWS ya da Arap isyanları, sınıf mücadelesinin dikkatini kentsel duruma yeniden çekti mi?

Bunları bir araya koymak zorundasınız. Eğer işyerini değiştirir, şehri değiştirmezseniz, bir yerde durup hedefin ne olduğunu düşünmeniz gerekir. Eğer insanlar bütçelerine uygun konfordan yoksun berbat barınma koşullarında yaşıyorlarsa, eğer insanlar işleri olduğu halde evsiz kalıyorlarsa, o zaman işyeri dahilinde mücadele vermek ve hatta kazanmak bile, şehir gerileyen bir batakhaneye dönüştüyse, sizi hiçbir yere götürmez. Bu meseleler şu anda, örneğin Detroit'in iflasında karşımıza çıkıyor. Bu, mücadelelerimizin neyle ilgili olması gerektiğinin kilit önemdeki cephelerinden birisidir ve bunu bir mücadelelerin birliği olarak düşünen çok az kişinin olması bana oldukça garip geliyor.

İdeolojik açıdan, Avrupa'daki en güçlü sol partilerden birisi olan Britanya'daki Sosyalist İşçi Parti, işçi -fabrika- temellidir, yine de en başarılı eylemlerinden birini, kentsel bir mesele olan nüfus vergisi üzerine yaptı. Bu, Margaret Thatcher'dan kurtulmayı sağlayan meseleydi. Parti'nin siyasette etkin olduğu kadarıyla, aslında bunu, muazzam bir fark yarattıkları kentsel bir meseleye -yerel yönetim finansmanı reformuna- borçlu olacaktı.

Gramsci'nin, işçi konseyleri lehine kuşkusuz oldukça militan olduğu 1918'den kalan ve işçi konseylerinin sadece işin belirli bir alanında neler olduğuyla ilgilenmekle yetindiğine ilişkin mükemmel eski bir açıklamasını buldum. İşçi konseylerinin eksiklerinin mahalle örgütlenmeleri tarafından giderilmesi çok önemlidir. Mahalle örgütlenmeleri, çöpçüleri, ulaşım işçilerini ve banka memurlarını ve hemen herkesi içerdiği oranda, insanlar bir bütün olarak işçi sınıfının koşullarına dönük daha anlayışlı olacak ve ardından işçi konseylerini kendi endüstriyel üretimlerinin belirli alanları hakkındaki bazı düşüncelerin mecrası haline getireceklerdir. Gramsci şunu söyler: "Gelin bu iki örgütlenme formunu bir araya getirelim". Benim siyasetimin de başından beri esasen bu olduğunu düşünüyorum, fakat kentsel olan üzerine vurgu yapmaya devam ediyorum, çünkü Marksist ve sosyalist hareketlerin içindeki solcu meslektaşlarımın büyük kısmı, işçi sınıfının şehir içindeki koşullarına bir bütün olarak bakmak yerine, yalnızca üretime ve işçi hareketine vurgu yapmayı tercih ediyorlar.

Henri Lefebvre, siz ve diğer Marksist coğrafyacılar, şehirlerin ve genel olarak yapılı çevrenin, dünyanın pek çok şehrinde, işçi sınıfını ve yoksul insanları artan ölçüde -kentlerin çevresine ya da gettolara ve gecekondulara sürerek- bertaraf eden yükselen toprak ve konut fiyatlarıyla mülksüzleştiren sermaye birikiminin mekânları olduğuna ilişkin tartışmalar yürüttünüz. Yapılı çevre üzerine toplumsal mücadelelerde ilerlemekte bize yardımcı olabilecek kavramsal olanaklardan bazıları nelerdir?

Evet, ancak şehir sermaye birikiminin bir mecrası olmak dışında, aynı zamanda sermayenin gerçekleştirilmesi için de bir mecradır ve siz bu mücadeleleri bir araya getirmek zorundasınız. Sizin de söylediğiniz üzere Lefebvre, ben ve diğerleri paranın şehir inşasına aktığı ikincil bir sermaye döngüsünün mevcut olduğunu söylüyorduk. Şehri kurmak, en az bir fabrikadaki ıvır zıvırları kurmak kadar önemlidir. Şehri kimin kurduğuna ve nasıl kurulduğuna yeterince dikkat etmiyoruz. Bugünlerde işgücü sıklıkla nedensel ve geçicidir - işgücü dolaşmaktadır, örgütlenmesi

zordur. Fabrika emeğinin büyük kısmının yok edilmesine bakarak pek çok kişi "İşçi sınıfı nerede?" diye merak etmektedir. Buna yanıt olarak, işçi sınıfını, kentsel yaşamı üreten ve yeniden üreten bütün insanlar olarak kavramsallaştırmamız gerekmektedir.

Asi Şehirler'de sizin anladığınız gibi, Güney Amerika ve Birleşik Devletler'deki kent hakkı kampanyaları, kentleşme süreci üzerinde demokratik denetime sahip olmamız gerektiği fikrinin bir özeti gibi görünüyor.

Kent hakkı argümanı bir dereceye kadar, kent hakkı hareketinin Birleşik Devletler'de gelişmiş olduğu olgusuna bağlıydı. Bu toplumsal hareketlerle diyaloga girenler, ben ve Peter Marcuse gibi kimselerdik. Tanıdıkları şeyler, şemsiye formunda bir örgütlenmeye ihtiyaç duyan, kendi bireysel meseleleriydi -ister evsizlik, kentsel dönüşüm, ya da gençlere karşı polis şiddeti olsun- ve onlar da böylece kent hakkını seçtiler. Ben de aralarındaki ortaklıkları bulmaya çalıştım.

Kent hakkı, kuramsallaştırmanızda neden bir insan hakkı olarak içeriklendirildi?

Çünkü bir kent hakkında konuşmanın avantajı (ve kimi dezavantajları da var) onun ikonografik ve imgesel bir tarihe sahip olmasıdır. Sık sık ütopik istekler ve ütopik düşünme için bir odak noktası olur. Ütopyalar hakkındaki alternatif kent planlamalarının çok uzun bir tarihi olmuştur. Öyleyse, kent hakkında konuşmanın avantajlarından birisi, daima mevcut olandan başka bir şey yapmayı denemek üzerine olmasıdır. Bu durumda şu soru ortaya çıkar: Neden halihazırda mevcut olandan başka bir şey yapmak istersiniz? Kent hakkı hareketinin bütünüyle kabul ettiğini düşündüğüm basit bir yanıt, kenti sermayenin yaptığı ve onu kendi imgesine göre yaptığıdır. Bu makul yaşam koşulları için uygun türde bir kent değildir. O halde benim deyişimle, bu "boş gösteren"i nasıl ele alabilir ve onu, *condominium* ve ofis alanları açmak isteyen sermayenin ve kapitalist planlamacıların verdikleri anlamdan farklı bir anlamla nasıl doldurabiliriz?

Kente referans verirken bunu, elbette alternatif kentlerin uzun tarihi ve ütopik hayaller karşısında konumlandıracağız. Bu durum-

da, isterseniz bu, kent hakkını almanın ve onu en temel insan haklarından biri olarak tanımlamanın büyük avantajıdır. Nasıl türde bir kent örmek istediğimiz, nasıl türde bir insan olmak istediğimizden ayrılamaz. Çünkü esasen, bu kapitalist kentleşme rejimi altında olduğumuz insan türünden gerçekten hoşlanmıyoruz.

Tıpkı kent yaşamı gibi, hepimizin ortak alanda ürettikleri için ortak bir mülkiyete sahip olmamız gerektiği fikri de aynı şekilde işleyebilir mi?

Ortak alanlar bir kent neye dair ise onun parçasıdır. Kent fikrinin belirli bir avantaja sahip olduğuna ulaştım; şöyle ki bu, son derece heterojen bir insan kitlesinin, nasıl ortak bir politikada buluşabileceği hakkındadır. Bu mesele zorunlu olarak, ortak alan literatürü dışından çıkmak zorunda değildir.

Bir işi, bir proletaryayı oluşturan şeye dair klasik endüstrileşmiş fabrika işçisi kavramsallaştırmasından farklı, bütünüyle heterojen bir anlayıştan hareket ettiğiniz görülüyor.

Evet. Fabrikaların gözden kaybolmasıyla, kentler bana çok daha fazla mücadelenin odak noktası olarak görünmeye başladı. O halde soru şudur: Kenti kim üretiyor? Kenti kim geçindiriyor? Kenti kim ayakta tutuyor? Eğer kenti üreten ve ayakta tutan tüm bu insanların kent hakkına ve politik bir sese sahip olması gerektiğini söylerseniz, öyleyse kenti, işçi sınıfının kim olduğuna dair tümüyle farklı bir kavramsallaştırma etrafında, politik mücadelenin odak noktası olarak bulursunuz. Tarihsel olarak bakar ve (örneğin bir Dickens romanı okursanız) çalışan karakterlere bakarsanız, onlar fabrika işçileri değildir. Bütün bunlar kent yaşamını ayakta tutan insanlardır. Ve bunlar çoğunluktur, aslında, hatta 19. yüzyılda bile hizmet işçileri son derece önemliydiler, tabii şimdi de.

Hizmet işçilerini nasıl örgütlersiniz? Bir toplumsal değişimin itici gücü olabilecek bir proletarya kuvvetinin parçası olabilirler mi? Kent hakkı ittifakı içindeki örgütlenmelerden birisi de hizmet işçileri ittifakıdır. Öyle ki New York kenti hizmet işçileri, kent hakkı mücadelesi neye dair ise, onun en önemli parçasıdır.

Emek aracılığıyla doğrudan değer üreten iş ile ileriki bir zamanda mal edilecek, kent içindeki ortak alanları üreten iş arasında ne kadar uzak bir ayrım koyuyorsunuz?

Marx nakliyat etkinliğinin değer ürettiğini belirtir. Londra çevresinde gördüğünüz giden tüm nakliyat tırları aslında değer ve dolayısıyla artı-değer üretiyorlar. Şimdi biz, nakliyat işçilerini klasik proletaryadan diye düşünmüyoruz. Onlar son derece farklılar, ancak fabrika işçileri kadar değer ve artı-değer üretiyorlar. Ve değişmeyen-sermayenin tamir işçileri, inşaat iskeleleri kuran ve söken Londra'daki bütün insanlar, esasen değer üretiyorlar. Kimin esasen üretici işçi olduğunu tekrar değerlendirmek zorundayız, hatta klasik Marksist anlamda bile.

Bir kent ortamında bu anlamda değer üretmek için rağbet olmayan, ancak her daim özelleştirme tehdidi altında olan kültürel üretim formları -eski endüstriyel alanlardaki sanat işçilerini, diyelim, ama eşit bir şekilde, belirli bir sokak yaşam formu üreten göçmen toplulukları da düşünüyorum- bulunur.

Evet, eşyaların götürülüp metalaştırıldığı, elinden alma aracılığıyla birikim sürecini çokça vurguladım. Tarihin, sanat nesnelerinin ve geri kalan her şeyin büyük çaplarda metalaştırıldığını gördük. İnsanlar son derece canlı bir kent semti yaratırlar ve sonra aniden, planlayıcıların gelip evleri satın aldıklarını ve onları yüksek fiyatlara satmaya başladıklarını görürler. Peki ama başkalarının yarattığı bu canlı semtte yaşamak çok iyi değil mi? Bu ortak alanın kendisine mal edilmesidir. Bu mal etme ve elinden alma aracılığıyla birikim edimlerinin, kent içinde yaygın olduğunu düşünüyorum.

Elinden alma aracılığıyla birikime karşı mücadelenin, üretimdeki emeğin mal edilmesine karşı mücadeleye dair bir politik hareketin merkezinde olması gerekir. Daha kapsamlı bir politik mücadelenin parçası ve üyesi olmalıdır. Tüm bunların bir araya gelmek zorunda oldukları, bir birlik olarak bir araya geldikleri yer, kent yaşamıdır. Kent içinde sömürü ve ezilmenin tüm bu formlarını neredeyse bir gün içerisinde deneyimliyoruz.

İnsanların elinden almalara karşı örgütlenmeleri, ya Newham'daki Marangoz'un mülkü gibi doğrudan tehdit altındaki bir topluluğun savunmasının yolu, ya da daha spekülatif bir yolla İşgal hareketi olarak kutuplaşıyor gibi görünüyor.

Evet, daha ileriye yönelik bir yol. Kent olaylarına dair birçok mücadelenin etrafındaki sorunlardan biri, yapılmış bir şeye, sonlanmış bir şeye karşı tepki göstermektir. Kent hakkı etrafında yeniden oluşmaya başlayan şey, olaya karşı sadece tepkisel olmanın yeterli olmadığı bir tanımaydı. Görevlerinden birisi, alternatif bir kentleşme projesinin neye benzeyeceğine ve hangi türde stratejileri takip edeceğine dair bir platform yaratmaktı. Örneğin sadece, sırf kamu alanlarını özelleştirmeden korumak yeterli değildi. Yapmamız gereken, kamu etkinliğine çok daha fazla alan açılması için kavgacı bir kampanyaya sahip olmaktı. Daha da fazlası, onları, devlet tarafından düzenlenen kamu alanları olarak değil, ama meclislere ve ortak politik aktivizme bağlı alanlar olarak görmekti.

Bana kalırsa, kent hakkının birçok mücadele için neden yararlı bir başlangıç olduğuna dair, kendimizi politik olarak ifade etme hakkına sahip olduğumuz söylenebilir. Öyleyse, "peki, bunu nerede yapabiliriz? Paternoster Meydanı'na gidemeyiz, orası özelleştirilmiş kamu alanı. Nereye gidebiliriz? Güzel, St. Paul'ün merdivenlerine gitmek zorunda kalacağız" dediğinizde, aslında izin almada bürokrasi aracılığıyla ilerlemeden politik eylemde bulunabileceğiniz kamu alanının pek olmadığını fark edersiniz. Politik bir varlık olmak için izin mi almak zorundayım? Demek istiyorum ki, bu bir şekilde bütünüyle yanlış. Bence daha fazla insan bunu gördükçe, bizler muhtemelen daha fazla savunma hali yerine ileriyi de kapsayan bir hale geleceğiz.

Olimpiyatlar, şehrin militarize edilmesi, sahte-kamu alanlarının kontrolü gibi gelişmelerin bunları şiddetlendirmesine dair bakışınız nedir?

Şöyle ki Olimpiyatların, planlayıcılar için büyük projeler olmasının uzun bir tarihi vardır. Bu, öyleyse, nüfusun kırılması için bir bahane verir. Roma Olimpiyatları'nın, Montreal Olimpiyatları'nın

büyük çapta kırımın ve yerinden etmenin devamı eşliğinde uzun bir tarihi vardır. Olimpiyatlar hakkındaki oldukça ilgi çekici bir başka şey ise, aslında daima borçlanmayla finanse edilmeleridir. Bu yüksek bir gideri aklamak için de büyük bir araçtır ve bunun bir sonucu olarak, kaç kentin derin finansal sıkıntılara düşmüş olması da oldukça ilgi çekicidir. Yunanistan'ın bir sorun yaşadığını, bunun tam da şimdi olduğunu, çünkü Olimpiyatlar'ın düzenlendiğini söylemenin tesadüf olmadığının bir parça temeli vardır. Borçlanmanın bir parçası olarak, şimdi boş olan, etkin kullanımı iki haftanın (ya da her ne kadarsa) üzerinde kullanımda olmayan tüm bu stadyumların inşa edilmiş olması olgusuyla çok ilgisi vardır.

Bolivya'daki El Alto örgütünü, iyi pratiğin bir örneği olarak bir asi şehir diye önermiştiniz. Bu örnek, o şehrin coğrafi özgüllüğüne ve kontrol ettiği ticari yollara mı bağlı?

Bence ne zaman bir şehirde vuku bulan bir isyana baksanız, ona dair daima birçok coğrafi özgüllük vardır. El Alto orada kesinlikle bir avantaja sahipti. La Paz'a doğru dört ana güzergahtan üçünü kontrol ediyordu ve ne zaman ki onları kesti, bunu yapma gücünü elde etti. Fakat bu neo-liberalizmin paradokslarından birisidir. Esasen El Alto kendi başına bırakıldı, böylece diğer semt örgütleriyle birlikte sürdürülen birçok gayri resmi idare elde etti ve yerel yönetim de son derece zayıftı. Burjuvazi kötü temsil edildi, çünkü El Alto aslında La Paz'da yaşamaya durumu el vermeyen göçmen insanlardan, ya da sürgün edilmiş ve La Paz'a giremeyen kırsal gruplardan, ya da işlerini kaybedecek olan madencilerden, ve diğerlerinden oluşuyordu. Bu gibi sebeplerden dolayı, orası oldukça özeldi.

Bence oluşturulan örgütlülük, kısmen yatay, kısmen dikey, kısmen liderli, kısmen sorumluluk temelinde, oldukça ilginç, bir formların karışımıydı. Bunu New York'ta tekrarlamaktan, en azından tarzını başka yerlerde tekrarlamaktan söz etmiyorum. Ve bu kent hareketlerinin kuşkusuz çok güçlü bir şekilde kültürel tarihe ve kültürel geleneğe bağlı oldukları durumu var. Fransızlar öyle bir ruhla sokağa çıkar ve protestolarını yaparlar ki bunu Britanya'da göremezsiniz.

Öyleyse daima özgüllük var. Öne sürdüğüm şeylerden bir tanesi de, doğrusu nasıl bir araya geldikleri ve çalıştıklarına dair bu örnekler üzerinde yeterince çalışmadığımız. Suriye'deki Humus gibi bir kentte neler oldu? Şimdi orada daha çok Paris Komünü'ne benzer bir örnek bulursunuz. Açıkçası Humus oldukça büyük bir devrimci ruhun -muhalif ruhun- yayıldığı bir yerdi; ancak kuşkusuz, bir kere ordu tarafından kuşatıldığında, sadece rastgele bombalandı ve büyük bir şiddetle hemen ezildi. Bu tarihe bakınca, bizim çok daha fazla şey yapmamız gerekiyor.

Kapitalizme karşı bir kent üretmek meselesinin, ilk ilkeden çok, politik bir kent üretmek için yollar ararken ortaya çıkacak olan şey olduğundan bahsetmiştiniz.

Hemen şimdi, tüm kenti nasıl politik olarak anti-kapitalist bir proje etrafında organize edeceğimizi düşünmemiz gerekir. Bir anti-kapitalist kent projesinin ürün vermesi oldukça uzun bir zaman alacaktır. Bir verili yılda en fazla yapabileceğiniz, diyelim, konut stokunun yüzde üç oranında değişmesidir. Başka türde bir kent ve başka türde bir kentleşme için daha uzun vadeli bir stratejiye ihtiyacımız olacaktır. Bunu yapmak için önce bunu yapacak olan politik iradeyi büyütmeliyiz ve bunu yapmak için politik zorunluluk algısını elde etmeliyiz. Bu epey uğraş alacaktır.

Örneğin, küresel ısınmanın bakış açısından bakmak zorunda olduğumuz en önemli sorunlardan birinin, fazla kent dışı mahalleler oluşturma olduğunu öne süreceğim. Bu durumda kent-dışı mahallelerden uzaklaşmanız gerekir. Birçok insan bu yaşam tarzını bırakmak istemiyor. Peki, herkesi bunu yapmanın iyi bir şey olduğuna ikna edene kadar (ve bunu yavaşça, bilinçli bir şekilde ve adım adım yapmalıyız), öyleyse enerji bağımlılığını azaltmalı ve -kent dışı mahallenin yaşam tarzına bağlı- savurgan enerji tüketimini yeniden düzenlemeliyiz – bunu yapana kadar, o sorunu çözmeye yetkin olamayacağız.

O halde kent hakkı için projenin ilk kısmı etkili bir eğitim mi?

Eğitim çok önemli, ama deneyim de öyle. Formel bir eğitim var, ama bana kalırsa bir araya gelmenin deneyimi ve kolektif projeler geliştirmenin yollarını aramak, esasen olabilecek en önemli şeylerden birisi.

Hansa Birliği'ne bir rakip, kent hakkı kampanyalarının olası ideal bir sonucu olarak, bir "sosyalist kentler konfederasyonu" önermiştiniz. Bu kulağa fantastik bir fikir gibi geliyor.

Bu ilk bakışta biraz uzak bir düşünce olarak görülebilir ancak bugün bile şehirler arasında en iyi uygulamaları bulup hayata geçirmeye dönük yoğun bir iletişim söz konusudur; ABD'de bireysel silahlanma gibi meselelerde, kent yönetimleri arasında ilerici sonuçlar doğurabilen işbirliği ağları bulunmaktadır. Bu türden uygulamaların daha da ileri götürülerek, neoliberal uygulamalara karşı örgütlü bir kentsel direniş inşa etmek adına kullanılmaması için hiçbir neden göremiyorum. Örneğin İngiltere'de kent yönetimlerinin bahsi geçen sözüm ona Yatakodası Vergisi'ne[45*] karşı koordineli bir yanıtı, daha önce uygulanmış olan nüfus vergisine karşı mücadeleye benzer bir mücadele olabilecektir. Bu türden mücadeleleri veriyoruz ancak sonrasında bunları tam anlamıyla analiz edip, ortaya çıkardıkları imkânları değerlendirmiyoruz.

Biliyorsunuz, ben hâlâ 15 Şubat 2003'ten, bütün o kentlerde savaşa karşı aynı zamanda yürüyüşler olmasından şaşırtıcı oranda etkilenirim. Sanırım dünya çapında aşağı yukarı iki yüz seksen yedi kentti. Kendi kendime düşündüm ki, bu daima kent ağı içinde saklı olan bir tür politik gücün ifadesi mi? Ve eğer kent ağı içinde saklı bir politik güç varsa, sol neden bilinçli bir şekilde bunu takip etmiyor ve onu daha ileriye iterek mobilize etmiyor?

Gördüğümüz şey, pratiklerin bir kentten bir başkasına doğru çeşitli yayılımları. Örneğin kimi kentlerdeki çevresel pratikler şimdi başkalarına yayılıyorlar ve katılımcı bütçe fikrinin çeşitli türden yollarla kent ağında süzüldüğünü görüyoruz. Kent ağı politika yapmak için verimli bir zemin ve bizim orada olmamız gerekir.

Onların kendi ağlarını kullandıkları gibi, biz de o halde kendimizin olanları mı kullanmalıyız?

Bu argümanı çok kısa süre önce önerdim. Bunu yapmak için bir isteksizlik var. Şu geçim ücreti kampanyası Baltimore'da da vardı. Sanırım Birleşik Devletler'de geçim ücreti kararı bulunan

45 "Bedroom Tax" olarak bilinen vergi, Nisan 2013'te İngiltere hükümetinin, evlerdeki "fazla" yatak odası başına devlete vergi verilmesini yasallaştıran vergidir - ç.n.

aşağı yukarı yüz küsur kent var ve şimdi geçim ücreti için New York'ta büyük bir kampanya var. Birlikte çalıştığım, Baltimore'da geçim ücreti örgütleyicileriyle konuştuğumu anımsıyorum, onlara dedim ki, "Neden ulusal belediye başkanları konferansına gidip dışarıda bir gösteri yapmıyor ve onlara şunları söylemiyorsunuz: Siz tüm belediye başkanları topluca bir geçim ücreti projesine sahip olmalısınız" Bana "Hayır, hayır, bunu yapmakla ilgilenmiyoruz." dediler.

Katılımcı bütçeyi açıklayabilir misiniz?

Katılımcı bütçe kent bütçesinin belirli bir miktarının demokratik amaçlar için ayrılmasını söyleyen bir fikirdir. Yerel meclisler bir araya gelir ve bu paranın nasıl harcanması gerektiğine karar verirler. Burada fikir, bütçenin belirli bir oranının demokratik oylamaya ve meclis-tarzı politikaya açık olmasını elde etmektir. Bu Puerto Alegre'de olanın biraz daha ilerisine gider. Sanırım belediye meclisi başkanları için meclis toplantılarına katılmak zorunlu. İnsanlar fiilen yakınabilir ve neleri yanlış yaptıklarını söyleyebilirler – park dairesinin ya da kanalizasyon dairesinin yaptıklarını beğenmedikleri gibi. Bu kendi arka bahçenizde neler olduğuna dair kamu katılımını çok büyük oranlarda yaratmanın bir yoludur. Bunun dışında, katılımcı bütçeyi sunan kesimin yararına yansıması şart olmayan belirli türde bir politika gelir. Fakat işleyen kent demokrasisidir.

Bunun öncüsü olmuş, daha erken başlatmış Puerto Alegre'de olduğum için talihliydim. Semt toplantısı -ne kadardı bilmiyorum- beş yüz ve bin arasında bir insana sahipti. Bunu ve şunu yapmadan önce gerçekten, tüm şehrin belediye başkanından ve kimi kurumlardan geride geliyorlardı.

Aynı zamanda, bu türde kampanyaları kurmak için son derece önemli olduğunu söylediğiniz, pozitif türde antagonizmalar yarattığını da sanıyorum.

Bu gerçekten kent demokrasisini güçlendiriyor. Bunun muhakkak kentin radikal bir dönüşümüne yol açması gerekmez. Sıklıkla, insanların ne istedikleri, özellikle dar gelirli bölgelerde, burjuva bölgelerinde olanlarla aynıdır. Bu öyleyse, tam anlamıyla "iyi, ta-

mam, radikal bir şekilde farklı bir şey yapacağız" demeye yol açmaz. Bu şunu söyler: "İyi, eğer onların istedikleri şekilde sokak aydınlatmaları varsa, biz de sokak aydınlatması istiyoruz." "Temiz kamu alanları ve arka sokakları varsa, biz de kamu alanları ve temiz arka sokaklar istiyoruz." Bu illâ ki kent yaşamının radikal bir yeniden düzenlenmesine yol açmak zorunda değil. Fakat en azından yerel demokrasinin çok güçlü bir formunu kurumsallaştırır.

Bu tür çıkarımlara varmanız, klasik Marksist tavırdan çok, bir tür araçsal anarşist yaklaşıma uyuyor gibi görünüyor. Dünya nasıl işliyor'a dair teorik bir bakış açısından çok, belirli sebepler etrafında bir araya gelmek üzerine ortaya çıkıyor.

Coğrafyadaki radikal gelenek anarşisttir. Kropotkin bir coğrafyacıydı. Coğrafya tarihindeki favori karakterlerimden birisi, Paris Komünü'nde savaşmış ve Bakunin, Kropotkin gibi kişilere yakın olan Elisée Reclus'tur. Yani bu gelenekle oldukça bağlantılıyım. Ve kuşkusuz, kent bakımından, Marksistlerin henüz çok fazla önemsemedikleri, kent analizi ve kent planlaması geleneği anarşistlerden çok fazla etkilenmiştir. Bu yüzden, hâlâ örgütlenmenin kentsel formları hakkında konuşan Lewis Mumford ve Murray Bookchin gibi insanlarımız var. Ben buna sempati duyuyorum ve hep duydum da. Fakat 1872'den, Bakunin ile Marx'ın bozuşmasından önce, Marksistler ve anarşistler arasındaki ayrım birçok meselede o kadar da büyük değildi.

Eğer kentsel ya da çevresel sorunlara ilgi duyuyorsanız, tutucu Marksistlerden biraz uzaklaşmış ve kendinizi ortada, bir tür özgün bir yerde bulmak zorunda kalıyorsunuz. Benim anarşistlerle olan deneyimim, esasen onların Marx'ın sermayenin nasıl işlediğine dair analizlerine çokça bakmalarına benzer. Benim çalışmalarımın çoğu Marx'ın kapitalist bir ekonominin işleyişini nasıl anladığını açıklıyor, ama sanırım anarşistler arasında da iyi okurlarım var, çünkü dogmatik bir şekilde anti-anarşist olarak kabul edilmiyorlar. Yani ben böylesi bir dünyanın içindeyim.

1968'de Henri Lefebvre ilk defa "kent hakkı" kavramını ortaya attı. Lefebvre, "insanı, kendi inşa ettiği şehrin esas kahramanı olarak insanın kurtuluşu ... kolektif yaşamanın buluşma

noktasından geçer" diyordu. Siz de -kendimizi ve şehirlerimizi yeniden kurmak adına- "insan haklarımızın en değerli, yine de en ihmal edilmiş olanlarından biri" olarak bu kolektif hakka atıfta bulunuyorsunuz. Geçen yıllar boyunca bu insan hakkını ne şekillerde ihmal ettiğimizi düşünüyorsunuz?

Eğer soru eleştirel biçimde bizim ne tür insanlar olmak istediğimiz üzerine kurulu biçimde ne türden bir şehrin inşa edileceğiyse, öyleyse bu ilişkiyi açıkça tartışmaya dair açık başarısızlık, halkın ve halkın arzularının sermaye birikiminin gereksinimlerine dönük biçimde yeniden şekillendirilmesinden vazgeçtiğimiz anlamına gelmektedir. Bence, Birleşik Devletler'in 1945'ten sonra varoşlaşması, sadece ABD'yi, efektif talebin büyük miktarda artmasıyla 1930'ların ekonomik buhran koşullarına bir dönüş olasılığından kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda devrimci bilinçten ve anti-kapitalist duyarlılıktan yoksun bir toplumsal ve siyasal dünyanın yaratılmasına hizmet etmiştir. 1960'ların feministlerinin varoşu kendi düşmanları ve varoş yaşam tarzının, sınıfa karşı önyargılı, dışlayıcı ve aşırı derecede ırkçı bir siyasal öznelliğe teşne olarak görmeleri şaşırtıcıdır.

Londra bir çok-kültürlü şehir olmasıyla övülmektedir ve kent hakkının anlamlı bir unsuru, bir arada varolma hakkıdır. Şehirleri yeniden tahayyül eder ve yeniden kurarken, yeniden kurulan bir şehrin, şehirlerde var olan farklı çıkarları ya da toplulukları ayrıcalıklı kılan ya da ayrımcılığa tabi tutan bir şekilde yeniden kurulmadığından nasıl emin olabiliriz?

Bundan, toplumsal hareketler, etkin siyasal sözleşmeler ve mekân mücadelesi vermeye dönük niyet olmaksızın emin olamayız. Şehir dahilinde ve üzerinde yürüyen çatışma sağlıklı bir şeydir, devlet müdahalelerinin denetlemek ve bastırmak zorunda olduğu bir patolojik bir vaka değildir.

Dijital bir çağda yaşıyoruz. Pek çok durumda insanlar, binlerce kilometre uzaktaki kişilerle, aynı sokaktaki komşularıyla olduğundan daha samimi ilişkiler kurmaktadır. Peki, eğer şehirler, tarihsel olarak, ortak fiziksel mekân etrafında gelişme eğilimindeyse, fiziksel/mekânsal toplulukların üstünlüğünün

altını oyan iletişim teknolojileri, şehrin gelecekteki şekillenmesini nasıl etkileyecektir?

Yeni teknolojiler iki ucu keskin bir kılıçtır. Bir taraftan "kitlesel oyalama silahları" olarak işlev görebilmekte ve insanları siyasete inanmanın ancak ve ancak fazlasıyla sanal bir dünyada mümkün olduğu düşüncesine yönlendirmektedir. Diğer taraftan bu yeni teknolojiler, sokaklarda, mahallelerde ve şehrin dört bir yanında siyasal eyleme ilham vermek ve koordine etmek adına kullanılabilir de. Kahire'de, İstanbul'da, Atina'da, Sao Paulo'da ve pek çok şehirde gördüğümüz üzere sokaktaki bedenlerin yerini hiçbir şey tutamaz. Aktif sokak siyasetiyle birlikte işlediğinde, yeni teknolojiler olağanüstü bir kaynak haline gelebilmektedir.

"Kimin Asi Şehri?" yazısında Neil Grey, son kitabınız "Asi Şehirler"deki analizinizin, ilk kez 1960'lar ile 1970'ler İtalya'sındaki kentsel mücadeleler dahilinde geliştirilmiş olan -"Şehri Ele Geçir" sloganıyla, toplumsal yeniden-üretim etrafındaki feminist tartışmalarla, "toplumsal fabrika" ve sözüm ona "bölgesel topluluk aktivizmi" düşüncesiyle bilinen- otonom Marksist geleneği ihmal ettiğini, bunun yerine teorinizi kentleşme üzerinden sermayenin soğurulması ve emek artıklarına odaklandığını ileri sürmektedir.[46] Bu eleştiriye nasıl yanıt vereceksiniz? Bu siyasal faaliyetlerin, sakinlerinin yaşadıkları şehirleri yeniden örgütleyebilmesine dönük çerçeve modeller olarak iş görebileceği düşüncesine katılıyor musunuz?

Bu eleştiriyi tuhaf buluyorum. *Asi* Şehirler'in ikinci bölümü, kentleşmenin kapitalist birikim süreçleri vasıtasıyla oluşumu hakkındadır; beşinci bölümü ise tamamen şehirlerdeki sınıfsal-toplumsal hareketlere ilişkindir. Kuşkusuz bu türden hareketlerin tamamını kat edememiş olabilirim ve İtalya'daki otonomcu hareket gibi pek çok hareket de bundan nasibini almış olabilir. Bu hareketin kesinlikle ele alınmaya değer olduğuna da şüphem yok. Ancak 1900'lerin başında İtalya'daki Halkevleri'nin fabrika konseyleri hareketini nasıl tamamladığına baktım ve bir yandan

46 Neil Grey'in makalesinin İngilizce tam metni için Bkz. http://www.metamute.org/editorial/articles/whose-rebel-city

bütün bunların sınıf mücadelesi çerçevesi dahilinde nasıl anlaşılabileceğini kuramsallaştırmaya çalışırken, bir yandan da Paris Komünü ve diğer kentsel isyanlardan olduğu kadar El Alto hikayesinden de fazlasıyla ilham aldım. Bu anlamda benim sadece artık sermayenin soğurulmasıyla ilgilendiğimi söylemek oldukça gariptir ve Neil Grey'in kitabımı sonuna kadar okumadığını ya da onun favori kentsel-toplumsal hareketini ele almadığım için kitabımı önemsemediğini göstermektedir.

Bu arada Gramsci'nin fabrika konseylerini semt komiteleriyle tamamlamanın önemi üzerine sarf ettiği sözleri alıntılamak istiyorum: "Semt komitesi aynı zamanda semtte yaşayan diğer işçi kesimlerinden delegeleri de kapsamayı dert edinmelidir: Garsonları, taksicileri, tramvaycıları, demiryolcuları, çöpçüleri, katiplerini ve diğerlerini. Semt komitesi, semtte yaşayan işçi sınıfının hepsinin bir ifadesi, meşru ve güvenilir bir ifadesi, üstlerin desteklediği ve semtte çalışmanın derhal ve tamamen durdurulmasını buyurabilecek kendiliğinden yetki sahibi bir disiplini hayata geçirilebilen bir ifadesi olmalıdır."

Çin'de, hızlı kentleşmenin ve giderek şişen emlak balonunun hemen arkasından, Batı'da yaşayan insanların haberdar olmadığı bir temelde yükselen bir sınıf mücadelesinden bahsetmiştiniz. Çin'deki duruma daha dikkatli biçimde baksaydık, neler öğrenebilirdik?

Çin'de şu sıralarda ortaya çıkan daha pek çok şey var ve 2008'de ihraç piyasalarının çöküşüne karşılık hem (özellikle konutta) devasa oranlarda kentsel mülk balonu hem de kentleşmenin aşırı-üretimi tehlikelerine dayanan kronik bir sorunun giderek kabul edilmesi söz konusu. Bugün artık kentsel aşırı-birikim hakkında muazzam bir tedirginlik mevcut. Teorik olarak neler olduğunu anlıyorum, ancak bu durumun ne zaman sona ereceğini söyleyemem. Ve Çin'de çok fazla kentsel ve endüstriyel huzursuzluk olduğunu biliyoruz fakat bu huzursuzluğun yaygınlığı ve ciddiliğini teşhis etmek oldukça zor.

Kapitalizm altında süregiden kentleşmenin kalbine "elinden alma yoluyla birikim" olarak kavramsallaştırdığınız ol-

guyu yerleştiriyorsunuz. Swathes of London halihazırda "yenilenme" maskesi altında dönüştürülüyor ve buna kira yardımı kesintileri ve sizin de bahsettiğiniz nam-ı diğer Yatakodası Vergisi eşlik ediyor. Buna dair verilebilecek pek çok örnekten birisi, evlerini kaybeden ve böylece gayrimenkul komisyoncularının, sosyal konutların yerine "uygun fiyatlı" gayri menkulleri geçirdiği Elephant & Castle'daki Heygate Konutları'nda yerleşik yüzlerce insan olabilir. Bu tahliyelere direnmek üzere taban kampanyaları yaygınlaştı, ancak bu kampanyalar sürekli biçimde idari ve hukuki zorla karşı karşıya kaldılar. Şehir çapında, hatta daha geniş bir birleşik hareketin önemi ve potansiyel tehlikeleri hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Bence şehir çapında yaşanan mülksüzleştirmeye karşı mücadeleleri mümkün olduğunca bir kılmak hayati önemdedir. Fakat bunu yapmak, yaşanan mülksüzleştirme biçimlerinin ve bunların kökenlerinin eksiksiz bir resmine sahip olmayı gerektirmektedir. Örneğin bugün, emlak komisyoncuları ile onların mali destekçilerinin şehir çapındaki yağmacı uygulamalarını tek bir resimde bir araya getirme ihtiyacı hasıl olmuş durumdadır. Yine yakın zamanda, ulaşım ücretlerine ancak aynı zamanda Dünya Kupası için stadyum inşaatlarına ve kamusal kaynakların buralara aktarılarak israf edilmesine karşı (Brezilya söz konusu olduğunda bu karşı olma hali dikkat çekici boyuttadır) yaşanan kentsel huzursuzluğa hepimiz şahit olduk; bu anlamda şehir çapında ve tüm şehri kesen mücadeleler imkânsız değildir. Yine burada da olası tehlike, mücadelelerin, insanların kavga etmekten sıkılmasıyla zayıflayabilecek olmasıdır. Buna verilebilecek tek yanıt, mücadeleleri sürekli kılmak ve bunu sağlayacak örgütler inşa etmektir (ki Brezilya'da MST [Topraksızlar Hareketi] her ne kadar özellikle bir kentsel mücadeleye denk düşmüyorsa da, bu duruma iyi bir örnektir).

Londra'da bariz bir ortak kullanılan mekân eksikliği mevcut. Şehrin büyük kısmı özel mülkiyet altında ve şehir, panoptik gözetimin, "girmek yasaktır" tabelalarının ve piyasa müdahalesinin olmadığı bir kamusal alanın yokluğunun insafına terk edilmiş durumda. Çalışmanın dışında da kullanılabilecek mekânlar

bulmak adına kapitalizmin tahribatına direnenlere alan açacak biçimde topluluk mekânları bulmak ve büyütmek ve de yaratıcı etkileşimin yeni patikalarını keşfetmek önemli mi?

Devletin denetimindeki mekânları özgürleştirmek ve bu mekânları halkın denetimindeki müştereklere dönüştürmek meselesi, bana göre, oldukça kritiktir. Kamusal mekânların özelleştirilmesini ilga etmek de, aynı zamanda hayati önemdedir ve bu tür hedeflere yönelen daha pek çok harekete şahit olabilmeyi umuyorum.

Sivil itaatsizlik, giderek Londra, Atina, Madrid, İstanbul, Mexico City, Buenos Aires, Santiago, Bogotá, Rio de Janeiro ve Stockholm gibi şehirlerde de şahit olduğumuz üzere, kentsel hayatın giderek daha sık tekrarlanan bir özelliği haline geliyor. Sadece protestolar ve örgütlü toplumsal hareketler değil, adlı adınca isyanlar, bugün artık kent hakkını talep etmenin bir aracı haline mi gelmiş durumda? Bu şehirlerde yaşanan mücadelelerden ne tür dersler alabiliriz?

Burada yine İstanbul'u örnek vermek istiyorum. Küresel gidişata bakıldığında, toplumun yüzeyinde kaynayan bir tür volkanik durumun varlığını hissediyoruz ve bir sonraki patlamanın ne zaman ve nerede olacağını asla bilemiyoruz. Önceki gidişimde her ne kadar pek çok huzursuzluğun var olduğunu açıkça gördüysem de, İstanbul'da bu türden bir isyanın baş göstereceğini kim tahmin edebilirdi? Nihayet, bence kendimizi bu türden patlamalara ve bu patlamaları elimizden geldiğince sürekli hareketlere dönüştürmek üzere desteklemeyi ve geliştirmeyi becerebilecek altyapılar ve örgütsel formlar inşa etmeye hazırlamamız gerekiyor.

KAYNAKÇA

Mekân Meselesine Bir Giriş

Kitaplar:

Bax, Ernest Belford (2014) *"Paris Komünü'nde Yerel Yönetim"*, BirGün Kitap Eki 144. sayı, http://birgunkitap.blogspot.com.tr/2014/08/paris-komununde-yerel-yonetim-ernest.html

Bayat, Asef (2008) *Sokak Siyaseti: İran'da Yoksul Halk Hareketleri*, çev. Soner Torlak, Phoenix Yayınevi, İstanbul, 1. Baskı.

Baysal, Cihan Uzunçarşılı (2012) "Kent Hakkı ve Paranın Demokrasisine Karşı İnsanların Demokrasisini İnşa Etmek", David Harvey ile Söyleşi, Açık Radyo, 19.06.2012, http://acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=30076.

Breton, Andre (2009) *Sürrealist Manifestolar*, çev. Artemis Günebakanlı, Ayşe Güngör ve Yeşim Seber, Altıkırkbeş Basın Yayın, İstanbul, 1. Baskı.

BM (2014) http://www.un.org/en/development/desa/news/population/world-urbanization-prospects- 2014.html

Davis, Mike (2007) *Gecekondu Gezegeni*, çev. Gürol Koca, Metis Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.

Debord, Guy (1996) *Gösteri Toplumu*, çev. Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları, 1.Baskı.

Erdoğan, Şenol (haz.) (2008) *Sitüasyonist Enternasyonal*, Altıkırkbeş Basın Yayın, İstanbul, 1. Baskı.

Hardt, Michael ve Antonio Negri (2004) *Çokluk*, Çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1.Baskı.

Hardt, Michael ve Antonio Negri, *Ortak Zenginlik*, Çev. Eflâ-Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, 2011.

Harvey, David, *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, çev. Ayşe Deniz Temiz, Metin Yayınları, 2013, 1. Baskı

Harvey, David (2014) *"Kent Hakkı"*, http://www.sendika.org/2013/05/kent-hakki-david-harvey/nuve.biz, *"Haziran Ayaklanması TEKEL Direnişinden Bağımsız Okunamaz"*, Deniz Yıldırım ile Söyleşi, 14 Mart 2014.

Lefebvre, Henri (2012) *Gündelik Hayatın Eleştirisi 1*, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı.

Lefebvre, Henri (2013a) *Gündelik Hayatın Eleştirisi 2: Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri*, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı.

Lefebvre, Henri (2013b) *Kentsel Devrim*, çev. Selim Sezer, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2. Baskı.

Lefebvre, Henri (2014) *Mekanın Üretimi*, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1. Baskı.

Marcus, Greil (1999) *Ruj Lekesi: Yirminci Yüzyılın Gizli Tarihi*, çev. Gürol Koca, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.

Marx, Karl ve Engels, Friedrich (2013) *Alman İdeolojisi*, çev. Olcay Geridönmez ve Tonguç Ok, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1. Baskı.

Merrifield, Andy (2012) *Metromarksizm: Şehrin Marksist Bir Hikayesi*, çev. Nihal Ünver, Phoenix Yayınları, Ankara, 1. Baskı

Merrifield, Andy (2014) *The Politics of Encounter: Urban Theory and Protest under Planetary Urbanization*, The University of Georgia Press.

Öğütle, Vefa Saygın ve Emrah Göker (2014) *Gezi ve Sosyoloji: Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Kurmak*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.

Ross, Kristin (1983) Henri Lefebvre on Situationalist International (Söyleşi); http://www.notbored.org/lefebvre-interview.html

Schecter, Darrow (2014) *Marx'tan Bugüne Solun Tarihi: Kuramsal Bakış Açıları*, çev. Kemal Özdil ve Soner Torlak, Dipnot Yayınları, 1. Baskı.

Yeğin, Metin ve Merve Tuba Tanok (2014) *Kent Reformu ve Yeni Gecekondu Hareketi ve "Kendi Evini Kendin Yap" Kılavuzu*, NotaBene Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.

Yeğin, Metin (2006) *Patronsuzlar*, Versus Yayınları, İstanbul, 1. Baskı.

Yeğin, Metin (2013) *"Mekân İsyanı", Onbirinci Tez Dergisi*, Sayı: 0, Eylül 2013.

Tersyüz-olmuş-şehir'de Siyaset

Abu-Lughod, Janet
1971. *Cairo: 1001 Years of the City Victorious.* Princeton: Princeton University Press.
Adham, Khaled
2005. "Globalization, Neoliberalism, and the New Spaces of Capital in Cairo". *Traditional Dwellings and Settlements Review*, XVII (1): 19-32.
Al Tamim, Jumana
2012. "Youth Unemployment in MENA region Disturbingly High", *Gulf News*, 7 Şubat. http://gulfnews.com/business/economy/youth-unemployment-in-menaregion-disturbingly-high-un-1.977055
Ayeb, Habib
2011. "Social Geography of the Tunisian Revolution". *Review of African Political Economy*, 38 (129): 473-485.
Bartu, Ayfer ve B. Kolluoğlu
2008. "Emerging Spaces of Neoliberalism: A Gated Town and Public Housing in Istanbul". *New Perspectives on Turkey*, 39: 5-46.
Bayat, Asef and Eric Denis
2000. "Who is Afraid of the Ashwaiyat: Urban Change and Politics in Egypt". *Environment and Urbanization*, 12 (2): 185-199.
Bayat, Asef and Kees Biekart, eds.
2009. "Cities of Extremes". Especial issue of *Development and Change*, 40 (5).
Bayat, Asef
2010. *Life as Politics.* Palo Alto: Stanford University Press.
2010a. "Tehran: Paradox City", *New Left Review*, 66 (4): 99-122.

2007. "Radical Religion and the Habitus of the Dispossessed: Does Islamic Militancy Have an Urban Ecology?". *International Journal of Urban and Regional Research*, 31 (3): 579-590.
2002. "Activism and Social Development in the Middle East". *International Journal of Middle East Studies*, 34 (1): 1-28.
1997a. "Cairo's Poor: Dilemmas of Survival and Solidarity". *Middle East Report*, 202:7-12.
1997. *Street Politics: Poor Peoples Movements in Iran.* New York: Columbia University Press.
Beall, Joe
2007. "Cities, Terrorism and Urban Wars in the 21st Century". Working Paper 9, London School of Economics, Crisis States Research Centre.
Coleman, K. M. and D. Stuart
1997. "The Other Parties". In *Nicaragua without Illusions: Regime Transition and Structural Adjustment in the 1990s*, T.W. Walker, ed. Wilmington: Scholarly Resources.
Davis, Mike
2006. *Planet of Slums.* London: Verso.
2004. "Planet of Slums: Urban Involution and the Informal Proletariat". *New Left Review*, 26 (2): 5-34.
1992. *Fortress L.A: The Militarization of Public Space.* In *Variations on a heme Park.* Michael Sorkin, ed. . 154-180. New York: Hill and Wang.
De Soto, Hernando
2011. "The Free Market Secret of the Arab Revolutions". *Financial Times*, 8 Kasım.
2003. *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West but Fails Everywhere Else.* New York: Basic Books.
1989. *The Other Path: The Economic Answer to Terrorism.* New York: Basic Books.
Duneier, Mitchell
1999. "Sidewalk". *Virginia: Farrar Straus Giroux.* El-Mahdi, Rabab and Philip Marfleet, eds.
2009. *Egypt: The Moment of Change.* London: Zed Books. Elyashar, Julia
2005. *Markets of Dispossession: NGOs, Economic Development, and the State in Cairo.* Durham: Duke University Press.
Erlanger, Steven
2011. "Amid Rise of Multiculturalism, Dutch Confront Their Questions of Identity". *New York Times*, 13 Ağustos.
Evans, Peter. ed.
2002. *The Livable Cities? Urban Struggles for Livelihood and Sustainability.* Berkeley: University of California Press.
Fahmi, Kamal
2007. *Beyond the Victim: The Politics and Ethics of Empowering Cairo's Street Children.* Cairo: The American University in Cairo Press.
Falzon, Mark
2004. "Paragons of Life-Style: Gated Communities and the Politics of Space in Bombay". *City and Society*, 16 (2): 145-167. *Far Eastern Economic Review*, 18 Haziran, 1992, s. 68.

Fawaz, Mona
2009. "Neoliberal Urbanity and the Right to the City: A View from Beirut's Periphery". *Development and Change*, 40 (5): 827-852.
Gandy, Matthew
2005. "Learning from Lagos". *New Left Review*, 33 (Mayıs-Haziran): 36-52.
Genis, Serife
2007. "Producing Elite Localities: The Rise of Gated Communities in Istanbul". *Urban Studies* 44 (4): 771-798.
Gilbert, Alan
2004. *Love in the Time of Enhanced Capital Flows: Reflections in the Links between Liberalization and Informality*. In *Urban Informality: Transnational Perspectives from the Middle East, Latin America, and South Asia*. A. Roy ve N. Alsayyad, eds. ss. 33-66. Oxford: Lexington Books.
Gorz, Andre
1985. *Paths to Paradise: On the Liberation from Work*. London: Pluto Press.
1982. *Farewell to the Working Class*. London: Pluto Press.
Graham, Stephen
2010. *Cities under Siege: Military Urbanism*. London: Verso Press.
Hackworth, Jason
2006. *The Neoliberal City: Governance, Ideology, and Development in American Urbanism*. Ithaca: Cornell University Press.
Harvey, David
2008. "The Right to the City". *New Left Review*, 53 (Eylül-Ekim): 23-40.
2007. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
Holston, James
1999. "Spaces of Insurgent Citizenship". In *Cities and Citizenship, James Holston*, ed. ss. 155-173. Durham: Duke University Press.
Honwana, Alicinda and Filip de Boeck, eds.
2005. *Makers and Breakers: Children and Youth in Postcolonial Africa*. Oxford: James Currey.
Huyssen, Andreas, ed.
2008. *Other Cities, Other Worlds: Urban Imaginaries in a Globalizing Age*. Durham: Duke University Press.
Karshenas, Masoud and Valentine Moghadam, eds.
2006. *Social Policy in the Middle East: Economic, Political, and Gender Dynamics*. London: Palgrave Macmillan.
Koolhaas, Rem
2001. "The City of Exacerbated Difference". In *Great Leap Forward*. Chuihua Judy Chung et al., eds. Cambridge: Harvard Design School.
Landman, Karina and Martin Schönteich
2002. "Urban Fortresses: Gated Communities as a Reaction to Crime", *South African Security Review*, 11 (4). http://www.iss.co.za/pubs/asr/11no4/Landman.html
Masquelier, Adeline
2010. "Securing Futures: Youth, Generation, and Muslim Identities in Niger". In *Being Young and Muslim*. Linda Herrera ve Asef Bayat, eds. ss.225-240. New York: Oxford University Press.

Parakash, Gyan and Keven Kruse, eds.
2008. *The Spaces of the Modern City: Imaginaries, Politics, and Everyday Life.* Princeton: Princeton University Press.
Phadke, Shilpa
2008. *Reinterpreting Public Safety, Risk and Violence: A Gendered Analysis.* Unpublished paper presented in SEPHIS Workshop Gender and Public Space, Baku.
Portes, Alejandro et al., eds.
1989. *The Informal Economy. Studies in Advanced and Less Developed Countries.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Rodgers, Dennis
2009. "Slum Wars of the 21st Century: Gangs, *Mano Dura*, and the New Urban Geography of Conflict in Central America". *Development and Change*, 40(5): 949-976.
Sassen, Saskia
2006. *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages.* Princeton: Princeton University Press.
Sims, David
2011. *Understanding Cairo.* Cairo: The American University in Cairo Press.
Sorkin, Michael, ed.
1992. *Variations on a Theme Park.* New York: Hill and Wang. Tadros, Marie
2009 *Gendered Ideologies and Practices in Faith-Based Organizations.* Unpublished Paper for UNRISD, Geneva.
Wines, Michael
2005. "In Zimbabwe, Mugabe Raises More than Slims". *New York Times*, 13 Kasım.
Yonder, Ayse
2006 Informal Settlements in Istanbul, Turkey: From Shacks to High-rises. Salzburg: Pratt Institute, http://www.scupad.org/web/userfiles/download/ 2006_ yonder.pdf.

Neoliberal Şehirde Marjinallik, Etnisite ve Cezalandırma: Analitik Bir Kartografya

Barbier, Jean-Claude. 2009. "Le workfare et l'activation de la protection sociale, vingt ans après: beaucoup de bruit pour rien ? Contribution à un bilan qui reste à faire." *Lien social et Politiques.* 61: 23-36.

Bourdieu, Pierre. 1989. *La Noblesse d'État. Grandes* écoles *et esprit de corps.* Paris: Minuit. English tr. 1998. *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power.* Cambridge, UK: Polity Press.

Bourdieu, Pierre. 1991. *Langage and Symbolic Power.* Ed. John Thompson. Cambridge, UK: Polity Press.

Bourdieu, Pierre, 1993. "Esprits d'État. Genèse et structure du champ bureaucratique."*Actes de larecherche en sciences socials.* 96-97 : 49-62. English tr. 1994. "Rethinkingthe State: On the Genesis and Structure of the Bureaucratic Field." *Sociological Theory*, 12 (March): 1-19.

Bourdieu, Pierre. 1994. *Raisons pratiques. Sur la théorie de l'action*. Paris: Seuil. English tr. *Practical Reasons. On the Theory of Action*. Cambridge, UK: Polity Press.

Bourdieu, Pierre. 1997. *Méditations pascaliennes*. Paris: Seuil. English tr. 1999. *Pascalian Meditations*. Cambridge, UK: Polity Press.

Bourdieu, Pierre and Loïc Wacquant. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago : University of Chicago Press.

Broeders, Dennis and Godfried Engbersen. 2007. "The Fight Against Illegal Migration: Identification Policiesand Immigrants' Counterstrategies." *American Behavioral Scientist*, 50, no. 12 (August): 1592-1609.

Castel, Robert. 1996. *Les Métamorphoses de la question sociale. Une chronique dusalariat*. Paris: Fayard.

Castells, Manuel. 2000. *End of Millennium: The Information Age: Economy, Society, and Culture, Volume 3*. Oxford : Basil Blackwell.

Davis, James F. 1991. *Who Is Black? One Nation's Definition*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press.

Durkheim, Émile. [1893] 2007. *De la division du travail social*. Paris: PUF. English tr. 1984. *The Division of Labor in Society*. London : Macmillan.

Elias, Norbert et John L Scotson. [1965] 1994. *The Established and the Outsiders*. London: Sage.

Fassin, Didier and Éric Fassin (eds.). 2006. *De la question sociale à la question raciale? Représenter la société française*. Paris: La Découverte.

Foucault, Michel. 1975. *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris: Gallimard. English tr. 1977. *Discipline and Punish The Birth of the Prison*. New York: Vintage.

Garapon, Antoine and Denis Salas. 2006. *Les Nouvelles sorcières de Salem*. Leçons d'Outreau. Paris: Seuil.

Garland, David. 2001. *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.

Geremek, Bronislaw. [1978] 1987. *La Potence ou la pitié. L'Europe et les pauvres du Moyen* Âge *à nos jours*. Paris: Gallimard. English tr. 1994. *Poverty: A History*. Oxford: Basil Blackwell.

Goffman, Erving. 1964. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Harvey, David. 1989. "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism." *Geografiska Annaler*, 71, no. 1: 3–17.

Harvey, David, 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. New York: Oxford University Press.

Kafka, Franz. [1914] 2011. *In the Penal Colony*. New York: Penguin.

Littré, Émile. 1877. *Dictionnaire de la langue française*. Paris: Hachette.

Lødemel, Ivar and Heather Trickey. 2001. *"An Offer You Can't Refuse": Workfare in International Perspective*. Bristol: Policy Press.

Lis, Catharina and Hugo Soly. 1979. *Poverty and Capitalism in Pre-industrial Europe*. London: Harvester Press.

Littré, Émile. 1877. *Dictionnaire de la langue française*. Paris: Hachette.

Müller, Markus M. 2012. "The Rise of the Penal State in Latin America." *Contemporary Justice Review*, 15, no. 1 (March): 57-76.

Ndiaye, Pap. 2008. *La Condition noire. Essai sur une minorité française*. Paris: Calmann-Lévy.

Novak, Michael J. 2008. "The Myth of the 'Weak' American State." *The American Historical Review*, 113, no. 3 (June): 752-772.

Peck, Jamie. 2001. *Workfare States*. New York: The Guilford Press.

Piven, Frances Fox and Richard A. Cloward. [1971] 1993. *Regulating the Poor: The Functions of Public Welfare*. New York: Vintage.

Rusche, Geog and Otto Kirchheimer. [1939] 2003. *Punishment and Social Structure*. Ed. Dario Melossi. New Brunswick : Transaction Publishers.

Ryan, Benard and Valsamis Mitsilegas (eds.). 2010. *Extraterritorial Immigration Control*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

Slater, Tom, Virgílio Pereira and Loïc Wacquant. Forthcoming. "Territorial Stigmatization in Action". *Environment & Planning E*.

Squires, Peter and John Lea (eds.). 2012. *Criminalisation and Advanced Marginality: Critically Exploring the Work of Loïc Wacquant*. Bristol: Policy Press.

Wacquant, Loïc. 1989. "The Puzzle of Race and Class in American Society and Social Science." *Benjamin E. Mays Monograph Series 2*, no. 1 (Güz): 7-20.

Wacquant, Loïc. 1996. "Un mariage dans le ghetto." *Actes de la recherche en sciences socials*, 113 (Haziran): 63-84.

Wacquant, Loïc. 1997a. "For an Analytic of Racial Domination." *Political Power and Social Theory*, 11, no. 1 (Symposium on "Rethinking Race"): 221-234.

Wacquant, Loïc. 1997b. "Three Pernicious Premises in the Study of the American Ghetto." *International Journal of Urban and Regional Research*, 21, no. 2 (Haziran), "Events and Debate": 341-353.

Wacquant, Loïc. [1992] 1998. "Inside the Zone: The Social Art of the Hustler in the Black American Ghetto." *Theory, Culture & Society*, 15, no. 2 (Mayıs): 1-36 (yeniden baskı, Pierre Bourdieu et al., The Weight of the World World, Cambridge, UK: Polity Press, 1999, ss. 140-167).

Wacquant, Loïc. 1999. *Les Prisons de la misère*. Paris: Raisons d'agir Éditions.

Wacquant, Loïc. 2001. "Deadly Symbiosis: When Ghetto and Prison Meet and Mesh." *Punishment & Society*, 3, no. 1 (Kış): 95-133.

Wacquant, Loïc. [2000] 2004. *Body and Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*. New York: Oxford University Press.

Wacquant, Loïc. 2005a. "Les deux visages du ghetto: construire un concept sociologique."*Actes de la recherche en sciences socials*, 160 (Aralık): 4-21.

Wacquant, Loïc. 2005b. "Race as Civic Felony." *International Social Science Journal*, 181 (Bahar): 127-142.

Wacquant, Loïc. 2005c. "'Enemies of the Wholesome Part of the Nation': Postcolonial Migrants in the Prisons of Europe." *Sociologie* (Amsterdam), 1, no. 1 (Bahar): 31-51.

Wacquant, Loïc. 2007. "Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality." *Thesis Eleven*, 91 (Kasım): 66-77.

Wacquant, Loïc. 2008a. *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge, UK: Polity Press.

Wacquant, Loïc. 2008b. "The Militarization of Urban Marginality: Lessons from the Brazilian Metropolis." *International Political Sociology*, 2, no. 1 (mars): 56-74.

Wacquant, Loïc. 2008c. "Ghettos and Anti-Ghettos: An Anatomy of the New Urban Poverty." *Thesis Eleven*, 94 (Ağustos): 113-118.

Wacquant, Loïc. 2009a. *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham and London: Duke University Press.

Wacquant, Loïc. 2009b. *Prisons of Poverty* (yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş baskı). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Wacquant, Loïc. 2009c. "The Body, the Ghetto and the Penal State." *Qualitative Sociology*, 32, no. 1 (Mart): 101-129.

Wacquant, Loïc. 2010a. "Crafting the Neoliberal State: Workfare, Prisonfare and Social Insecurity." *Sociological Forum*, 25, no. 2 (Haziran): 197-220.

Wacquant, Loïc. 2010b. "Urban Desolation and Symbolic Denigration in the Hyperghetto." *Social Psychology Quarterly*, 20, no. 3 (Yaz): 1-5.

Wacquant, Loïc. 2010c. "Class, Race and Hyperincarceration in Revanchist America". *Daedalus*, 139, no. 3 (Yaz): 74-90.

Wacquant, Loïc. 2010d. "Prisoner Reentry as Myth and Ceremony." *Dialectical Anthropology*, 34, no. 4 (Aralık): 604-620.

Wacquant, Loïc. 2010e. "La tornade sécuritaire mondiale: néolibéralisme et châtiment à l'aube du vingt-et-unième siècle." *Contretemps*, 63 (Temmuz): 138-154. Genişletilmiş İngilizce Baskı: "The Global Firestorm of Law and Order: On Neoliberalism and Punishment." *Thesis Eleven*, 106, Güz, 2013.

Wacquant, Loïc. 2010f. "Designing Urban Seclusion in the 21st Century." *Perspecta: The Yale Architectural Journal*, 43: 165-178.

Wacquant, Loïc. 2011a. "A Janus-Faced Institution of Ethnoracial Closure: A Sociological Specification of the Ghetto." ss. 1-31, Ray Hutchison et Bruce Haynes (dir.), *The Ghetto: Contemporary Global Issues and Controversies*. Boulder: Westview Press.

Wacquant, Loïc. 2011b. "The Wedding of Workfare and Prisonfare Revisited". *Social Justice*,38, no. 1-2 (Bahar): 203-221.

Wacquant, Loïc. 2012. "Three Steps to a Historical Anthropology of Actually

Existing Neoliberalism". *Social Anthropology*, 20, no. 1 (Ocak): 66-79.

Wacquant, Loïc. Yayın Aşamasında. *Deadly Symbiosis: Race and the Rise of the Penal State.* Cambridge, UK: Polity Press.

Weber, Max. [1915] 1946. "Social Psychology of the World Religions," *From Max Weber: Essays in Sociology.* Ed. Hans H. Gerth and C. Wright Mills. New York: Oxford University Press, ss. 267-301.

Weber, Max. [1921] 1958. *The City.* Ed. Don Martindale. New York: The Free Press.

Weber, Max. [1922] 1978. *Economy and Society.* Berkeley University of California Press.

Wilson, William Julius. [1978] 1980. *The Declining Significance of Race: Blacks and Changing American Insitutions.* Chicago : University of Chicago Press, 2. baskı.

DİZİN

İsimler
Andy Merrifield: 21, 73.
Antonio Gramsci: 20, 23, 149, 150, 162.
Asef Bayat: 22, 29, 31, 37, 38, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 166, 167, 169.
Bronislaw Geremek: 101, 171.
Christopher Lasch: 76
David Garland: 110, 171
David Harvey: 15, 18, 19, 21, 23, 25, 30, 32, 40, 42, 80, 105, 110, 141, 166, 169, 171.
Deniz Yıldırım: 24.
Émile Durkheim: 98, 109, 122, 171.
Franz Kafka: 117, 171.
Friedrich Engels: 13, 14, 15, 109, 166.
Guy Debord: 17, 166.
Henri Lefebvre: 13, 14,15, 109, 166.
Karl Marx: 13, 14, 15, 16, 17, 20, 63, 73, 76, 77, 86, 109, 126, 141, 152, 159, 166, 167.
Loïc Wacquant: 97, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 111, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 120, 122, 124, 126, 171, 174.
Manuel Castells: 15, 73, 76, 77, 78, 82, 83, 92, 99, 171
Max Weber; 101, 106, 122, 174.
Metin Yeğin: 12, 24, 167
Michel Foucault: 108, 110, 126, 171.
Miguel Amorós: 129.
Mike Davis: 21, 32, 39, 41, 42, 43, 166, 168.
Neil Grey: 161, 162.
Niccolo Machiavelli: 62, 63, 68.
Pierre Bourdieu: 87, 88, 98, 103, 109, 115, 116, 117, 119, 122, 126, 170, 171.
Pop Ndiaye: 100, 172
Ray Pahl: 89.
Thomas Pynchon: 75, 76.

Kavramlar
Anarşizm: 20.
Anti-getto: 105, 106, 119, 121.
Banliyö: 61, 107.
Bileşik-kent: 129, 130, 131, 133, 135.
Çokluk: 4, 49, 57, 61, 63, 67, 166.
Dadaistler: 17.
Diyalektik: 15, 16, 34, 58.
Ekoloji: 11, 24, 32, 39, 48, 137.
Favela: 59, 67, 114.
Gecekondu gezegeni: 21, 37, 41, 166, 175.
Gezegenin kentleşmesi: 21.
Gösteri toplumu: 15, 17, 166, 175.
Habitus: 39, 50, 116, 117, 118, 121, 168.
Hapishane-rejimi: 104, 106, 120, 121.
Hipergetto: 105, 106, 107, 112, 113, 119, 121, 124.
İnsani özgürleşme: 15, 16.
Kamusal alan: 12, 34, 37, 39, 45, 46, 47, 60, 148, 163.
Katılımcı bütçe: 22, 157, 158.
Kent hakkı: 5, 18, 19
Madunlar: 18, 22, 29, 30, 33, 40, 41, 42, 44, 50, 51, 52, 53, 54.
Marjinallik: 7, 95, 97, 98, 102, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 123, 126, 170.
Marksizm: 4, 14, 15, 21, 63, 73, 76.
Müşterek: 24, 57, 60, 65, 66, 67, 148, 164.
Mortgage: 83, 84, 85, 90, 131, 142.
Otonomi: 133, 134, 135, 146, 147.
Öz-yönetim: 17, 19, 20, 22, 24.
Yabancılaşma: 13, 15, 16, 73.
Paris Komünü: 18, 19, 20, 155, 159, 161, 166.
Prekarya: 98, 99, 103, 104, 106, 107, 122, 126.
Proletarya: 13, 16, 19, 41, 109, 113, 131, 132, 136, 152.
Sembolik iktidar: 98, 101, 103, 112, 115, 117, 118, 119, 121.
Sitüasyonistler: 5, 16, 17, 19, 23, 24, 166.
Siyasi sokak: 29, 44, 46, 47.
Sokak siyaseti: 4, 20, 21, 22, 24, 29, 38, 40, 44, 45, 46, 47, 161, 166, 175.
Sürrealistler: 16, 17.
Toplumsal mekân: 15, 108, 116, 117, 118, 129.
Ütopya: 67, 69, 151.
Varoş: 61, 160.
Yerel yönetim: 22, 149, 155, 166.

Kent-Mekân-Direniş Kitaplığı

MEKÂN MESELESİ

Yaşadığı mekân üzerinde hak iddia etmek ve gerektiği durumlarda bu mekânda direnişe geçmek, muhtemelen insanlık tarihi kadar eski. Her ne amaçla yapılırsa yapılsın, siyaset her daim bir mekâna ihtiyaç duyar. Doğrudan mekânı talep etmeseniz bile, o mekân üzerinde hareket eder, mücadelenizin insan kaynağını ve araçlarını büyük ölçüde o mekândan devşirirsiniz.

Haziran İsyanı, mekân eksenli siyaset üzerine oldukça verimli bir tartışma ve kavramsallaştırma zemini kurması bakımından hayırlı oldu. Öncesinde daha çok akademik ilgiye mazhar olan ya da ekoloji üzerine kafa yoran aktivistlerin yorulmaksızın vurgu yaptığı sosyo-mekânsal praksis biçimleri, İsyan'la birlikte ete kemiğe bürünüp gündelik sohbetlerimizin konusu haline geldi.

"Mekân Meselesi", mekân siyaseti üzerine yürüyen tartışmalara kuramsal ve pratik bir katkı koymak adına bu mesele üzerine kafa yoran başlıca düşünürlerin tartışmalarını bir araya getiriyor. Kaldırımların altındaki kumsala doğru bir adım daha atabilmek için...

THG 0100320 EHV
2016
THG 0100320 EHV

www.tekinyayinevi.com
/tekinyayinevi
/tekinyayinevi

ISBN 978-9944-61-085-8
9 789944 610858 >

₺18